

BARBARA DUDEL
MARTA KOWALCZUK-WALĘDZIAK
KATARZYNA MARIA ŁOGWINIUK
KATARZYNA SZORC
URSZULA WRÓBLEWSKA

INNOWACJE w teorii i praktyce edukacyjnej

na przykładzie województwa podlaskiego

Sfinansowano ze środków:

Urzędu Miejskiego w Białymstoku
oraz Wydziału Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytetu w Białymstoku

© Fundacja Centrum Transferu Wiedzy
i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych

Białystok 2014

Recenzenci:

dr hab. Robert Ciborowski, prof. UwB

dr Katarzyna Szostak-Król

Wydawca:

Fundacja Centrum Transferu Wiedzy

i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych

ISBN: 978-83-940550-0-4

**FUNDACJA CENTRUM TRANSFERU WIEDZY
I INNOWACJI SPOŁECZNO-PEDAGOGICZNYCH**

15-328 BIAŁYSTOK, UL. ŚWIERKOWA 20

NIP 542-323-38-72, REGON 200805915, KRS 0000475605

www.ctw.uwb.edu.pl   ctw@uwb.edu.pl

Barbara Dudel
Marta Kowalczuk-Wałędziak
Katarzyna Maria Łogwiniuk
Katarzyna Szorc
Urszula Wróblewska

INNOWACJE

w teorii i praktyce edukacyjnej

(na przykładzie województwa podlaskiego)

Białystok 2014

Spis treści

Wstęp	7
1. Innowacje pedagogiczne z perspektywy przedstawicieli środowiska naukowego, nadzoru pedagogicznego, władz lokalnych i beneficjentów (uczniów)	12
1.1. Najlepsza innowacja to ta, której jeszcze nie wymyślono (...) – wywiad z dr hab. Janiną Uszyńską-Jarmoc, prof. UwB, Prodziekanem ds. Studiów Stacjonarnych Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku	12
1.2. Współczesna szkoła nie może być tylko miejscem przekazywania wiedzy (...) – wywiad z mgr. Jerzym Kiszkiem, Podlaskim Kuratorem Oświaty	17
1.3. Innowacja pedagogiczna nigdy nie powinna być celem samym w sobie (...) – wywiad z dr hab. Renatą Przygodzką, prof. UwB, Zastępcą Prezydenta Miasta Białegostoku	20
1.4. Nauczyciele powinni współpracować z uczniami, bo to właśnie do nich skierowane są wszystkie ulepszenia – wywiad z Weroniką Matwiejczuk, uczennicą XI Liceum Ogólnokształcącego im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Białymstoku, członkiem Młodzieżowej Rady Miejskiej w Białymstoku	22
2. Historia wychowania jako źródło innowacji pedagogicznych	26
2.1. Czy historia jest potrzebna w innowacjach?	26
2.2. Znaczenie historii wychowania w kształtowaniu współczesnych postaw pedagogicznych	29
2.3. Historia wychowania w innowacyjnym działaniu pedagogicznym	34
2.3.1. Tydzień Dziecka – przedwojenna inicjatywa we współczesnej szkole	35
2.3.2. Źródła szkolne jako inspiracja pedagogiczna	36
2.3.3. Literatura pedagogiczna w nowej odsłonie	39

3. O innowacjach, innowacyjności nauczycieli i jej skutkach w edukacji	46
3.1. Uwagi wstępne	46
3.2. Pojęcie innowacji	51
3.3. Istota innowacji pedagogicznych	53
3.4. Rodzaje innowacji pedagogicznych	55
3.5. Cele innowacji pedagogicznych	59
3.6. Za i przeciw innowacjom pedagogicznym	60
3.7. Czynniki warunkujące realizację innowacji pedagogicznych	64
4. Konteksty prawne działalności innowacyjnej nauczycieli	69
4.1. Akty prawne regulujące działalność innowacyjną i eksperymentalną w szkołach/placówkach	69
4.2. Procedura wdrażania innowacji w szkołach/placówkach w świetle Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 2002 r.	70
4.3. Dokumentacja wynikająca z prawa oświatowego dotycząca działalności innowacyjnej nauczycieli	74
4.4. Prawa autorskie a innowacyjność nauczycieli	78
5. Wybrane cyfrowe technologie wspomagające proces innowacji pedagogicznej	80
5.1. Uwagi wstępne	80
5.2. Portal społecznościowy – Facebook	82
5.3. Chmura obliczeniowa – Gmail	92
6. Innowacje pedagogiczne w województwie podlaskim – przykłady dobrych praktyk w różnych typach szkół	98
6.1. Uwagi wstępne	98
6.2. Przedszkole	99
6.3. Szkoła podstawowa	103
6.4. Gimnazjum	110
6.5. Szkoła ponadgimnazjalna	113

Bibliografia	117
Nota o Fundacji	128
Noty o autorach	132
Aneks	134

Wstęp

Przemiany społeczne, gospodarczo-ekonomiczne, polityczne, ustrojowe, jakie dokonują się w Polsce od 1989 roku, powodują zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu systemów opiekuńczo-wychowawczych, resocjalizacyjnych, profilaktycznych i kulturalno-oświatowych. Zmiany te przejawiają się, między innymi, w formie wzrastającej liczby funkcji i zadań stawianych szkole i placówkom oświatowym przez społeczeństwo. Z tego powodu praca nauczycieli staje się coraz bardziej złożona, związana z większymi wymaganiami i odpowiedzialnością. Oczekiwania społeczne w stosunku do nauczycieli dotyczą efektywnego rozwiązywania przez nich wielu problemów dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych, profilaktycznych, kulturalnych czy społecznych¹. Chęć sprostania im skłania nauczycieli do tworzenia nowatorskich rozwiązań, poszukiwania nowych możliwości działania, sposobów aktywizacji uczniów, pobudzania ich do samodzielności myślenia i działania². Chodzi przede wszystkim o podejmowanie przez nauczycieli działań innowacyjnych, nieszablonych, niekonwencjonalnych, twórczych pedagogicznie³.

Pojęcie innowacji zostało wprowadzone do języka nauk społecznych w Polsce przez Zbigniewa Pietraśińskiego⁴. Autor ten wskazał, że innowacje to „zmiany celowo wprowadzane przez człowieka lub zaprojektowane przezeń układy cybernetyczne, które polegają na zastępowaniu dotychczasowych stanów rzeczy innymi, ocenianymi dodatkowo w świetle określonych kryteriów i składającymi się w sumie na postęp”⁵. W naukach pedagogicznych pojęcie to zostało upowszechnione w latach sześćdziesiątych XX wieku⁶.

¹ M. Kowalczyk-Wałędziak, *Poczucie sprawstwa społecznego pedagoga: studium teoretyczno-empiryczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012, s. 10.

² Por. S. Palka, *Pedagogika w stanie tworzenia*, Wyd. UJ, Kraków 1999, s. 53.

³ Do podejmowania działań nowatorskich nauczyciele po 1989 r. byli zachęceni przez stosowne przepisy prawne, np. Zarządzenie nr 18 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1993 roku w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły (Dz. Urz. MEN Nr 6, poz. 20).

⁴ Za: T. Giza, *Innowacyjność jako kategoria ogólnopedagogiczna i dydaktyczna*, [w:] M. Myszkowska-Litwa (red.), *Pedagogika ogólna a teoria i praktyka dydaktyczna*, Wyd. UJ, Kraków 2011, s. 55.

⁵ Za: tamże, s. 55.

⁶ Za: tamże, s. 56.

Terminy „innowacja” i „innowacyjność” stanowią przedmiot szczególnego zainteresowania we współczesnym dyskursie publicznym, w tym edukacyjnym. Warto tu na przykład wskazać, że Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej rok 2009 ogłosiły Rokiem Kreatywności i Innowacji. Głównym celem działań podejmowanych w tym roku było uświadomienie wszystkim, że kreatywność i innowacyjność są kluczem nie tylko do gospodarczego, kulturalnego czy naukowego rozwoju regionów i krajów, ale też indywidualnego rozwoju każdego człowieka⁷. Ponadto w wielu dokumentach i aktach prawnych Unii Europejskiej kwestie związane z innowacyjnością traktuje się priorytetowo⁸. W tym miejscu można wspomnieć chociażby o Strategii Europa 2020, w której jako priorytet wskazano: „rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji”⁹. Także w Polsce w różnych dokumentach, programach i konkursach wskazuje się na rangę innowacyjności w rozwoju przedsiębiorstw czy instytucji naukowych¹⁰. Przy czym, co ważne, głównym sposobem realizacji tych priorytetów powinna być odpowiedniej jakości edukacja.

Obserwacja i analiza współczesnej praktyki pedagogicznej pozwala na dość paradoksalne stwierdzenie, że zaistniała pewna nadprodukcja ofert nowatorskich rozwiązań¹¹. Trudno współcześnie wskazać szkołę, uczelnię, placówkę doskonalenia nauczycieli, która nie akcentowałaby w swoim wizerunku różnych aspektów innowacyjności. Ta nadprodukcja – z jednej strony – budzi nadzieję na pozytywne zmiany w polskiej edukacji, z drugiej zaś – rodzi uzasadnioną potrzebę bardziej krytycznego spojrzenia na jakość innowacyjnych rozwiązań w oświacie. Analiza treści projektów innowacji zamieszczanych na stronach internetowych kuratoriów oświaty w Polsce pozwala stwierdzić, że zamieszczane tam rozwiązania są niekiedy pozbawione solidnych podstaw teoretycznych, nie wypełniają znamion nowatorstwa, nie wpisują się w wizję rozwoju szkoły czy regionu, promują stosowanie nowości, ale tylko technologicznych¹². Stan ten nie jest korzystny, marnotrawi się bowiem duży potencjał innowacyjności nauczycieli, który można byłoby wykorzystać w lepszy sposób.

Zarysowana wyżej sytuacja skłania do podejmowania na nowo dyskusji nad miejscem i rolą działalności innowacyjnej w szkołach/placówkach. Niniejsza książka stanowi głos pracowników Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych w tej dyskusji, którzy swoje działania

Wzrost zainteresowania innowacyjnością we współczesnym świecie

Innowacyjność w dokumentach i aktach prawnych UE

[Nad]produkcja innowacji w oświacie

Pomysł na książkę

⁷ <http://www.frse.org.pl/europejski-rok-kreatywnosci-i-innowacji-2009> (dostęp: 12. 08. 2014).

⁸ Zob. także R.W. Ciborowski, *Wpływ zmian w polityce ekonomicznej i globalizacji na postęp techniczny i konkurencyjność gospodarki Wielkiej Brytanii*, Wyd. UwB, Białystok 2004.

⁹ http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf (dostęp: 12. 08. 2014).

¹⁰ Zob. np. Program Innowacyjna Gospodarka /<http://www.poig.gov.pl/Strony/default.aspx/>; Top 500 Innovators /<http://www.nauka.gov.pl/top-500-innovators/>.

¹¹ Zob. także T. Giza, *Innowacyjność jako kategoria ogólnopedagogiczna...*, dz. cyt., s. 64-65.

¹² Por. tamże.

koncentrują w dużej mierze na zacieśnianiu więzi między teoretykami i praktykami pedagogicznymi, na wspieraniu, promowaniu i upowszechnianiu działań innowacyjnych nauczycieli, edukatorów i pracowników służb społecznych.

Książka powstała na podstawie wyników badań autorów (członków Rady i Zarządu Fundacji) w zakresie problematyki innowacyjności pedagogicznej, kierowanych przez nich prac licencjackich i magisterskich, prowadzonych zajęć dydaktycznych ze studentami poświęconych nowoczesnym tendencjom w edukacji, analizy treści literatury przedmiotu dotyczącej tej problematyki oraz – co szczególnie cenne poznawczo – doświadczeń praktycznych zdobytych/zdobywanych w toku realizacji innowacji pedagogicznych.

Książka składa się z sześciu rozdziałów, ukazujących innowacje w teorii i praktyce pedagogicznej. Autorzy wyszli bowiem z założenia, że wybrane konteksty teoretyczne stanowią fundament myślenia o innowacyjnym działaniu nauczyciela i możliwościach z tego wynikających¹³. Rozdział pierwszy, zatytułowany „Innowacje pedagogiczne z perspektywy przedstawicieli środowiska naukowego, nadzoru pedagogicznego, władz lokalnych i beneficjentów (uczniów)”, zawiera wypowiedzi przedstawicieli teoretyków edukacyjnych, nadzoru pedagogicznego, władz lokalnych i uczniów dotyczące innowacyjności nauczycieli i jej znaczenia dla rozwoju edukacji i regionu. W rozdziale drugim, zatytułowanym „Historia wychowania jako źródło innowacji pedagogicznych”, ukazano historyczne konteksty w innowacyjnym działaniu pedagogicznym. Zwrócono uwagę, że historia stanowi cenne źródło inspiracji nowatorskich pomysłów oraz przedstawiono możliwości ich wykorzystania we współczesnej praktyce edukacyjnej. W rozdziale trzecim, zatytułowanym „O innowacjach, innowacyjności nauczycieli i jej skutkach w edukacji”, zaprezentowano podstawy teoretyczne działalności innowacyjnej nauczycieli. Dokonano tu przeglądu ujęć definicyjnych „innowacyjności” oraz szczegółowo omówiono istotę, rodzaje oraz czynniki warunkujące realizację innowacji pedagogicznych. W rozdziale czwartym, pt. „Konteksty prawne działalności innowacyjnej nauczycieli”, przedstawiono prawne aspekty działań innowacyjnych w oświacie. Dokonano analizy treści aktów prawnych dotyczących działalności innowacyjnej i eksperymentalnej w szkołach/placówkach. Zwrócono uwagę na przepisy zawarte w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki* (Dz.U. Nr 56, poz. 506, ze

¹³ Por. B. Dudel, *Badanie w działaniu – działanie z badaniem. O nieodzowności teoretycznego przygotowania do badania w działaniu*, [w:] M. Kowalczyk-Wałędziak, A. Korzeniecka-Bondar, K. Bocheńska-Włostowska (red.), *Twórcze wiązanie teorii i praktyki pedagogicznej-możliwości, wyzwania, inspiracje*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.

zm.). Opisano procedurę wdrażania innowacji w szkole/placówce oraz przedstawiono zagadnienia związane z prawem autorskim w kontekście innowacyjności nauczycieli. W rozdziale piątym, pt. „Wybrane cyfrowe technologie wspomagające proces innowacyjności pedagogicznej”, ukazano możliwości wspomagania realizacji działań innowacyjnych przez portal społecznościowy Facebook oraz chmurę obliczeniową Gmail. Pracę zamyka rozdział szósty pt. „Innowacje pedagogiczne w województwie podlaskim – przykłady dobrych praktyk w różnych typach szkół”, w którym przedstawiono przykłady dobrych praktyk – działań innowacyjnych podejmowanych przez nauczycieli z województwa podlaskiego w różnych typach szkół.

Wyrażamy przekonanie, że zaproponowane w tej książce ujęcie innowacyjności w oświacie – mimo zachowania formy naukowego opracowania – będzie użyteczne poznawczo i praktycznie dla nauczycieli różnych typów szkół i placówek, pracujących przede wszystkim na terenie województwa podlaskiego, realizujących bądź zamierzających realizować innowacje w szkole/placówce. Książka może stanowić także źródło inspiracji dla studentów pedagogiki – przyszłych twórców nowatorskich rozwiązań pedagogicznych oraz dla polityków oświatowych zainteresowanych rozwijaniem potencjału innowacyjnego w edukacji.

W tym miejscu składamy serdeczne podziękowania przedstawicielom różnych instytucji oświatowych funkcjonujących w województwie podlaskim, bez których wsparcia i zaangażowania przygotowanie i wydanie tej publikacji byłoby niemożliwe.

Serdecznie dziękujemy pracownikom Urzędu Miejskiego w Białymstoku, w szczególności zaś **Pani dr hab. Renacie Przygodzkiej, prof. UwB, Zastępcy Prezydenta Miasta Białystok**, za udzielenie wywiadu dotyczącego problematyki innowacyjności oraz za dofinansowanie tej publikacji oraz **Pani mgr Halinie Wasiak – Radnej Miasta Białystok** za zaangażowanie w organizację Forum.

Serdecznie dziękujemy Kolegium Dziekańskiemu Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, w szczególności zaś **Pani dr hab. Wioletcie Danilewicz, prof. UwB, Prodziekan ds. Nauki Wydziału Pedagogiki i Psychologii UwB** oraz **Pani dr hab. Janinie Uszyńskiej-Jarmoc, prof. UwB, Prodziekan ds. Studiów Stacjonarnych Wydziału Pedagogiki i Psychologii UwB**, za wsparcie merytoryczne, organizacyjne i finansowe dla publikacji, jak i inicjatywy Forum. Pragniemy też podkreślić, że zarówno Wydział Pedagogiki i Psychologii, jak i cały Uniwersytet w Białymstoku odgrywają znaczącą i aktywną rolę w promowaniu idei innowacyjności oraz nowatorskiego podejścia do edukacji w naszym mieście i regionie.

Podziękowania składamy także pracownikom Kuratorium Oświaty w Białymstoku, w szczególności zaś **Panu mgr. Jerzemu Kiszkielowi, Podlaskiemu Kuratorowi Oświaty**, za udzielenie wywiadu dotyczącego problematyki innowacyjności, wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla I Podlaskiego Forum Innowacji Oświatowych oraz **Pani mgr Ewie Piotrowskiej-Lipskiej** za konsultacje dotyczące prawnych aspektów działalności innowacyjnej nauczycieli.

Wyrazy wdzięczności kierujemy do pracowników Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku, w szczególności zaś do **Pani Dyrektor mgr Krystyny Grabowskiej, Pani mgr Anny Karpowicz** oraz **Pana mgr. Zdzisława Babicza** za cenne uwagi merytoryczno-organizacyjne co do inicjatywy Forum.

Dziękujemy także przedstawicielom **Młodzieżowej Rady Miejskiej w Białymstoku**, w szczególności zaś **Pani Weronice Matwiejczuk**, za przekazanie cennego uczniowskiego głosu w kwestii realizacji innowacji pedagogicznych.

Szczególne podziękowania składamy recenzentom pracy **Panu dr. hab. Robertowi Ciborowskiemu, prof. UwB** oraz **Pani dr Katarzynie Szostak-Król**, za trud włożony w analizę tekstu i cenne uwagi merytoryczno-praktyczne.

Białystok, dn. 15.08.2014 r.

1. Innowacje pedagogiczne z perspektywy przedstawicieli środowiska naukowego, nadzoru pedagogicznego, władz lokalnych i beneficjentów (uczniów)

W rozdziale tym zaprezentowano wypowiedzi teoretyków pedagogicznych, przedstawicieli nadzoru pedagogicznego, władz lokalnych i uczniów na temat pożądanych cech i rodzajów innowacji w oświacie oraz ich znaczenia dla rozwoju jednostki (nauczyciela i ucznia), szkoły, systemu edukacji i regionu.

1.1. Najlepsza innowacja to ta, której jeszcze nie wymyślono (...) – wywiad z dr hab. Janiną Uszyńską-Jarmoc, prof. UwB, Prodziekanem ds. Studiów Stacjonarnych Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku

Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych: Pani Profesor, z uwagi na Pani zainteresowania oraz możliwości oglądu istoty innowacyjności z racji pełnionych przez Panią funkcji (kierownik Zakładu Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej, członek Zarządu Krajowego Polskiego Stowarzyszenia Kreatywności, redaktor naczelna czasopisma naukowego *Creativity. Theory – Research – Application*), chcemy prosić Panią o refleksje na temat innowacji i innowacyjności w obszarze edukacji.

Pojęcie innowacji jest bardzo szerokie, obejmuje zarówno działania, jak i wytwory o różnym charakterze, na przykład działania techniczne i technologiczne, organizacyjne, społeczne, ale także psychologiczne. Termin *innowacje pedagogiczne* jest doprecyzowany w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia

działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki. Według rozporządzenia innowacje obejmują nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, których celem jest poprawa jakości pracy szkoły. W związku z tym **jakie cechy innowacji, zdaniem Pani, są najbardziej pożądane z punktu widzenia społecznie oczekiwanych zmian w edukacji?**

Janina Uszyńska-Jarmoc: Zajęcie jednoznacznego stanowiska w tej kwestii jest dość trudne. Hierarchizowanie cech bez wskazania kryterium jest wręcz niemożliwe. Z mojego punktu widzenia jest ważne, aby innowacje, które mają odegrać znaczącą rolę społeczną, były przede wszystkim – z jednej strony – zgodne z aktualnie obowiązującymi zmianami i normami społecznymi, a z drugiej - aby uwzględniały dynamikę współczesnego świata, aby mogły wyznaczać kierunki pożądanych zmian na szerszą skalę, a wreszcie, aby były niejako wzorem do wprowadzania tych zmian przez inne osoby zainteresowane doskonaleniem jakości edukacji dzieci i młodzieży. Można wskazać dwie najważniejsze cechy konstytutywne innowacji pedagogicznych. Są nimi nowość i oryginalność. Nowość może być rozumiana w sensie obiektywnym lub subiektywnym. W sensie obiektywnym rozumienie nowości polega na tym, że zaproponowane przez autora innowacji rozwiązania nie były dotychczas nigdzie znane i realizowane w praktyce pedagogicznej, natomiast nowość w sensie subiektywnym może być traktowana jako wymyślenie czegoś nowego, co – zarówno dla autora pomysłu, jak i społeczności, w której tej pomysł jest popularyzowany – nie było wcześniej znane, testowane i praktykowane. Natomiast oryginalność proponowanych autorskich rozwiązań polega na tym, że jest ono nietypowe, zaskakujące, nieoczywiste. Mam tu na myśli takie rozwiązanie, które większość ludzi zajmujących się podobną profesją nie byłaby w stanie wymyśleć. Poza tym ważne jest, aby to rozwiązanie było społecznie wartościowe, to znaczy – przynosiło nie tylko wymierne, ale także lepsze (z punktu widzenia wszystkich podmiotów edukacji) efekty dydaktyczno-wychowawcze – w porównaniu z dotychczasowymi. Ponadto niezmiernie ważne jest, aby innowacje „wyrastały” ze ściśle określonych teorii naukowych: na przykład rozwoju człowieka, czy teorii uczenia się, i aby opracowane były zgodnie z przyjętą przez autora koncepcją filozoficzną i/lub psychologiczną człowieka. Sądzę, że poważnym mankamentem tzw. dotychczasowych innowacji pedagogicznych był ich wybiórczy, powierzchowny charakter, wyrażający się w drobnych, nieznaczących zmianach treści, form czy metod. Wszystkie innowacje autorstwa nauczycieli praktyków, które znam, polegały na proponowaniu jakichś zmian, ale ciągle lokowanych na gruncie behawioryzmu, jako teorii nauczania, obowiązującej w latach 60-tych ubiegłego stulecia. Tymczasem po behawioryzmie

powstało kilka nowych teorii uczenia się (kognitywizm, konstruktywizm, konektywizm). Konkludując, najlepsze są takie innowacje pedagogiczne, które uwzględniają najnowsze osiągnięcia nauki, nawiązują do potrzeb dzieci i młodzieży (bo są razem z nimi wypracowywane), a jednocześnie wynikają z potrzeb rozwijającego się świata.

FCTWiISP: Jakich wartości, zdaniem Pani, dostarczają innowacje pedagogiczne dla uczniów, nauczycieli, placówek oświatowych, systemu oświaty?

JU-J: Jeżeli mówimy o innowacjach rozumianych jako nowe jakościowo rozwiązania globalne, holistyczne - oparte na nauce i opracowane na podstawie rozpoznanych potrzeb **uczniów** i dostosowane do kontekstów ich rozwoju - to można powiedzieć, że tak pojmowane innowacje dają uczniom możliwość samorealizacji dzięki uczeniu się, umożliwiają świadome realizowanie przez uczniów własnego, rozpoznanego potencjału rozwojowego (nie tylko intelektualnego). Ponadto dają uczniom możliwość autentycznego współtworzenia wraz ze swoim nauczycielem procesu realizacji innowacji, wyrażania o nich opinii, wreszcie doświadczanie czegoś, co nie jest obowiązkowe.

Innowacje pedagogiczne dla **nauczycieli**, jako ich autorów, dają przede wszystkim możliwość samorealizacji w zawodzie nauczyciela, realizowania własnych wizji, umożliwiają budowanie poczucie podmiotowości, autonomii i poczucie sprawstwa, ułatwiają niejako „wyrażenie” siebie, wykorzystanie w pełni własnych zainteresowań. Ponadto innowacje pedagogiczne mogą dla ich autorów dać poczucie realizacji misji społecznej, bo – poprzez dzielenie się z innymi – mogą inspirować i motywować środowisko do wyjścia poza utrwalone schematy w myśleniu i działaniu. Wreszcie innowacje pedagogiczne dają poczucie uczestniczenia w rozwoju edukacji w regionie, kraju, także w rozwoju nauki.

Innowacje pedagogiczne, nawet te o najwęższym zasięgu, zawsze powodują wzbogacanie oferty edukacyjnej danej placówki i jej dotychczasowego dorobku. Dowodzą, że **instytucje szkolne** jako organizacje uczestniczą w kreowaniu zmiany społecznej. Promują dość często ideę uczenia się przez całe życie w środowisku społecznym (w skali lokalnej i krajowej).

Uważam, że każda oddolna inicjatywa jest cenna, bo jest wyrazem zainteresowania i pasji, odpowiedzialności i zaangażowania ich autorów. Wiemy przecież, każda propozycja działań innowacyjnych uwzględniających **specyfikę lokalną**, może wzbogacić dorobek polskiej oświaty i może być inspiracją dla innych.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych są, zdaniem Pani, najbardziej pożądane czy też oczekiwane w edukacji?

JU-J: Te, których jeszcze nie wymyślono, które jeszcze się nie pojawiły! A mówiąc poważnie, takie, które zaakceptowałyby uczniowie i przyjęli jako

Wartości innowacji

Rodzaje innowacji pożądane w edukacji

Rodzaje innowacji pożądane dla regionu

Ocena poziomu innowacyjności nauczycieli województwa podlaskiego

Działania Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku na rzecz innowacyjności nauczycieli

rozwiązania naturalne, konieczne, odpowiadające ich potrzebom, aspiracjom, zainteresowaniom, pasjom.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych, w Pani opinii, są najbardziej pożądane czy też oczekiwane dla regionu?

JU-J: Region nasz jest jedyny w swoim rodzaju, niepowtarzalny. Zasługuje więc na specjalne, niepowtarzalne propozycje, także w dziedzinie oświaty. Wydaje się, że każdy rodzaj innowacji ma swoją wartość i odnajdzie swego adresata oraz miejsce do realizacji. Najlepszym wydaje się być sytuacja, kiedy to autorzy w oparciu o analizę potrzeb projektują przedsięwzięcia i zmiany, w których odnajdą siebie i zaoferują to, co najbardziej odpowiada potrzebom środowiska społecznego (uczniów, ich rodziców, nauczycieli, członków społeczności lokalnej, w której realizowana byłaby ta propozycja).

FCTWiISP: Proszę dokonać oceny poziomu innowacyjności nauczycieli naszego województwa, miasta.

JU-J: Udzielenie odpowiedzi na to pytanie jest dość trudne, ponieważ od kilku lat nie mam już bezpośredniego kontaktu z praktyką edukacyjną. Mogę tylko odwołać się do danych – dotyczących liczby innowacji – zamieszczonych na stronie Podlaskiego Kuratorium Oświaty. Zgłoszona liczba innowacji (aż 81) jest imponująca, ale przypuszczam, że innowacje te mają bardzo wąski zakres, o czym już mówiłam. Być może nauczyciele z niektórych szkół lub przedszkoli podejmują wiele nowatorskich, autorskich, twórczych działań w swojej codziennej pracy, ale nie nadają im rangi innowacji. Ponadto trzeba jednak mocno podkreślić, że nie liczba jest ważna, ale jakość innowacji, ich rozmach w sensie nowości i oryginalności propozycji edukacyjnych, ich zakres, a przede wszystkim cele. Natomiast na podstawie badań przeprowadzonych wśród kandydatów na nauczycieli i już pracujących nauczycieli w naszym województwie mogę stwierdzić, że potencjał ich twórczy (kreatywność) – będący podstawowym warunkiem tworzenia innowacji pedagogicznych – jest wysoki. Natomiast nauczycielom często brakuje wiary w siebie, ponieważ rządzą nimi błędne przekonania, że inni wiedzą lepiej – stąd ujawnia się silna tendencja do kopiowania cudzych rozwiązań.

FCTWiISP: Jakie działania są podejmowane przez Pani instytucję na rzecz rozwijania innowacyjności wśród nauczycieli?

JU-J: Na studiach nauczycielskich drugiego stopnia prowadzony był przedmiot: Innowacje w edukacji. Ponadto w sylabusach wielu przedmiotów akcentowane są cele dotyczące rozwijania innowacyjności studentów – przyszłych pracowników systemu oświaty. Mogę też stwierdzić, że w ramach różnych przedmiotów realizowana jest tematyka dotycząca najnowszych teorii, tendencji, koncepcji w pedagogice, co jest bardzo ważnym czynnikiem inspi-

jącym myślenie innowacyjne przyszłych nauczycieli. Na studiach realizowany jest także przedmiot *pedagogika kreatywności*, którego celem jest wyzwolenie twórczego potencjału studentów. Nauczyciele akademicy są także zachęceni do poszukiwania nowatorskich form prowadzenia zajęć dydaktycznych i często stosują w pracy ze studentami niestandardowe metody aktywizujące. Poza tym studenci mają możliwość uczestniczenia w kołach naukowych, podejmują ponadprogramowe działania wynikające z ich osobistych zainteresowań i pasji, prowadzą badania, biorą udział w konferencjach naukowych i metodycznych. Na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku prowadzimy studia podyplomowe. Jest to często odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby środowiska pedagogicznego. W tym roku powołane zostało także czasopismo naukowe *Creativity. Theory – Research – Application*. Jest to czasopismo, którego misją jest między innymi propagowanie nowych, oryginalnych i wartościowych rozwiązań edukacyjnych w Polsce i na całym świecie. Na łamach tego czasopisma mogą publikować nauczyciele innowatorzy, którzy mogą dzielić się swoimi doświadczeniami, a także wynikami badań związanych z wprowadzeniem innowacji w szkołach.

FCTWiISP: Jak Pani ocenia warunki (organizacyjne, finansowe) do rozwijania innowacyjności wśród nauczycieli?

JU-J: Nie chciałabym się wypowiadać krytycznie w obszarze nie do końca przeze mnie zbadanym, choć mogę stwierdzić, że niewielka liczba realizowanych systemowo zaprojektowanych innowacji przemawia za koniecznością wzmocnienia wysiłków wszystkich zainteresowanych podnoszeniem jakości edukacji. Zatem inicjatywa podjęta przez Państwo, aby zorganizować I Podlaskie Forum Innowacyjności Pedagogicznych, będzie z pewnością zaczątkiem dobrych praktyk na rzecz wspierania innowacyjności nauczycieli naszego miasta i regionu. Nie sądzę, że warunki finansowe są istotne. Twórczy nauczyciel potrafi barierę finansową stosunkowo łatwo pokonać. Zazwyczaj innowacje pedagogiczne nie wiążą się z zakupem drogiej specjalistycznej aparatury, urządzeń, pomocy dydaktycznych. Może warto byłoby twórczym nauczycielom fundować specjalne stypendia naukowe, poświęcone wypracowaniu nowych pomysłów edukacyjnych. Natomiast uważam, że większą barierą do pokonania przez nauczycieli jest zbyt duża (i wciąż narastająca) biurokratyzacja w oświacie, dochodząca do absurdów wymagana sprawozdawczość, co nie daje nauczycielom poczucia wolności, autonomii, podmiotowości i niezależności.

FCTWiISP: Jak Pani ocenia potencjał innowacyjny nauczycieli naszego regionu, miasta?

JU-J: Nie prowadziłam badań ściśle z tego zakresu. Natomiast wiele moich badań obejmujących kandydatów na nauczycieli i pracujących już na-

Ocena warunków do rozwijania innowacyjności u nauczycieli

Ocena potencjału innowacyjnego nauczycieli województwa podlaskiego

Warunki niezbędne do pełnego wykorzystania potencjału innowacyjnego nauczycieli

uczycieli (doksztalających się na studiach podyplomowych) wskazuje, że potencjał twórczy (innowacyjny) tych ludzi jest znaczny. Mówiąc o potencjale mam tu na myśli myślenie twórcze i wyobraźnię twórczą. Natomiast, moim zdaniem, brakuje kandydatom na nauczycieli, a jeszcze bardziej już pracującym nauczycielom, takich cech, jak: autonomia, niezależność, nonkonformizm, refleksyjność, zdolność do konstruktywnej krytyki zastanej sytuacji, zdolność do pracy zespołowej, niezgodę na przeciętność, bylejąkość, rutynę – słowem brakuje kompetencji emancypacyjnej.

FCTWiISP: Jakie warunki, w opinii Pani, są potrzebne, aby w pełni wykorzystać potencjał innowacyjny naszych nauczycieli?

JU-J: Najważniejszym warunkiem jest właściwa, nie rywalizacyjna współpraca wszystkich środowisk na rzecz promowania działalności innowacyjnej, docenianie pionierów i osób szczególnie zaangażowanych. Ponadto ważne jest wypracowanie holistycznego systemu wspierania przyszłych nauczycieli-innowatorów. Wydaje się też bardzo ważne, aby nauczyciele mieli znacznie więcej autonomii i wolności, aby nie byli „spętani” niepotrzebnymi, biurokratycznymi przepisami i obowiązkami. Ponadto warto popularyzować ideę uczenia się konektywnego nauczycieli – innowatorów, jako uczenia się społecznego w sieci informatycznej i sieci społecznej. Tworzenie platformy do wymiany doświadczeń poznawczych, społecznych i praktycznych, a następnie budowanie na ich bazie wiedzy profesjonalnej, także osobistej i publicznej, wynegocjowanej społecznie – sędzę, jest najbardziej właściwą drogą, aby móc w pełni wykorzystać potencjał innowacyjny naszych nauczycieli pracujących we współczesnym, cyfrowym świecie.

FCTWiISP: Dziękujemy!

1.2. Współczesna szkoła nie może być tylko miejscem przekazywania wiedzy (...) – wywiad z mgr. Jerzym Kiszkiem, Podlaskim Kuratorem Oświaty

Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych: Panie Kuratorze, z uwagi na pełnioną przez Pana funkcję i związaną z tym możliwością profesjonalnego oglądu edukacyjnej rzeczywistości chcemy prosić Pana o kilka refleksji i uwag na temat innowacji i innowacyjności w obszarze edukacji.

Pojęcie innowacji jest bardzo szerokie, obejmuje zarówno działania, jak i wytwory o różnym charakterze, na przykład działania techniczne i technolo-

giczne, organizacyjne, społeczne, ale także psychologiczne. Termin *innowacje pedagogiczne* jest doprecyzowany w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki. Według rozporządzenia innowacje obejmują nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, których celem jest poprawa jakości pracy szkoły. W związku z tym **jakie cechy innowacji, zdaniem Pana, są najbardziej pożądane z punktu widzenia społecznie oczekiwanych zmian w edukacji?**

Jerzy Kiszkiel: Przygotowując projekty nowatorskich rozwiązań pedagogicznych należy zwracać uwagę na następujące kwestie:

- względne korzyści, czyli stopień, do którego innowacja jest przyjmowana jako lepsza niż dotychczasowe rozwiązania;
- zgodność rozwiązania z istniejącymi wartościami, doświadczeniem oraz potrzebami potencjalnymi adaptatorów;
- możliwość jednoczesnej podzielności i złożoności rozwiązania - możliwość wypróbowania innowacji na mniejszą skalę;
- łatwość obserwowania rezultatów innowacji przez uczestników innowacji i osoby ze środowiska, w którym jest wdrażana innowacja;
- możliwość przekazywania wyników i doświadczeń wynikających z zastosowania innowacji.

Dobrze zaplanowaną innowację pedagogiczną powinno cechować:

- celowość, czyli jasno określone efekty, jakie można dzięki niej uzyskać;
- zaplanowanie, czyli stworzenie przemyślanego harmonogramu działań i czynności;
- zorganizowanie, czyli określenie potrzebnych zasobów, ludzi i środków;
- kontrolowalność, czyli określenie sposobu ewaluacji wdrażanego rozwiązania pedagogicznego.

FCTWiISP: **Jakich wartości, zdaniem Pana, dostarczają innowacje pedagogiczne dla uczniów, nauczycieli, placówek, systemu oświaty?**

JK: Innowacje pedagogiczne dostarczają różnorodnych wartości zarówno dla samych uczniów, jak również dla nauczycieli i szkoły, m. in.:

- przyczyniają się do osiągnięcia pełniejszego wykorzystania potencjału dzieci i młodzieży we wszystkich obszarach życia i rozwijania ich zainteresowań;
- umożliwiają kształtowanie pożądanych w społeczeństwie postaw ekologicznych, prozdrowotnych i społecznych;
- umożliwiają pełniejsze wykorzystanie potencjału nauczycieli oraz podnoszą skuteczność i jakość pracy nauczycieli;

Cechy innowacji a społecznie oczekiwane zmiany w edukacji

Wartości innowacji

– przyczyniają się do poprawy efektywności i organizacji pracy szkoły.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych są najbardziej pożądane czy też oczekiwane w edukacji?

JK: Współczesna szkoła nie może być tylko miejscem przekazywania wiedzy, ale powinna także tworzyć warunki do rozwijania w uczniach własnej aktywności, inicjatyw, umiejętności dokonywania wyborów, podejmowania decyzji, poczucia odpowiedzialności za siebie i innych. Z racji wielokulturowości regionu oraz pojawiającymi się coraz częściej w województwie podlaskim aktami nietolerancji pożądane są rozwiązania pedagogiczne w zakresie ekspozowania różnorodności dziedzictwa kulturowego, tolerancji, integracji poszanowania praw człowieka. Ponadto należy podejmować rozwiązania, które umożliwią wykorzystanie potencjału tkwiącego w regionie i jednocześnie przyczynią się do poprawy rozwoju gospodarczego.

FCTWiISP: Proszę dokonać oceny poziomu innowacyjności nauczycieli naszego województwa, miasta. Jak Pan ocenia potencjał innowacyjny nauczycieli naszego regionu, miasta?

JK: Nauczyciele w województwie podlaskim posiadają duży potencjał innowacyjny, który nie zawsze jest właściwie wykorzystany. Kadra pedagogiczna stale doskonali swój warsztat pracy oraz systematycznie pogłębia swoją wiedzę i umiejętności. Jednak nie zawsze nauczyciele wykorzystują w pełni swoją wiedzę i doświadczenie.

Wśród zgłaszanych nowatorskich rozwiązań pedagogicznych dominują projekty realizowane przez pojedynczych nauczycieli w zakresie jednego przedmiotu. Nauczyciele pracujący w szkołach podstawowych i przedszkolach chętniej wprowadzają nowatorskie rozwiązania niż nauczyciele pracujący w szkołach ponadgimnazjalnych i gimnazjalnych.

Z punktu widzenia rozwoju regionu wskazane jest podejmowanie kompleksowych rozwiązań pedagogicznych obejmujących kilka dziedzin wiedzy i realizowanych przez zespoły nauczycieli, co umożliwia ukazanie korelacji międzyprzedmiotowych i integralności działań podejmowanych na różnych zajęciach.

FCTWiISP: Jakie działania podejmowane są przez Pana instytucję na rzecz rozwijania innowacyjności wśród nauczycieli?

JK: Wśród działań podejmowanych przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku na rzecz rozwijania innowacyjności wśród nauczycieli można wymienić m. in.:

– prowadzenie rejestru innowacji pedagogicznych i wskazywanie w ramach dobrych praktyk najlepszych rozwiązań pedagogicznych;

- wygłaszanie na konferencjach dla nauczycieli prelekcji dotyczących procedury wpisywania nowatorskich rozwiązań pedagogicznych do rejestru innowacji;
- udzielanie nauczycielom porad w zakresie zasad przygotowywania projektów nowatorskich rozwiązań pedagogicznych, procedury wdrażania projektów do realizacji w szkole oraz procedury wpisywania rozwiązań do rejestru innowacji;
- analizę sprawozdań ze zrealizowanych innowacji w zakresie osiągniętych efektów wdrożonych rozwiązań pedagogicznych.

FCTWiISP: Jakie warunki, w opinii Pana Kuratora, są potrzebne, aby w pełni wykorzystać potencjał innowacyjny naszych nauczycieli?

JK: Styl kierowania placówką ma istotny wpływ na warunki i sposób funkcjonowania szkoły. Przed współczesną szkołą stają nowe, coraz bardziej złożone zadania. Zmieniają się programy nauczania, treści i cele kształcenia, a dotychczasowe metody pracy z uczniami nie zawsze przynoszą zadowalające efekty. Od szkoły wymaga się, by stwarzała klimat bezpieczeństwa, dawała swoim wychowankom poczucie godności oraz umożliwiała im wszechstronny rozwój, przede wszystkim sprzyjający twórczemu myśleniu. Dlatego, aby pełniej wykorzystać potencjał innowacyjny nauczycieli, wskazane jest stworzenie w szkole atmosfery otwartości na zmiany, podejmowanie przez dyrektora szkoły działań nakierowanych na właściwe wykorzystanie i aktywowanie potencjału tkwiącego w nauczycielach, jak również zachęcanie do działania w zespołach i wspieranie zespołów nauczycielskich.

FCTWiISP: Dziękujemy!

1.3. Innowacja pedagogiczna nigdy nie powinna być celem samym w sobie (...) – wywiad z dr hab. Renatą Przygodzką, prof. UwB, Zastępcą Prezydenta Miasta Białegostoku

Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych: Pani Prezydent, wykonywany przez Panią zawód nauczyciela akademickiego, sprawowana przez Panią funkcja Prezydenta Miasta oraz znana i powszechnie ceniona otwartość na nowe pomysły i rozwiązania zainspirowały nas do zapytania Panią o jej refleksje i uwagi na temat innowacji i innowacyjności w obszarze edukacji na obszarze naszego miasta.

Warunki niezbędne do pełnego wykorzystania potencjału innowacyjnego nauczycieli

Pojęcie innowacji jest bardzo szerokie, obejmuje zarówno działania, jak i wytwory o różnym charakterze, na przykład działania techniczne i technologiczne, organizacyjne, społeczne, ale także psychologiczne. Termin *innowacje pedagogiczne* jest doprecyzowany w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki. Według rozporządzenia innowacje obejmują nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, których celem jest poprawa jakości pracy szkoły. W związku z tym **jakie cechy innowacji, zdaniem Pani, są najbardziej pożądane z punktu widzenia społecznie oczekiwanych zmian w edukacji?**

Renata Przygodzka: Innowacje, jako takie, odgrywały i nadal odgrywają ogromną rolę w funkcjonowaniu współczesnych społeczeństw i gospodarek. Ich wdrażanie skutkuje przede wszystkim podnoszeniem sprawności i efektywności każdej organizacji, poczynając od przedsiębiorstw, poprzez organizacje działające w sektorze publicznym, jak i pozarządowym, a kończąc na takich, jak np. region czy państwo. Dotyczy to także szkół, które jako podmioty kluczowego dla każdego społeczeństwa systemu, czyli edukacji, powinny nie tylko usprawniać proces przyswajania wiedzy, lecz przede wszystkim wyposażać młodych ludzi w szeroki zakres umiejętności i kompetencji dostosowanych do zmieniających się w niezwykle szybkim tempie uwarunkowań. Programy i metody kształcenia z powodzeniem stosowane 20 lat temu, często innowacyjne w tamtych czasach, dzisiaj nie mają racji bytu. Zatem innowacje powinny być przede wszystkim funkcjonalne, oryginalne, ale także elastyczne i uniwersalne.

FCTWiISP: Jakich wartości, zdaniem Pani, dostarczają innowacje pedagogiczne dla uczniów, nauczycieli, placówek systemu oświaty?

RP: Innowacje pedagogiczne obejmując szerokie spektrum nowatorskich rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych powinny przede wszystkim pozwalać na realizację jasno i precyzyjnie określonych celów, a wraz z nimi na osiągnięcie pozytywnych efektów i wartości dodanej (nie każda innowacja bowiem posiada taki wymiar). Oczywiście skala wartości o jakich mowa, jest i będzie zróżnicowana. Zależec ona będzie zwłaszcza od przesłanek, które skłaniają do opracowania i wdrożenia innowacji (m.in. rosnących oczekiwań społecznych, dostosowania się do zmieniających się uwarunkowań zarówno w otoczeniu dalszym, jak i bliższym szkoły, od aspiracji nauczycieli, niezadowolenia z istniejących rozwiązań itp.). Zależec będzie także od tego, kto jest „odbiorcą innowacji”, a kto ją wdraża. Niemniej jednak należy podkreślić, że innowacja pedagogiczna nigdy nie powinna być celem samym

w sobie, lecz powinna usprawniać i ulepszać szeroko pojęty proces edukacyjno-wychowawczy.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych są najbardziej pożądane lub też oczekiwane w edukacji?

RP: W moim przekonaniu te, które wyzwalają w społeczności szkoły (uczniach, nauczycielach, rodzicach) innowacyjne i kreatywne myślenie, promują i rozwijają talenty oraz wyposażają w zdolność samodzielnego uzupełniania wiedzy. Oparte na takich cechach społeczeństwo szybko się rozwija zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych są najbardziej pożądane lub oczekiwane dla regionu?

RP: Dokładnie takie same, jak w przypadku edukacji – osiągnięcie celów sformułowanych we wcześniejszej odpowiedzi przyczyni się istotnie także do rozwoju regionu.

FCTWiISP: Dziękujemy!

1.4. Nauczyciele powinni współpracować z uczniami, bo to właśnie do nich skierowane są wszystkie ulepszenia – wywiad z Weroniką Matwiejczuk, uczennicą XI Liceum Ogólnokształcącego im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Białymstoku, członkiem Młodzieżowej Rady Miejskiej w Białymstoku

Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych: Pani Weroniko, z uwagi na Pani zaangażowanie w działania społeczne oraz możliwość oglądu działań innowacyjnych nauczycieli od strony ich beneficjentów (czyli uczniów), chcielibyśmy prosić o Pani refleksje i uwagi na temat innowacji i innowacyjności w obszarze edukacji z perspektywy uczniów.

Pojęcie innowacji jest bardzo szerokie, obejmuje zarówno działania, jak i wytwory o różnym charakterze, na przykład działania techniczne i technologiczne, organizacyjne, społeczne, ale także psychologiczne. Termin *innowacje pedagogiczne* jest doprecyzowany w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki. Według rozporządzenia innowacje obejmują nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, których celem jest poprawa jakości

Rodzaje innowacji pożądane w edukacji

Rodzaje innowacji pożądane dla regionu

pracy szkoły. W związku z tym jakie cechy innowacji, zdaniem Pani, są najbardziej pożądane z punktu widzenia uczniów?

Weronika Matwiejczuk: Innowacje przede wszystkim powinny trafiać do tych, do których są skierowane, czyli uczniów. Jeżeli nauczyciele będą wprowadzać i wykorzystywać do pracy nowsze sprzęty techniczne, Internet itp. to uważam, że spotkają się z rosnącym zainteresowaniem ze strony młodzieży. Tradycyjne metody nauki, czyli godzinne wykłady i dyktowane notatki do zeszytu stają się powoli przestarzałe z punktu widzenia moich rówieśników. Zauważyłam, że ucząc się, coraz częściej korzystają oni z telefonów oraz tabletów, co staje się całkowicie naturalnym procesem (patrząc na rozwijającą się w szalonym tempie technologię). Nauczyciele również powinni „pójść do przodu” i wykazać się niebanalną pomysłowością wprowadzając innowacje, które uczniom będą faktycznie przydatne.

FCTWiISP: Jakich wartości, zdaniem Pani, dostarczają innowacje pedagogiczne dla uczniów, nauczycieli, placówek, systemu oświaty?

WM: Uważam, że największym plusem wprowadzania innowacji jest wzbudzanie zapału do nauki oraz przyciąganie uwagi moich rówieśników. Dzięki ciekawszym zajęciom wiedza, którą nauczyciele chcą nam przekazać, jest łatwiej przyswajana. Nauczyciele dzięki temu mają na pewno większy zapał do pracy oraz czują się bardziej zrealizowani w swoim zawodzie. Dodatkowo ciągle ulepszenie systemu oświaty pokazuje, jak ważna jest edukacja w życiu każdego młodego człowieka, ponieważ dostosowuje się ona z biegiem lat do jego potrzeb.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych są najbardziej pożądane/oczekiwane dla uczniów?

WM: Z perspektywy ucznia najlepszym sposobem nauki jest jej doświadczanie i tego oczekujemy w edukacji. Mam tu na myśli przedmioty takie, jak: fizyka, biologia czy chemia. Ucząc się na pamięć definicji, nie zdobędziemy wiedzy na długi okres czasu. Gdy podczas lekcji przeprowadzane są np. eksperymenty, to udaje nam się dużo więcej zapamiętać na dłużej. Ponadto, tak jak wspominałam, unowocześniając metody nauki w szkołach poprzez wykorzystywanie np, tablic interaktywnych, rzutników oraz Internetu, młodzież z większym zapałem będzie podchodzić do koniecznych prac domowych. Podsumowując, zamiast powtarzania teorii powinniśmy skupić się na zadaniach praktycznych, które przydadzą nam się potem w zawodzie jaki chcemy wykonywać.

FCTWiISP: Które z rodzajów innowacji pedagogicznych są najbardziej pożądane/oczekiwane dla regionu?

WM: Nie potrafię jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie, ponieważ nie mam porównania do tego, jak wyglądają zajęcia w szkołach poza moim regionem. Jednak myślę, że oczekiwania co do urozmaicenia i unowocześnienia lekcji są takie same w każdych szkołach w Polsce. Osobiście chciałabym, żeby w szkołach pojawiły się nowoczesne sprzęty, przez co na każdych lekcjach uczniowie będą korzystać z możliwości jakie dają lekcje z wykorzystywaniem multimediiów.

FCTWiISP: Z jakimi działaniami innowacyjnymi spotkała się Pani w toku swojej edukacji szkolnej?

WM: Osobiście spotkałam się z takimi zajęciami już w gimnazjum, chociaż wtedy nie posługiwałam się terminem „innowacja”. Były to przede wszystkim lekcje z tablicami interaktywnymi, które odbieraliśmy bardzo pozytywnie. Jednak nie były dostępne na zajęciach z każdego przedmiotu, który nas interesował, przez co każdy miał niedosyt takich „ciekawszych” lekcji. Na szczęście widzę, że z roku na rok pojawia się ich coraz więcej w salach lekcyjnych. Nie ukrywam, że idąc do szkoły ponadgimnazjalnej, zwracałam szczególną uwagę na to, czy odbywają się w niej interesujące zajęcia. Wybrałam szkołę, która cieszy się ogromną popularnością wśród młodzieży naszego regionu. Dzięki pomysłom nauczycieli w naszej szkole został wprowadzony nowy przedmiot, który jest przystosowany do profilu klasy, w jakiej uczeń się uczy, dzięki czemu może pogłębiać wiedzę na konkretny temat, który go interesuje. Będąc w klasie o profilu psychologicznym, miałam możliwość korzystania z programów pomocnych przy analizowaniu ankiet oraz pracy w chmurze internetowej, dzięki czemu późniejsza praca w zawodzie będzie na pewno łatwiejsza oraz efektywniejsza. Dodatkowo największą uwagę młodzież skupia na innowacjach, które są nam bliższe, czyli te związane z nową technologią. Wykorzystywanie multimediiów, doświadczenia naukowe oraz elektroniczne zeszyty są przez nas bardzo pożądane. W mojej szkole takich innowacji nie brakowało.

FCTWiISP: Jak Pani ocenia potencjał innowacyjny nauczycieli naszego regionu, miasta?

WM: Myślę, że z roku na rok nauczyciele na Podlasiu wprowadzają coraz więcej ulepszeń, dzięki którym uczniowie chętniej i efektywniej zdobywają wiedzę. Sam fakt, że w tym roku powstało I Podlaskie Forum Innowacji Oświatowych, które zostanie przeprowadzone na terenie Białegostoku, jest niemałym wyróżnieniem dla naszego regionu. Cieszę się, że my, uczniowie, mamy

Rodzaje innowacji pożądane dla regionu

Doświadczenia odbiorcy innowacji pedagogicznych

Ocena potencjału innowacyjnego nauczycieli województwa podlaskiego

możliwość uczestniczenia w tym wydarzeniu i wypowiedzenia się na temat sposobu kształcenia, jaki nas najbardziej zadowala.

FCTWiISP: Jakie warunki, według Pani opinii, są potrzebne, aby w pełni wykorzystać potencjał innowacyjny naszych nauczycieli?

WM: Moim zdaniem zależy to przede wszystkim od wyobraźni nauczycieli oraz potrzeb uczniów. Na pewno duże znaczenie ma również to, jakimi szkoła dysponuje funduszami oraz czy osoby zarządzające nią chcą, aby wszystkie innowacje zostały zrealizowane. Dodatkowo ważne jest, aby każde pomysły zostały w jakiś sposób „nagłośnione” w środowisku pedagogicznym, aby nauczyciele z różnych regionów mogli się wymieniać pomysłami oraz doświadczeniami. Ponadto nauczyciele powinni współpracować z uczniami, bo to właśnie do nich skierowane są wszystkie ulepszenia.

FCTWiISP: Dziękujemy!

2. Historia wychowania jako źródło innowacji pedagogicznych

W rozdziale tym ukazano historyczne konteksty innowacyjnych działań pedagogicznych. Zwrócono uwagę, że historia stanowi cenne źródło inspiracji nowatorskich pomysłów oraz przedstawiono możliwości ich wykorzystania we współczesnej praktyce edukacyjnej.

2.1. Czy historia jest potrzebna w innowacjach?

Historia, która stanowi fundament tożsamości społecznej, jest – w opinii znacznej części społeczeństwa – mało inspirującym i mało ciekawym przedmiotem zainteresowań. Czy zatem może stanowić źródło innowacji pedagogicznych i w jakim stopniu może być przydatna we współczesnym ukierunkowanym na zmiany świecie? Jako przedmiot nauczania historia zawsze odgrywała istotną rolę zarówno w wychowywaniu, jak i w kształceniu kolejnych pokoleń i nieprzypadkowo określano ją jako *nauczycielkę życia*. Na biografii bohaterów uczono się sztuki rządzenia, wojskowi uczyli się jak wygrywać bitwy studiując wielkie kampanie. Osoby, które chciały zmieniać świat inspirowały się działalnością dawnych reformatorów czy rewolucjonistów. Prawie każdy z nas obcując z wiedzą historyczną, może zrozumieć, jak funkcjonuje świat, od czego zależy pomyślność i szczęście ludzi, przed czym „przestrzega” nas przeszłość. Historia to także nasze korzenie, podstawa tożsamości rodzinnej, lokalnej, regionalnej, narodowej, państwowej czy europejskiej¹⁴.

Za przekazywanie treści historycznych w największym stopniu odpowiada szkoła, a historia jako przedmiot daje fundamentalne podstawy rozumienia przeszłości. Dzięki historii można uczyć się łączenia faktów przez po-

Historia jako źródło inspiracji nowatorskich pomysłów

Historia jako przedmiot w szkole

¹⁴ A. Radomski, *Edukacja historyczna wobec wyzwań ponowoczesności*, „Kultura i Historia” 2005, nr 8.

znawanie zdarzeń, które występowały w związku przyczynowo-skutkowym zależnym od sytuacji społecznej, politycznej, gospodarczej danej epoki i determinowały wydarzenia w kolejnych epokach. Niebagatelną rolę w przekazie wiedzy historycznej odgrywa również język polski, w którego treść wpisany jest kontekst historyczny. Trudno również uczyć się języka obcego bez poznania jego tła historycznego, które niewątpliwie uwarunkowało jego współczesną formę. Kontekst historyczny jest także wpisany w przedmioty ścisłe, a nauki przyrodnicze poprzez przemiany w czasie ukazują postęp ludzkości. Podstawą fizyki, już od starożytności, była chęć zrozumienia zachowania się materii. Każde prawo odkrywane przez wielkich naukowców stanowiło fenomenalne odkrycie samo w sobie, ale jednocześnie rozpoczynało rozwój innych dziedzin życia. Biolog porusza kwestie historyczne w kontekście antropogenezy czy ewolucji świata organicznego, a matematyk przekazuje jedne z najstarszych w dziejach ludzkości treści, których rozwój rozpoczął się wraz z rozwojem ludzkości. Historia jest miarą postępu, który nie istnieje, jeżeli nie przyjmimy perspektywy porównawczej zakotwiczonej w przeszłości.

Skoro historia jest wszechobecna, to dlaczego nie jesteśmy nią autentycznie zainteresowani? Powodów zapewne jest kilka, można wskazać na pewne tendencje, które pogłębiają i nasilają niechęć wobec historii. Historia jest nauczycielką życia, ale bardzo wymagającą i surową wobec swoich uczniów. Ucząc się jej, odkrywamy nowe obszary wiedzy, pogłębiając swoją świadomość i rozumiemy współczesne procesy, w których sami uczestniczymy. Jednak, aby w pełni korzystać z potencjału treści historycznych, trzeba przyjąć autentyczną postawę zaciekawienia i otwartości na minione wydarzenia. Nauka historii wymaga zatrzymania i spojrzenia wstecz, gdzie odnajdujemy dorobek przeszłych pokoleń. We współczesnych warunkach, kiedy nasze życie nabiera coraz większego tempa, oglądanie się za siebie wstrzymuje progresję. Częściej myślimy o tym, co będziemy robić w przyszłym tygodniu, podczas urlopu planujemy następne wakacje i nie korzystamy z momentu terażniejszości, który bardzo szybko przechodzi w obszar naszej przeszłości. Bardziej interesuje nas to, co przed nami, nawet jeżeli jest to w sferze planów niż to, co dzieje się z nami w chwili obecnej i to, czego już doświadczyliśmy i co stanowi naszą życiową mądrość. Poczynione tutaj nawiązanie do naszego codziennego życia w kontekście historii jest uzasadnione, gdy uwzględnimy fakt, że historia to nie tylko wielkie wydarzenia i bitwy na skalę światową, ale to również nasze zmieniające się etapy życia. Historie tworzą mikrohistorie, dzieje poszczególnych jednostek zapisywały wszakże karty przeszłości. Historia operuje czasem, który jest względny i płynny w swojej strukturze. Historią jest już przeczytany przez Sza-

nowego Czytelnika fragment tego tekstu i historią są nasze wydarzenia, które minęły i już się nigdy w takiej samej formie nie powtórzą.

Całe swoje życie poświęcamy na rozwój, na zdobywanie wiedzy i samodoskonalenie. Jednak, aby to zrobić, powinniśmy refleksyjnie oceniać swoją przeszłość, uczyć się na doświadczeniach, które przeżyliśmy i które wzbogacają nas i przygotowują do pokonywania nowych trudności, osiągnięcia kolejnych sukcesów w przyszłości. Ocena przeszłości i konstruktywne wyciąganie wniosków z tego, co minęło, wymaga od nas wysokiego poziomu obiektywizmu. Podobnie jest z historią – aby skorzystać z jej nauki trzeba krytycznie ją ocenić i wyeksponować prawdziwe wartości. Nie chodzi o to, aby całkowicie zagłębiać się w przeszłości, fascynować się jej walorami czy gloryfikować minione wydarzenia. Bardziej chodzi o to, aby rzetelnie analizować treści historyczne, co często jest trudne i może być bolesne. Przeszłość nie jest jednoznaczna, nie jest prostą wykładnią różnych wydarzeń, dlatego też z historii należy wybierać to, co wartościowe. Należy pamiętać o tym, co było nieudane, aby nie popełniać błędów, które już wcześniej ludzkość popełniła. Historia może nas nauczyć krytycznego spojrzenia, łączenia faktów w konstrukcje przyczynowo-skutkowe, logicznego myślenia i refleksyjności – czyli za sprawą treści historycznych nasze codzienne życie może zostać wzbogacone o nowe umiejętności i zróżnicowane bogactwo wartości.

Niechęć wobec historii ma podłoże społeczne i jest jeszcze dodatkowo wspierana przez system edukacji na wszystkich szczeblach kształcenia. Treści historyczne przekazywane w swojej tradycyjnej formie nie są dzisiaj już atrakcyjne dla młodego pokolenia, które nie widzi sensu w zapamiętywaniu dat i wojen. Wielu zaangażowanych nauczycieli analizuje historię w kontekście życia społeczno-obyczajowego danej epoki, uaktualnia treści historyczne odwołując się do życia codziennego ludzi, wskazuje na ich potrzeby, wartości i marzenia. Młodzież zapamiętuje treści historyczne, które są wypełnione codziennym życiem ludzi z minionych epok, a nie stanowią tylko tablicę chronologicznych wydarzeń. Niewątpliwie ograniczenie liczby godzin z historii i innych przedmiotów nie jest czynnikiem mobilizującym i sprzyjającym w zdobywaniu wiedzy i nowych umiejętności. Jednak, pomimo trudności wynikających z systemu szkolnego, dla uczniów, którzy mieli szczęście spotkać nauczyciela uczącego z pasją, historia staje się ciekawa i inspirująca.

Spoleczne i edukacyjne źródła uczniowskiej niechęci do historii

2.2. Znaczenie historii wychowania w kształtowaniu współczesnych postaw pedagogicznych

Historia wychowania jest jednym z działów pedagogicznych i wspólnie z pedagogiką ogólną, dydaktyką i teorią wychowania tworzy podstawy wiedzy, naukowości i tożsamości pedagogicznej¹⁵. Przedmiot badań historii wychowania dotyczy sposobów i form organizacji wychowania dzieci i młodzieży w warunkach naturalnych i w instytucjach wychowawczych na przestrzeni dziejów oraz genezy i etapów rozwoju myśli pedagogicznej. Zainteresowania badawcze skoncentrowane są wokół zagadnień związanych m.in. z funkcjonowaniem w różnych epokach i społeczeństwach szkół i instytucji oświatowo-wychowawczych; ustrojem i organizacją oświaty i wychowania w danym kraju i w określonym czasie; historycznym rozwojem doktryn, poglądów, prądów i teorii pedagogicznych. Najogólniej można więc wskazać, że historyków wychowania interesują dzieje szkolnictwa jako praktyki pedagogicznej oraz dzieje pedagogiki jako nauki o wychowaniu. Dolna granica zagadnień z historii wychowania obejmuje wychowanie w społecznościach pierwotnych, natomiast górna granica jest zmienna i umowna. Ciągłość procesów dziejowych powoduje, że współcześnie historycy wychowania prowadzą badania nad procesami edukacyjnymi w okresie Polski Ludowej, w obszarze, który jeszcze kilkanaście lat temu był analizowany przez pedagogów porównawczych. Historia wychowania jest subdyscypliną pedagogiczną z pogranicza dwóch nauk: pedagogiki i historii. W związku z powyższym historyków wychowania obowiązuje warsztat badawczy stosowany w naukach historycznych. Podstawą pracy badawczej jest więc analiza/krytyka zewnętrzna i wewnętrzna źródeł historycznych, czyli dokumentów, opisów i rzeczy, które w sposób bezpośredni lub pośredni dotyczą wychowania w interesującym badawczo okresie. Historia wychowania korzysta więc z metodologii nauk historycznych w celu analizowania zjawisk i procesów pedagogicznych w perspektywie przemian społeczno-kulturowych na przestrzeni dziejów. Ważną rolę w badaniach historii wychowania odgrywają również takie dyscypliny naukowe jak: archeologia, antropologia, językoznawstwo, etnografia czy socjologia, których dorobek badawczy umożliwia

¹⁵ Od starożytności, kiedy doktryny pedagogiczne rozwijały się w ścisłym związku z rozwojem filozoficznym historia wychowania była traktowana jako dzieje myśli pedagogicznej. Dopiero w drugiej połowie XVIII wieku zaczęła kształtować się jako odrębna gałąź wiedzy. Szczególnie rozwinęła się w XIX wieku, kiedy pod wpływem tendencji badawczych pozytywizmu zwrócono uwagę na historię oświaty i zaczęto gromadzić materiały i dokumenty z zakresu rozwoju szkolnictwa w różnych krajach i epokach historycznych. W drugiej połowie XIX wieku historia wychowania pojawiła się jako osobny przedmiot w programach zakładów kształcenia dla nauczycieli.

szerszą interpretację faktów historycznych i rzetelniejszą rekonstrukcję minionych dziejów.

Głównym celem historii wychowania jest kształtowanie szeroko pojętej kultury pedagogicznej, która stanowi podstawę tożsamości pedagoga. Szczególnie współcześnie, kiedy obserwujemy obniżenie znaczenia społecznego zawodu nauczyciela, ważna jest świadomość wykonywanego zawodu. Zawód wychowawcy, nauczyciela jest profesją wykonywaną od początku istnienia ludzkości. Już w społeczeństwach pierwotnych od umiejętności przekazania wiedzy zależała możliwość funkcjonowania całej grupy. Wszystkie wielkie cywilizacje Chin, Mezopotamii czy Babilonu ceniły nauczyciela, który przekazywał wiedzę i umiejętności. Pedagog pierwszy raz w historii pojawia się w starożytnych Atenach, gdzie jako niewolnik zajmuje się opieką nad chłopcem. Jako jedyny mógł przebywać podczas indywidualnych lekcji i miał też zgodę rodziców na zastosowanie kary, jeżeli zajdzie taka potrzeba.

Dokonując analizy znaczenia nauczyciela w dziejach ludzkości można zauważyć, że państwa czy grupy wpływowe, które doceniały wiedzę, jednocześnie podnosiły rangę tego zawodu. Pozycja społeczna nauczyciela świadczyła o znaczeniu i potrzebie wiedzy w społeczeństwie. Jakie jest znaczenie wiedzy obecnie? – na to pytanie każdy sam powinien odpowiedzieć. Warto też pamiętać o tym, że zawód nauczyciela nigdy nie był łatwy i nigdy warunki pracy nie były optymalnie korzystne. Zawsze był to zawód związany z dużym poczuciem misji społecznej, a nauczycieli często charakteryzowała postawa idealizmu połączonego z realną chęcią zmiany rzeczywistości. Od kandydata na nauczyciela wymagano rzetelnej wiedzy, umiejętności pedagogicznych, ale także oczekiwano godnej postawy moralnej. Świadomość wykonywanego zawodu, który posiada tak bogatą tradycję, może obecnie być czynnikiem wspierającym i mobilizującym w pracy pedagogicznej.

Treści zawarte w historii wychowania stwarzają również warunki do refleksji przez ugruntowanie wiedzy historycznej, uświadomienie związku pomiędzy teorią i praktyką wychowania a ekonomicznym i kulturalnym stanem społeczeństwa. Innowacyjność pedagogiczna mogła nastąpić tylko przez uwzględnienie powiązań między rozwojem nauk i prądami umysłowymi, ideowymi i politycznymi a wychowaniem oraz w wyniku zrozumienia procesu historycznego, rozwoju szkolnictwa i doktryn pedagogicznych. Oświata nigdy nie była niezależna i wolna od wpływów społecznych czy politycznych, ponieważ zawsze była immanentną formą życia społecznego – wynikającą z niego i jego tworzącą. Przykładem wykorzystania oświaty jako narzędzia władzy i wpływów politycznych może być chociażby okres reformacji i kontrreformacji. Inwestowanie w oświatę zawsze przynosiło korzyści. Świadczyć może

Cel historii wychowania

Treści historii wychowania

o tym fakt, że w okresie międzywojennym Polska była na drugim miejscu w Europie jako kraj, który swój budżet przeznaczal w największym stopniu na rozwój szkolnictwa i oświaty. Efektem tego był bardzo szybki proces odbudowy państwa polskiego po latach zaborów. W historii można odnaleźć przykłady rozumienia oświaty jako reformy systemowej, która musi być świadomie zaplanowana i kierowana. Już w XVIII wieku Johann Heinrich Pestalozzi stwierdził, że w systemie szkolnym nie może być miejsca na eksperymenty, bo nieudane doświadczenia na tkance szkolnej za dużo mogą kosztować całe społeczeństwo. Oczywiście nie znaczy to, że pedagogika ma się uchylać od podejmowania nowych prób zmiany rzeczywistości, ale miejscem do eksperymentów pedagogicznych są szkoły eksperymentalne czy formy alternatywne nauki. Z drugiej strony warto też zwrócić uwagę na fakt, że szkoły powszechne, które odpowiadały w XIX wieku potrzebom społeczeństwa pracującego, nie spełniają obecnie oczekiwań społecznych. Dlatego też innowacyjne formy pracy, nowatorskie instytucje oświatowe, mogą z czasem zająć miejsce konserwatywnej strukturze szkolnej.

Poprzez analizę treści z historii wychowania wyrabia się również umiejętność logicznego myślenia, wyciągania wniosków i autorefleksji, czyli kształtuje się fundamentalne zdolności niezbędne we współczesnej pracy pedagogicznej, które umożliwiają nauczycielowi sprawne funkcjonowanie w zmiennej rzeczywistości. W treściach zawartych w historii wychowania odnaleźć można szereg postaw pedagogicznych, które mogą inspirować do działań we współczesnej przestrzeni edukacyjnej. Wiele działań pedagogicznych podejmowanych było przez pedagogów innowatorów, którzy poprzez swoje nowatorskie działania usprawniali systemy szkolne, ulepszali procesy wychowawcze i naprawiali sytuację społeczną. U podstaw ich pedagogicznej działalności była nieograniczona wiara w sens, idea, odwaga w przełamywaniu utartych schematów, twórcza postawa, umiejętność poprawnej oceny aktualnych potrzeb społecznych oraz kreatywność i determinacja w działaniu. Za nowatorskimi poglądami pedagogicznymi podążały praktyka i podejmowane działania, które miały na celu modernizację pracy pedagogicznej. Unowocześnienie pracy pedagogicznej w historii może się wydawać określeniem niestosownym, ale kiedy uwzględnimy proces zmian w kontekście rozwoju społeczeństwa można zaobserwować propozycje, których celem było usprawnienie procesu wychowania i kształcenia. Wprowadzenie przez Marka Fabiusza Kwintyliana ruchomych wzorów liter ułatwiło naukę alfabetu. Zaproponowany w odrodzeniu przez Jana Ludwika Vivesa system konferencji nauczycieli i indywidualizacja procesu nauczania były innowacyjnym pomysłem wobec średniowiecznych metod pamięciowych wspieranych karą fizyczną. Oświeceniowe upowszech-

nianie oświaty, wprowadzenie podręczników i stawianie coraz większych wymagań nauczycielom – czy nie były to formy nowatorskich idei wprowadzanych w praktykę pedagogiczną? Czyż poglądy pedagogiczne Herberta Spencera, Fredricha Froebela, Ellen Key, Johna Deweya, Marii Montessori czy Janusza Korczaka nie były zaczątkiem innowacji pedagogicznych?

Pierwowzorem innowacji pedagogicznych na gruncie europejskim był niewątpliwie cały szeroki nurt związany z Nowym Wychowaniem, który w centrum zainteresowań i działań człowieka usytuował dziecko, jego potrzeby i możliwości¹⁶. Nowe Wychowanie, jako ruch pedagogiczny rozwijający się na przełomie XIX/XX w Europie i Stanach Zjednoczonych, zmierzał do odnowy szkoły i radykalnej zmiany w wychowaniu. Stanowił opozycję wobec tradycyjnej szkoły i pedagogiki, krytykował jej formalizm i jednostronność kształcenia oraz dążył do uaktywnienia uczniów i zbliżenia szkoły do życia praktycznego. Odpowiadający ówczesnym potrzebom społecznym ruch Nowego Wychowania poprzez różnorodne teorie, liczne eksperymenty pedagogiczne inicjował i korzystał z badań biologicznych, psychologicznych i socjologicznych. Nowe Wychowanie było krytykowane za wizjonerski i utopijny charakter zasad oraz brak filozoficznego zacięcia. Jego główne idee wychowania dla pokoju, wolności i demokracji brutalnie zweryfikowały i podważyły systemy totalitarne w Europie w drugiej połowie XX w. Wybuch drugiej wojny światowej zakończył entuzjastyczny ruch Nowego Wychowania i ograniczył pedagogiczny optymizm.

Warto też zwrócić uwagę, że Polska, pomimo swojej trudnej sytuacji w XIX i XX wieku, była w czołówce prac dotyczących rozwoju nowych tendencji, które skutecznie wdrażano w praktykę pedagogiczną. Na terenie II Rzeczypospolitej Nowe Wychowanie uwzględniało potrzeby odbudowującego się państwa, a w zakresie systemu nauczania obejmowało niemal wszystkie popularne i nowatorskie pomysły pedagogiczne, takie jak: szkoła pracy, system daltoński, uczenie się pod kierunkiem, nauczanie grupowe, łączne, metoda ośrodków zainteresowań czy metoda projektów. Innowacyjne badania z zakresu wychowania były związane z rozwijającą się wówczas psychologią rozwojową

¹⁶. Na temat Nowego Wychowania i szkół eksperymentalnych w II Rzeczypospolitej zob. Ch. H. Handerson, *Nowe Wychowanie*, nakł. Gebethnera i Wolfa Warszawa 1925; W. Okoń, *Szkoły eksperymentalne w świecie 1900-1975*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1978; S. Dobrowolski, T. Nowacki, *Szkoły eksperymentalne w Polsce 1900-1964*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1966; J. Sobczak, „*Nowe Wychowanie*” w *polskiej pedagogice okresu Drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1998; D. Drynda, *Geneza Nowego Wychowania w Polsce*, [w:] Cz. Majorek, A. Meissner (red.), *Galicja i jej dziedzictwo*, tom XIV, *Pedagogika nowego wychowania u schyłku XIX i w pierwszej połowie XX w.*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Rzeszów 2000; K. Szorc, *W pewnym przedszkolu....*, czyli o praktyce edukacyjnej inspirowanej założeniami teoretycznymi twórców i kontynuatorów nowego wychowania [w:] M. Kowalczyk-Wałędziak, A. Korzeniecka-Bondar, K. Bocheńska-Włostowska (red.), *Twórcze wiązanie teorii i praktyki pedagogicznej-możliwości, wyzwania, inspiracje*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.

i wychowawczą, socjologią wychowania i filozofią¹⁷. Przedstawiciele pedagogiki w II Rzeczypospolitej wypracowali własne innowacyjne koncepcje i dorównywali w swoich osiągnięciach pedagogom zachodnim. Wśród najwybitniejszych pedagogów okresu międzywojennego należy wymienić m.in.: Marię Grzegorzewską, twórczynię naukowych podstaw pedagogiki specjalnej; Helenę Radlińską prekursorkę pedagogiki społecznej i teorii oświaty dorosłych; Floriana Znanięckiego, twórcę socjologii wychowania jako naukowej dyscypliny pedagogicznej.

Warto też wspomnieć, że w okresie międzywojennym była bardzo silna współpraca pomiędzy ośrodkami naukowymi a szkołami. Nauczyciele, którzy pracowali w szkołach, otrzymywali od pedagogów – teoretyków – konkretne wskazówki i przydatne narzędzia do pracy dydaktyczno-wychowawczej. Kiedy w 1932 roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydało rozporządzenie o wprowadzeniu zasady aktualizacji i regionalizacji treści nauczania, wszystkie ośrodki uniwersyteckie podjęły prace, aby w każdym regionie przygotować zestaw ponad 20 książek dotyczących archeologii, historii i etnografii danego regionu. Nauczyciele nie pozostawali sami z dekretemi ministerialnymi, ale wspierani byli merytorycznie przez naukowców i znamienitych badaczy. Dlatego też obecnie tak ważna staje się współpraca pomiędzy teoretykami a praktykami pedagogicznymi. Przeżywamy takie same dylematy, zależy nam na przyszłych pokoleniach – a mimo to obwiniamy siebie za niepowodzenia edukacyjne uczniów, studentów czy absolwentów. Taka postawa tylko nas osłabia, wzmacnia niechęć i pogłębia brak zrozumienia.

Historia wychowania niewątpliwie inspiruje, pobudza do myślenia i zmusza do refleksji. Z historii oświaty i rozwoju myśli pedagogicznej można

¹⁷ W okresie międzywojennym w dziedzinie psychologii rozwojowej i wychowania duże znaczenie miały prace badawcze m.in.: Józefa Joteyko (1866-1928), Stefana Baleya (1885 - 1952), Stefana Szumana (1889 - 1972), Władysława Witwickiego (1878-1948), Stefana Błachowskiego (1889 - 1962) czy Alberta Dryjskiego (1889-1956). Wybitnymi przedstawicielami kierunku pedagogiki socjologicznej byli m.in.: Helena Radlińska (1879-1954), Zygmunt Myślakowski (1890-1971), Florian Witold Znanięcki (1882-1958), Jan Stanisław Bystron (1892-1964), Józef Chałasiński (1904-1979). Wśród twórców koncepcji wychowania o treściach ideologicznych należy wymienić chociażby Lucjana Zarzeckiego (1873-1925), Sławomira Czerwińskiego (1885 - 1931), Kazimierza Sośnickiego (1883-1976). W okresie międzywojennym równoległe z rozwojem pedagogiki biopsychologicznej i pedagogiki socjologicznej rozwijał się trzeci kierunek – pedagogika kultury, której reprezentantami byli: Bogdan Nawroczyński (1882-1974), Sergiusz Hessen (1887-1950), Bogdan Suchodolski (1903 - 1992). Największy dorobek badawczy w zakresie organizacji i ustroju szkolnego osiągnął Marian Falski (1881-1974), natomiast problematyką kształcenia i doskonalenia nauczycieli zajmowali się m.in. Henryk Rowid i Józef Mirski, tworząc podstawy pedeutologii. Do rozwinięcia badań w dziedzinie historii oświaty i wychowania przyczynili się Stanisław Kot (1885-1976), Stanisław Lempicki (1886-1947), Łukasz Kurdybacha (1907-1972), Józef Lewicki (1882-1942), Hanna Pohoska (1895-1953), Stefan Truchim (1896-1967), Kazimierz Konarski (1886-1972), Stanisław Tync (1889-1964) czy Zygmunt Kukulski (1890-1944). Zob. F. Araszkiewicz, *Ideaty wychowawcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978; L. Chmaj, *Kierunki i prądy w pedagogice XX w.*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1964; K. Sośnicki, *Rozwój pedagogiki zachodniej na przełomie XIX i XX wieku*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1967; K. Jakubiak, *Dążenia do wzmocnienia funkcji wychowawczej szkoły w pedagogice II Rzeczypospolitej*, [w:] K. Jakubiak, T. Maliszewski (red.), *W kręgu dorobku edukacyjnego II Rzeczypospolitej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.

czepać wzorce i postawy pedagogiczne, modyfikować propozycje działań i odrzucać nieudane propozycje. Przykładem może być jednolity system wychowania spartańskiego oparty na jednokierunkowym kształceniu militarno-fizycznym, który – pomimo swojej niedoskonałości – został ponownie wykorzystany przez dyktatorów systemów totalitarnych w XX wieku. Nieudanym pomysłem było również całkowite zmonopolizowanie oświaty poprzez kościoły w średniowieczu, co przyczyniło się do znacznego ograniczenia wiedzy dla społeczeństwa.

Trudno przecenić rolę i znaczenie historii wychowania, która teoretykowi dostarcza najistotniejszego materiału do rozumienia istoty wychowania jako funkcji społecznej. Zróżnicowane doświadczenia z zakresu rozwoju szkolnictwa w kontekście dziejów stosunków społecznych i kulturowych stanowią źródło wiedzy do własnych poszukiwań badawczych. Do osiągnięcia sukcesów w edukacji brakuje prawdopodobnie pewności siebie, którą daje doświadczeniach z przeszłości. Pedagodzy posiadają bardzo bogaty i zróżnicowany dorobek, który poprzez zakorzenienie powinien ich silnie ugruntować w świecie i wzmocnić wobec współczesnych wyzwań edukacyjnych. Brak świadomości tego co było, powoduje chaos w budowaniu nowego. Powielane są błędy, które już wcześniej popełniono, nie korzysta się z fenomenalnych pomysłów, które się dawniej sprawdziły, a obecnie potrzebują współczesnych modyfikacji. Podobnie, jak trudno być świadomym Europejczykiem nie znając wartości dziedzictwa europejskiego, tak samo trudno być świadomym swojej pracy pedagogiem, nie posiadając wiedzy historycznej z zakresu rozwoju własnej profesji.

2.3. Historia wychowania w innowacyjnym działaniu pedagogicznym

Wcześniej wskazano na znaczenie historii wychowania w kształtowaniu postaw pedagogicznych, które są źródłem innowacji i podejmowanych nowatorskich działań edukacyjnych. Poniżej zostaną podane przykłady wykorzystania treści z historii wychowania w praktyce pedagogicznej. Celem niniejszych propozycji jest wskazanie kierunków, które mogą stanowić nieograniczone zasoby działań edukacyjnych i mogą być bodźcem do tworzenia innowacyjnych projektów, które uwzględniają wartości tkwiące w dziedzictwie oświatowym.

Historia jako fundament budowania teraźniejszości i przyszłości

Przykłady wykorzystania treści z historii wychowania w praktyce pedagogicznej

2.3.1. Tydzień Dziecka – przedwojenna inicjatywa we współczesnej szkole

Poszukiwania badawcze pozwalają odkryć nowe fragmenty rzeczywistości z historii wychowania, ale jednocześnie mogą być źródłem współcześnie podejmowanych działań. Prowadząc badania nad uroczystościami szkolnymi¹⁸, odkryto przedwojenne święto dzieci, które trwało przez cały tydzień, a kolejnym etapem była próba reaktywowania tego święta w Białymstoku współczesnym. Ze źródeł historycznych wiadomo, że w okresie międzywojennym, już od 1928 roku, Polski Komitet Opieki nad Dzieckiem organizował Tydzień Dziecka¹⁹, którego nadrzędnym celem było podkreślenie znaczenia dziecka w przyszłości narodu i zwrócenie uwagi społeczeństwa na potrzebę wzmoczonej opieki nad najmłodszymi obywatelami Drugiej Rzeczypospolitej. Celem inicjatywy było propagowanie w społeczeństwie wiedzy o dziecku i uświadamianie potrzeby organizacji opieki nad dzieckiem. Święto o podobnym charakterze odbywało się jedynie w Grecji i Turcji, a więc uroczystość poświęcona dzieciom była innowacyjną propozycją na skalę europejską. W ramach święta organizowano szereg imprez dla dzieci, odczytów dla rodziców oraz upowszechniano idee opieki społecznej nad dzieckiem i rodziną. Podczas całego Tygodnia Dziecka mówiono o tym, czego potrzebuje dziecko, aby było zdrowe, dobre i szczęśliwe. Pierwszy dzień pod hasłem „Święto Dziecka” był przeznaczony dla wszystkich dzieci od sześciu do czternastu lat. Drugi dzień poświęcano wychowaniu dziecka w pierwszych latach jego życia. W trzecim dniu skupiano się głównie nad rozwojem fizycznym dziecka. Czwarty dzień Tygodnia Dziecka przeznaczano na propagowanie potrzeby kształcenia i zacieśnianie więzi współpracy pomiędzy szkołą a środowiskiem rodzinnym. Kolejnego dnia skupiano się nad wychowaniem moralnym, postulowano wówczas zwiedzanie instytucji, których zadaniem było przeciwdziałanie złym wpływom ulicy. Szósty dzień poświęcano dziecku zarobkującemu i kształcącemu się zawodowo. Urządzano tego dnia odczyty, w których prelegenci uświadamiali społeczeństwu warunki pracy oraz prawa chroniące dziecko przed wyzyskiem. Ostatni dzień Tygodnia Dziecka był poświęcony matce – aby zwrócić uwagę na jej rolę wychowawczą i wzbogacić jej kompetencje w wiedzę

¹⁸ Badania prowadzone przez Urszulę Wróblewską dotyczące obrzędowości szkolnej zob., U. Wróblewska, *Przemiany uroczystości i świąt szkolnych jako efekt zmian społecznych*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2012, nr 3 (18), s. 98-111.

¹⁹ Na temat Tygodnia Dziecka zob. U. Wróblewska, *Tydzień Dziecka? – inspiracje korczakowskie dzisiaj*, [w:] A. Korzeniecka – Bondar, B. Tołwińska, U. Wróblewska (red.), *Światy życia codziennego uczestników interakcji wychowawczych Eksploracje – Analizy – Interpretacje*, Trans Humana, Białystok 2012, s. 223-232; Tejże, „Tydzień Dziecka” – idea korczakowska w międzywojennym Białymstoku, [w:] E. J. Kryńska, A. Suplicka, U. Wróblewska (red.), *Dziecko w historii – wątek korczakowski*, Trans Humana, Białystok 2013, s. 279-291.

przydatną w wychowaniu. Przygotowywano również prelekcje, odczyty i kolportowano wydawnictwa pedagogiczno-psychologiczne. Podczas Tygodnia Dziecka przypomniano dorosłemu obywatelowi o jego osobistej moralnej odpowiedzialności wobec społeczeństwa skupionej wokół przyszłości dojrzewającej w dzieciach. Krytykowano postawę obojętności, „wygodnego umywania rąk” tylko dlatego, że w danej chwili nie ma warunków do zrealizowania takiej czy innej jedynej słusznej drogi. Inicjatywa podjęta w okresie międzywojennym wynikała z potrzeb społecznych, dlatego też Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku wspólnie z Muzeum Podlaskim w Białymstoku podjął próbę reaktywowania Tygodnia Dziecka w XXI wieku. Po raz pierwszy zorganizowano Tydzień Dziecka w październiku 2012 roku, wówczas wszystkie białostockie instytucje kultury (muzea, teatry, galerie, filharmonia) całkowicie otworzyły swoje drzwi dla dzieci i młodzieży. Na Wydziale Pedagogiki i Psychologii została zorganizowana pierwsza dziecięca konferencja naukowa pt.: „Troska dziecka o szczęście”. Podczas konferencji dzieci i młodzież mówiły o swoich problemach, smutkach, radościach i marzeniach. W 2013 roku zaangażowały się jeszcze inne instytucje kultury, a na konferencję dziecięcą zgłosiło się ponad 270 osób. Stopniowo w kalendarz imprez jesiennych wpisuje się Tydzień Dziecka w Białymstoku, który jest organizowany z wewnętrznej potrzeby i chęci zmiany rzeczywistości. Celem organizowanego rokrocznie Tygodnia Dziecka w Białymstoku jest zwrócenie uwagi na współczesne potrzeby dziecka. Organizatorzy dalecy byli od reaktywowania międzywojennego święta w XXI wieku, nie chcieli powielać uroczystości – bo nie te realia i nie tamta rzeczywistość, ale w głównej mierze zależało, aby zrealizować idee międzywojennego Tygodnia Dziecka. Organizatorzy liczą też na coraz większe zaangażowanie nauczycieli, rodziców i społeczeństwa w ideę, która zapoczątkowana w okresie międzywojennym ponownie ożyła we współczesnej rzeczywistości.

2.3.2. Źródła szkolne jako inspiracja pedagogiczna

Kroniki, które znajdują się w szkole, stanowią fenomenalne źródło wiedzy i inspiracji pedagogicznych. Kroniki można analizować na wielu płaszczyznach. Ciekawa jest ich sama forma i treść, które ulegają zmianom. Forma kronik szkolnych ewaluowała od pisanych odręcznie przez kierownika szkoły, poprzez kroniki klasowe wzbogacone fotografiami, po współczesne formy kronik internetowych, które są stale aktualizowane i zawarte w nich treści trudno będzie odtworzyć przyszłym badaczom dziejów oświaty. Warto więc zwrócić

Kroniki szkolne jako źródło wiedzy i inspiracji pedagogicznych

uwagę na potrzebę zachowania tradycyjnych form kronik szkolnych, które świadczą o działalności szkoły oraz o pracy nauczycieli. Należy więc zadbać o źródła, które po sobie pozostawiamy, aby zachował się ślad naszej działalności. W kronikach znajdują się opisy działań podejmowanych przez szkołę, ale również umieszczane są w nich kwestie związane z rozwojem społeczności lokalnej. Kroniki zawierają bardzo bogaty materiał ikonograficzny – zdjęcia, które się tam znajdują pozwalają nam odtwarzać strukturę szkolną z minionej epoki. Jednocześnie zdjęcia mogą być cennym źródłem inspiracji. Szczególnie warto zwracać uwagę na zdjęcia uroczystości szkolnych, które mogą być wykorzystane do przygotowania wystawy szkolnej czy balu karnawałowego w stylu dawnych lat szkolnych. Kroniki szkolne nie są doceniane jako źródło historyczne, a korzystanie z nich wymaga rzetelnej krytyki dokumentu i ustalenia wiarygodności zawartych w nich faktów. Pomimo to kroniki szkolne stanowią wartość samą w sobie, budują podstawy tożsamości szkolnej poprzez odwoływanie się do historii szkoły i stanowią nieocenioną skarbnicę pomysłów i nowych inspiracji.

Fot. 1. Choinka w Szkole Powszechnej nr 5 w Białymstoku w dniu 22 I 1933 r.

źródło: *Księga kroniki szkolnej Szkoły Powszechnej nr 5 w Białymstoku (1921–1938)*, w posiadaniu szkoły.

Pamiętniki szkolne

Kolejną ciekawą formą obyczajowości szkolnej są pamiętniki, które stopniowo zanikają w przestrzeni szkolnej. Pamiętniki, do których wpisywało się grono przyjaciół, kolegów z klasy i nauczycieli, stanowiły pamiątkę szkolną i jednocześnie były potwierdzeniem więzi łączącej ucznia ze szkołą. Pierwotnym wzorem pamiętników szkolnych mogły być sztambuchy, które były bardzo popularne wśród studentów w Niemczech, Holandii, Polsce, Skandynawii i na

Węgrzech od XVI do XVIII wieku. Do sztambucha wpisywano wiersze, sentencje, cytaty z dzieł, życzenia, które wzbogacano grafikami wykonanymi piórkami. Prośba o wpis była dowodem zaufania i przyjaźni, dlatego też wpisująca się osoba dbała o to, aby jej tekst i ilustracja była staranna i oryginalna. O wpisy do sztambucha studenci prosili także swoich profesorów, księży i inne znane osobistości. Moda na sztambuchy studenckie przeminęła w XIX wieku, a ich kontynuacją stały się pamiętniki, czyli „zeszyciki o dowolnym formacie oraz ilości kartek, bądź to z białego lub kolorowego lepszego papieru, w trwalszej, często i ozdobnej okładce, na których to kartkach wypisują młodzi przyjaciele wierszyki lub też zdania okolicznościowe różnych autorów albo i własne, ku upamiętnienia chwil w wiosnie życia mile spędzonych w towarzystwie szkolnym”²⁰. Pamiętniki zwane były także imiennikami, a oprócz wpisywanych utworów upiększane były starannie wykonanymi rysunkami. Wśród wpisów z pamiętników przedwojennych znajdujemy żartobliwe formy wierszy rymowanych: „Chwile zabaw minionych Niech pani pamięta, prosi o to uprzejmie Tadek wiercipęta”²¹; „Pamiętaj o mnie, ja o Tobie wzajem Gdy byłaś dzieckiem świat był dla nas rajem”²²; „Zechciej przypomnieć sobie Henryka Gdy będziesz tańczyła walczyka”²³. Wiersze i sentencje w pamiętnikach przekazywały sens i znaczenie ponadczasowych wartości jakimi była przyjaźń, szczerłość, lojalność i zaufanie. „Śmieję się wśród ludzi a płacz w ukryciu. Bądź lekka w tańcu ale nigdy w życiu”²⁴. „Gdzie słyszysz śpiew tam idź, tam ludzie dobre serce mają. Pamiętaj źli ludzie nigdy nie śpiewają”²⁵. Wpisy w pamiętnikach miały także charakter lokalny, czego przykładem może być wiersz napisany dla uczennicy w Legnicy: „Są na świecie trzy nędzy a największą nędza kochać oficera, studenta i księdza. Ksiądz się nie ożeni, oficer zawiedzie student zda maturę z Legnicy wyjedzie”²⁶.

Współczesne pamiętniki szkolne wzbogacane rysunkami, rymowanymi i wierszami z sentencjami są coraz rzadszą formą szkolną. Obecnie częściej uczniowie piszą swoje własne wspomnienia szkolne, a pamiętniki z wpisami odchodzą do lamusa. Może w szkole wprowadzić ponownie zwyczaj wpisywania się do pamiętników? Nie trzeba nikogo przekonywać, że buduje to więzi i pozostaje pamiątką ze szkolnych lat. Po zakończeniu edukacji pamiętnik szkolny z nostalgią i sentymentem przypomina czasy radości i beztroski.

²⁰ b.a., *Do Pamiętnika Zbiór wierszy*, nakładem Heleny Poturalskiej, Kraków 1920, s. 3.

²¹ Tamże, s. 9.

²² Tamże, s. 12.

²³ Tamże, s. 17.

²⁴ *Pamiętnik szkolny*, Kraków 1944-46, (w posiadaniu U.W.)

²⁵ *Pamiętnik szkolny*, Warszawa 1925-36, (w posiadaniu U.W.)

²⁶ *Pamiętni szkolny*, Legnica 1952-53 rok. (w posiadaniu U.W.)

Fot. 2. Wpis z pamiętnika szkolnego

źródło: *Pamiętnik szkolny*, Kraków 1944-46, w posiadaniu U.W.

2.3.3. Literatura pedagogiczna w nowej odsłonie

Źródeł inspiracji pedagogicznych można poszukiwać w przedwojennych podręcznikach, poradnikach metodycznych, prasie pedagogicznej czy czasopismach dziecięcych i młodzieżowych. Oczywiście nie należy całych treści wykorzystywać bezpośrednio, ale może niektóre fragmenty będą inspirujące. Warto pamiętać, że dawne podręczniki i poradniki dla nauczycieli zawierały konkretne wskazówki i były praktycznym narzędziem przydatnym do prowadzenia zajęć. Wśród przedwojennych podręczników szkolnych warto wyróżnić prace, które zawierają dokładne instrukcje wykonania prac plastycznych czy przedmiotów, sprzętów szkolnych z drewna lub giny. (H. Policht, G. Leńczyk, *Podręcznik do nauczania rysunków w szkołach powszechnych*, Kra-

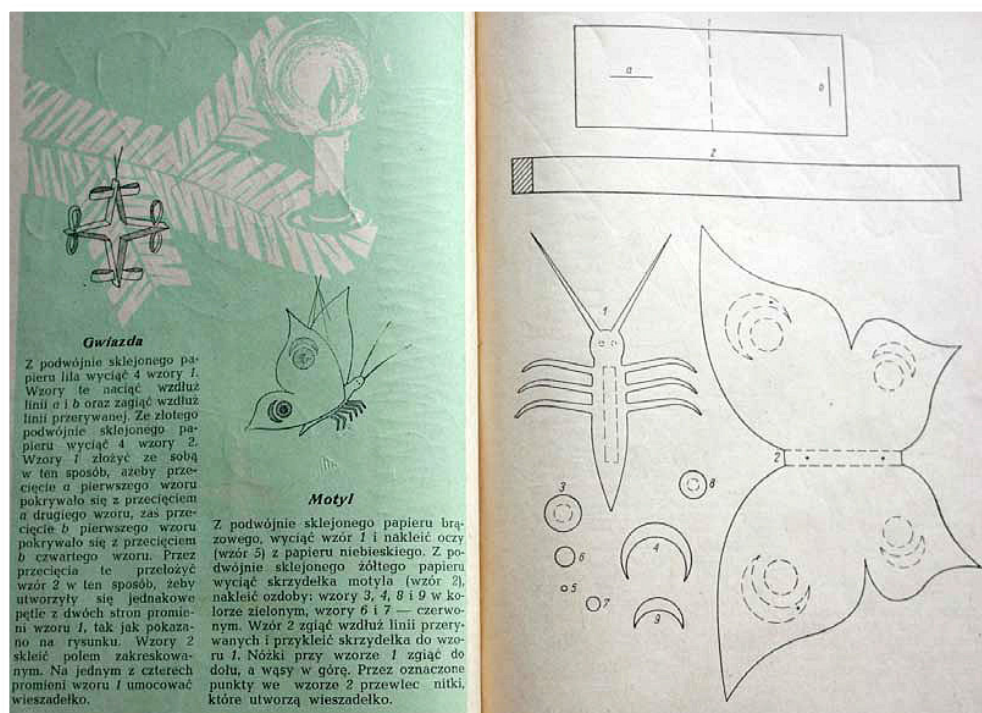
ków 1932; E. Wojnarowicz, *Nauczanie robót z drzewa, Wzory ćwiczeń metodycznych robót z deszczyny i klejonki Kurs średni*, Warszawa 1929; M. Rudzińska, *Roboty kobiece w szkole powszechnej*, Lwów 1924). Przydatna w zajęciach plastycznych z dziećmi i młodzieżą może być także książka B. Maślankiewicza, pt. *Ozdoby na choinkę*, która została wydana w Warszawie w 1953 roku i zawiera wzory zabawek choinkowych, które wykonywano w okresie międzywojennym.

Fot. 3. Formy zdobnictwa z okresu międzywojennego

źródło: H. Policht, G. Leńczyk, *Podręcznik do nauczania rysunków w szkołach powszechnych*, Nakładem Autorów i Ski, Kraków 1932.

Fot. 4. Instrukcja wykonania ozdób choinkowych

źródło: B. Maślankiewicz, *Ozdoby na choinkę*, Wydawnictwo Przemysłu Lekkiego i Spożywczego, Warszawa 1953, s. 58, 59.

Nauczyciele matematyki, historii i polonisci mogą skorzystać z książki Witolda Wiesława, który zebrał stare polskie zadania z matematyki, z których korzystano od XVI do XIX wieku podczas nauki arytmetyki i algebry. Celowo zachowano tu dawną pisownię i interpunkcję, wybrano zadania związane z realiami danych okresów, co umożliwi rozumienie znaczenia nauki matematyki w kontekście umiejętności praktycznych.

Problemma XVII. Pewny Pan proszacym Studentom o iałmużnę chciał dać każdemu po 5 czerwonych złotych; ale zamiarkowawszy, że mu na ten podział iednego czerwonego złotego nie dostaie, dał każdemu po 4 czerwone złote, y zostało mu się reszty czerwonych złotych 6. Pytam się, 1. Wiele było Studentów? 2. Wiele ten Pan miał czerwonych złotych?

źródło: W. Wiesław, *Stare polskie zadania z matematyki*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2000, s. 59.

Matka spytana o wiek trzech Synow swoich, odpowiedziała: naymłodszy Syn moy z średnim mają lat 25, średni z naymłodszym 60 a naystarszy z naymłodszym 37. Jakie lata każdego z osobna Syna?

źródło: W. Wiesław, *Stare polskie...*, dz. cyt., s. 74.

Kolejną propozycją, którą mogą wykorzystać pedagodzy i nauczyciele w swojej pracy, są formy dawnych gier i zabaw dziecięcych, które na podstawie historycznych opisów można ponownie odtwarzać. Zabawa jest najbardziej naturalną potrzebą każdego człowieka, jest podstawową aktywnością dziecka. Zabawy ulegały przemianom, zależne były od stanu urodzenia i pozycji społecznej. Ze względu na inne formy spędzania czasu wolnego niektóre zabawy są zapominane. W literaturze przedmiotu znajduje się bardzo bogaty zbiór zabaw dziecięcych, które mogą być atrakcyjne ze względu na fakt ich wprowadzania. Jedną z najstarszych książek z 1889 roku pt. *Gry i zabawy dla młodzieży z opisem kar odbywanych za fanty* zawiera opisy m.in.: gier na powietrzu (*Wyścigi, Lis i kura, Wilk i gąski, Żaby i bocian, Lis kulawy, Dzień lub noc, Roland, Komórka do wynajęcia, Pierścień na szpagacie czy Złośliwy przyjaciel*); gry w piłkę (*Szkoła czyli termin, starożytna grecka gra Harpastum, Stando, Świnka, Palant, Wolant, Bilbokiet*). W zbiorze zabaw z XIX wieku można odnaleźć opisy gry w *Serso* czyli obręcze, w *Girlandy* oraz propozycje zabaw w mieszkaniu m.in.: *Karczma, Bukiet, Krawiec, Złota kula*. Wśród proponowanych gier ciekawe są także zabawy ustne, wyliczanki oparte na skojarzeniach i wymagające koncentracji uwagi. Bardzo ciekawą propozycją zbioru gier i zabaw z początku XX wieku jest opracowanie Zygmunta Glogera, który w 1900 roku w Warszawie wydał książkę pt. *Zabawy, gry, zagadki, żarty i przypowieści z ust ludu i ze starych książek zebrane przez Z. Glogera*. Poszukując źródeł inspiracji można też korzystać z podręczników metodycznych z okresu międzywojennego, które zawierają szereg opisów zabaw ze śpiewem, płasami, orientacyjno-porządkowych, bieżnych, rzutnych, uderzeniowych, kopnych, z dźwiganiem i mocowaniem oraz formy zabaw drużynowych. Wartością publikacją, która może inspirować do odtwarzania dawnych zabaw i gier, jest publikacja Władysława Osmolskiego pt. *Zabawy i gry ruchowe*, wydana w Warszawie w 1932 roku jako poradnik metodyczny dla nauczycieli. Warto także korzystać z przedwojennych czasopism dla dzieci i młodzieży. *Płomyczek* i *Płomyk* zawierają zróżnicowane formy zabaw, propozycje zajęć, wiersze okolicznościowe i opowiadania o ponadczasowych wartościach.

Zabawa: Gołębie

Każdy wybiera sobie imię pewnego gatunku zboża np. żyta, owsa, pszenicy itp. Pierwszy lepszy rozpoczyna grę, mówiąc: *puszczam moje gołębie np. w żyto. Ten, który sobie żyto obrał, odpowiada: nie w żyto, ale w pszenicę! Kto jest pszenicą odpowie: nie w pszenicę, ale w...Kto nie odpowie dość prędko lub wcale, kto użyje innego sposobu wyrażenia lub nazwie zboże, którego w grze nie ma – daje fanta.*

źródło: *Gry i zabawy dla młodzieży z opisem kar odbywanych za fanty*, Warszawa 1889, s. 92.

Zabawa: Posągi

Jedna osoba przedstawia rzeźbiarza, reszta towarzystwa posągi, zwykle mitologicznych postaci, jak: Minerwa, Diana, Mars itp. Posągi stoją, nie ruszając się, przybrawszy postawę figur, jakie chcą przedstawić. Można też wspólnie utworzyć historyczną scenę. Skoro każdy przybiera właściwą postawę, dumny ze swych dzieł mistrz przechadza się pomiędzy swojemi dziełami, tu i ówdzie małe błędy naprawiając. Znużony nareszcie naprawianiem, zawoła: Mistrz odchodzi! Wtedy wszystkie posągi ożywiają się, zaczynają się ruszać, tańczyć, biegać, śpiewać. Artysta przyglądając się temu czas jakiś, zawoła: Mistrz przychodzi! A każdy śpieszy na swoje miejsca i przybiera postawę, którą miał dawniej. Kto ostatni przybywa na swoje miejsce, daje fanta.

źródło: *Gry i zabawy dla młodzieży...*, Warszawa 1889, s. 92.

Zabawa: Wół ma rogi

Prosta bardzo, ale wielce użyteczna dla dzieci, jest gra, w której jedna osoba dwa palce kładąc na stole, podnosi je w górę i mówi: Wół ma rogi, krowa ma rogi, baran ma rogi, koń ma rogi itp. Osoby grające, które także trzymają palce na stole winny je podnosić, ile razy twierdzenie zgadza się z prawdą. Ale kto by podniósł rękę na słowa: koń ma rogi, ptak ma rogi...od tego fant wezmą. W podobny sposób zmuszają umysł do przytomności i rozwagi, mówić można rozmaicie przykłady: leci wróbel, słowik, bocian, leci baran, leci noga itp.

źródło: Z. Gloger, *Zabawy, gry, zagadki, żarty i przypowieści*, Warszawa 1900, s. 18.

Zagadki

Siedzi panna w murze, w czerwonym kapturze (cegła)

Kto najpierw wchodzi do drzwi a potem do budynku (klucz)

Czterej bracia wiecznie się gonią, a nigdy dognać się nie mogą (cztery strony świata)

Chłop zrobił, baba psuje (miotła)

Siedzi jak bochen między grochem (księżyc)

W zimie grzeje, w lecie chłodzi a na wiosnę ludzi zwodzi (piec)

źródło: Z. Gloger, *Zabawy, gry, zagadki...*, s. 26-39.

Zagadki z „Płomyczka” z lat 1928–1934			
Zawsze jasne i gorące, chociaż świeci lat tysiące. Słońce	Po niebie chodzi tłusty dobrodziej- -nikt go nie sieje, on co dzień wschodzi. Księżyc	W zimie wisi na ścianie, a latem człowiek w pole ją nosi i trawę kosi. Co to? Kosa	Podwójne „k” i jedno „o”, często dzieci piją to. Kakao
Zgadnijcie, dzieci, co to za zwierzę? Mieszka pod ziemią, ryje w ogrodzie, na łące też. Kret	We dnie otwarte, w nocy zawarte, bywają niebieskie lub czarne, czasem poważne, często figlarne. Oczy	Przez „r” zobaczysz mnie na listkach rano. Przez „k” koszą mną trawę na siano. Rosa/kosa	Jakie jest miasto, w polskiej krainie, co powinno pływać, a nie płynie. Łódź
Trzy pierwsze z „Krakowa”, Trzy drugie węz z „waty”, a będziesz miał prezent, gotowy dla taty. Krawat	Wisi na ścianie lub stoi na burku; gdy z rana oczy otwierasz, patrzysz na niego, czy idziesz dzisiaj do szkoły? Zegar	Mówią o nim: przyjaciel człowieka, na obcych zazwyczaj szczeka. Co to za zwierzę czy wiesz? Tak oczywiście to... Pies	Zagadka łatwa, gdy jej nie gmatwać, kreska nad „nic”, i można szyć. Nic
Kiedy ogon rozwinię, ma sto oczek w ogonie, ale niemi nie widzi, choć są pięknie barwione. Paw	Okrągła, gumowa, biała lub kolorowa. Gdy dziecko ma ją w rękę zabawa gotowa. Piłka	Czarno- biały ptak po łące spaceruje. Lubi stać na jednej nodze, żabki konsumuje. Bocian	Nie jest zwierzęciem. Ma cztery nogi i cztery rogi. Co to? Stół
Nie chodzi, a żyje, korzonkami pije. Kwiat	Nie je, nie pije, a chodzi i bije. Zegar	Z cukrem, ze śmietanką, pije się filiżanką. Kawa	Z dwóch literek imię moje, ma tam pszczołka swe pokoje. Ul

Wszystkie powyższe propozycje są jedynie wskazaniem kierunku dalszych poszukiwań, obszar badawczy związany z historią oświaty jest bowiem zróżnicowany i pełen nieograniczonych możliwości inspiracji, które są podstawą realizacji innowacyjnych projektów. W kontekście przemian współczesnego świata pedagog – nauczyciel staje przed trudnymi dylematami dydaktycznymi i wychowawczymi. Proponuje się mu szereg, innowacyjnych, pionierskich rozwiązań.. Przyjmując nowe idee, wdrażając nowoczesne programy, zapomina się jednocześnie o znaczącym dorobku własnej, rodzimej pedagogiki. Innowacje pedagogiczne pojawiały się niemal w każdej epoce, były propozycją nowej lepszej zmiany, która miała poprawić system szkolny czy wychowawczy. Na zakończenie warto raz jeszcze zachęcić do podejmowania współpracy i organi-

zowania wspólnych inicjatyw pomiędzy szkołami a wydziałami pedagogicznymi. Wobec trudności pojawiających się w pracy pedagogicznej szczerą rozmową, wzajemną pomoc, wsparcie, zrozumienie wydają się być podstawą wspólnego i efektywnego funkcjonowania w skomplikowanej przestrzeni edukacyjnej.

3. O innowacjach, innowacyjności nauczycieli i jej skutkach w edukacji

W rozdziale tym zaprezentowano podstawy teoretyczne działalności innowacyjnej nauczycieli. Dokonano tu przeglądu ujęć definicyjnych „innowacyjności”, a także ukazano istotę, rodzaje oraz czynniki warunkujące realizację innowacji pedagogicznych.

3.1. Uwagi wstępne

Pojęcie innowacji jest powszechnie znane i często używane w kontekście prowadzenia działalności gospodarczej. Innowacje towarzyszą ludziom od wieków – są istotą rozwoju w zasadzie w każdym wymiarze. Są także istotą konkurowania na rynku.

W wymiarze ekonomicznym innowacja to – w pewnym uproszczeniu – każda działalność podejmowana w celu obniżenia kosztów lub zwiększenia sprzedaży i oczywiście lepszego zaadresowania potrzeb klientów. Dzięki innowacjom firma, region, kraj mogą stać się bardziej konkurencyjne od innych. W dobie globalnej i rosnącej konkurencji innowacje stają się niezmiernie ważne – trudno bowiem zbudować i utrzymać pozycję konkurencyjną jedynie w oparciu o niskie koszty pracy czy innych zasobów. Niezbędne jest wnoszenie nowej wartości dodanej do oferowanych produktów lub usług i jednoczesna optymalizacja ich kosztów produkcji. Ważne jest wykorzystanie osiągnięć nauki i wprzęgnięcie ich w procesy tworzenia innowacji w instytucjach.²⁷

Już pięć lat mija od momentu, w którym Parlament Europejski ogłosił rok 2009 Rokiem Kreatywności i Innowacyjności, a kwestia ta pozostaje nadal

Ekonomiczny wymiar
innowacji

²⁷ T. Parteka, P. Kasprzak (red.), *Innowacje – co jest co?*, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2006, s.8.

aktualna i ważna. Innowacje były przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej od początku jej istnienia. Już w Traktacie mówiącym o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej stwierdza się, że ma ona na celu wzmocnienie postaw naukowych i technicznych przemysłu Wspólnoty oraz sprzyjanie rozwojowi konkurencyjności na poziomie Międzynarodowym.²⁸ Polityka innowacyjna Unii Europejskiej dzieli się na trzy etapy. Koniec lat osiemdziesiątych i początek dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku to dominacja myślenia o innowacjach w kategoriach przekształcania wiedzy w gotowy produkt oraz upowszechniania go w całej gospodarce.²⁹ Przyjęcie Pierwszego Planu Działań na Rzecz Innowacji w Europie w 1997 roku zaowocowało ustaleniem ram dla polityk innowacyjnych krajów członkowskich oraz zainteresowaniem się rozwijaniem kultury innowacyjnej, stworzeniem podstaw działań na rzecz innowacji oraz sposobami efektywniejszego upowszechniania innowacji. Drugi etap realizacji polityki innowacyjnej związany był z rozwojem infrastruktury i działalności w sieci, która miała przyczynić się do podniesienia poziomu innowacyjności na szczeblu regionalnym i lokalnym. Powołane do życia centra przekazu informacji oraz sieć innowacyjnych regionów miały wzbudzać zainteresowanie innowacyjnością i promować ją oraz zachęcać do dzielenia się doświadczeniami. Jako narzędzie do realizacji tych idei wykorzystano wsparcie nauki i przedsiębiorstw wdrażających innowacje, głównie technologiczne. Powstało wiele firm i instytucji łączących sferę nauki i produkcji, m.in. inkubatory przedsiębiorczości, klastry innowacyjne, które pomagają podnosić efektywność pracy przedsiębiorstw, ułatwiają dostęp do najnowszych osiągnięć nauki i nowych rozwiązań technologicznych. Trzeci etap procesu rozwoju innowacyjności w Europie związany jest ze Strategią Lizbońską, w myśl której polityka innowacyjna i naukowa ma być kluczem do sukcesu wprowadzenia gospodarki opartej na wiedzy. W Strategii Lizbońskiej innowacyjność występuje w kontekście dwóch bloków tematycznych: europejskiego rynku pracy i polityki małych i średnich przedsiębiorstw. Strategia Lizbońska uważa politykę rynku pracy za jedną z podstawowych polityk makroekonomicznych. Podejmuje problem działań na rzecz walki z wysoką stopą bezrobocia zwłaszcza długookresowego i strukturalnego, wspierania wysoko wykwalifikowanej siły roboczej, przeciwdziałania bezrobociu wśród młodzieży i otwierania rynków, które byłyby w stanie elastycznie reagować na zmiany ekonomiczne. Chodzi również o poprawę konkurencyjności siły roboczej w obrębie Unii Europejskiej oraz o stworzenie

²⁸ K. Szałdek, A. Sadowski, K. Szmeling, *Rola Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej we wspieraniu innowacyjności polskich przedsiębiorstw* [w:] A. Stabryła (red.), *Innowacyjność we współczesnych organizacjach*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2005, s. 115.

²⁹ Tamże.

przyjaznego środowiska dla prowadzenia działalności gospodarczej. W myśl Strategii wspierane mają być działania nakierowane na pomoc firmom innowacyjnym. W Strategii znalazły się zapisy mówiące o poprawie jakości pracy powiązanej z inwestowaniem w zasoby ludzkie, wzrost mobilności pracowników czy promowanie integracji społecznej. Działania te wspierają innowacyjność i dbają o tworzenie przyszłych perspektyw rozwoju.³⁰ Odbiorcą i głównym motorem innowacyjności, w ujęciu Strategii, są małe i średnie przedsiębiorstwa, które szybko reagują na zmiany rynkowe i potrafią wykorzystać potencjał lokalny. Drogą do sukcesu jest między innymi zreformowanie programów edukacyjnych w szkołach. W wyniku dalszych prac Komisja Europejska przygotowała kolejny dokument - *Europa 2020*. Jest to długookresowy program rozwoju społecznego i gospodarczego Unii Europejskiej. W wielu obszarach kontynuuje wyzwania swej poprzedniczki – wzrost i zatrudnienie nadal pozostają istotnymi problemami. Wśród trzech głównych obszarów priorytetowych dokumentu *Europa 2020* czołowe miejsce zajmuje rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach. Podkreśla się znaczenie nakładów na badania i rozwój oraz wagę poziomu wykształcenia całego społeczeństwa³¹. Aktualnie coraz częściej wśród czynników sprzyjających rozwojowi innowacyjności wskazuje się unikalne umiejętności i wiedzę ludzi, zmniejsza się natomiast znaczenie inwestycji materialnych. Pozycję na rynku zdobywa się dzięki zdolności do innowacji, co jest zgodne z ideą gospodarki opartej na wiedzy³².

Polska na tle innych krajów europejskich pod względem przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną lokuje się na „szarym końcu” (3 miejsce od końca, przed Rumunią i Węgrami), co pokazuje przepaść w stosunku do czołówki europejskiej³³. Badania stanu innowacyjności w Polsce nie napawają optymizmem. Wyraźnie widoczny jest trend zwiększania nakładów finansowych na innowacje, a z drugiej strony spadek liczby firm i przedsiębiorstw zainteresowanych innowacjami oraz ich wdrażaniem. Ewa Okoń-Horodyńska³⁴ w poszukiwaniu przyczyn takiego stanu rzeczy wskazała 21 czynników na to wpływających. Wśród warunków wskazanych przez autorkę

Potencjał innowacyjności
w Polsce

³⁰ K. Bachnik, *Innowacyjność jako jeden z kluczowych elementów polityki Unii Europejskiej*, [w:] M. Strużycki (red.), *Innowacyjność w teorii i praktyce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006, s. 20.

³¹ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie skutecznego wdrażania Strategii Lizbońskiej, Bruksela, <http://www.esc.eu.int> (dostęp: 14.05.2014).

³² D. Makulska, *Kształtowanie działań proinnowacyjnych w polskiej gospodarce*, kolegia.sgh.waw.pl/pl/KAE/struktura/IRG/publikacje/.../pim85_10.pdf, (dostęp: 12.05.2014).

³³ J. Krysiak, *Różne oblicza innowacyjności. Czego potrzebujemy bardziej: kreatywnych rozwiązań czy kreatywnych pytań?* [w:] L. Kowalczyk i F. Mroczko (red.), *Inżynieria innowacji. Zarządzanie operacyjne w teorii i praktyce organizacji biznesowych, publicznych i pozarządowych*, Prace naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości 2013, nr 5, s. 521.

³⁴ E. Okoń-Horodyńska, *Co z polityką innowacyjną w Polsce?* [w:] A. Zachorowska-Mazurkiewicz, E. Okoń-Horodyńska (red.), *Innowacje w rozwoju gospodarki i przedsiębiorstw: siły motoryczne i bariery*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2007, s. 13-14.

znalazł się także czynnik z obszaru edukacji, mianowicie brak permanentnej edukacji innowacyjnej oraz, co także można wiązać z umiejętnościami nabywanymi w trakcie edukacji człowieka, niedoskonałość informacyjna.

Prawne podstawy pod rozwój idei innowacyjności w polskiej oświacie wprowadziło Zarządzenie Nr 62 z 1989 roku w sprawie zasad prowadzenia pedagogicznej działalności innowacyjnej w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych oraz przygotowywana prodemokratyczna nowelizacja Ustawy o systemie oświaty (przyjęta w dn. 7 września 1991 r.), stwarzające podstawę dla legalistycznie pojmowanej autonomii edukacji szkolnej. Był to czas wielkich zmian w systemie edukacji uruchamianych decyzją władz, ale wraz z formalną inicjatywą dano także prawo nauczycielom do wprowadzania w strukturach oświaty państwowej innowacji pedagogicznych w formie klas czy szkół autorskich. Oddanie inicjatywy w ręce nauczycieli oraz normy prawne zachęcały do „typowych dla systemów zdecentralizowanych przemian edukacyjnych, jakimi są innowacje oryginalne lub naśladowcze, których inicjatorem i realizatorem jest na własną odpowiedzialność jedna i ta sama osoba. Tak określana innowacyjność stała się inicjowanym oddolnie przez samych nauczycieli, autorskim ruchem przemian oświatowych w mikrospołeczności, dzięki m. in. odgórnym zmianom legislacyjnym w aparacie państwowym”³⁵. Jak dalej pisze Bogusław Śliwowski - w latach 1989-1994, pierwszym pięcioleciu transformacji, powstało przeszło 4 tysiące programów i klas autorskich. Jakość zmian była różna, pojawiły się rozwiązania przełomowe dla polskiej, posocjalistycznej pedagogiki szkolnej, ale także i pozornie alternatywne, quasiinnowatorskie. Wiele z nich, zarówno tych niekonwencjonalnych, oryginalnych, jak i jedynie powierzchownie modernizujących szkolną rzeczywistość, miało miejsce w obszarze edukacji wczesnoszkolnej.

Swoimi przepełnionymi głęboką troską o przyszłość polskiej edukacji refleksjami dzieli się Dorota Klus-Stańska. Pisze, że od dłuższego czasu polska szkoła stała się płaszczyzną, gdzie krzyżują się nadzieje społeczne ze społeczną krytyką. Z jednej strony traktowana jest jako narzędzie utrzymywania ładu społecznego, przekazu dziedzictwa kulturowego, budowania kulturowej tożsamości. Z drugiej strony coraz częściej zarzuca się jej niedostatki w obszarze kształcenia i wychowania, hamowanie inicjatywy intelektualnej czy wręcz blokowanie rozwoju myślenia uczniów i nauczycieli, bezradność wobec problemów z dyscypliną, wąski dydaktyzm, a nawet niedouczenie nauczycieli.³⁶ Jakie konsekwencje niesie ta konstatacja? Jakie powinna nieść?

³⁵ B. Śliwowski, *Święto niedokończonej rewolucji*, <http://sliwowski-pedagog.blogspot.com/> (dostęp: 06.06.2014).

³⁶ D. Klus-Stańska, *Dokąd zmierza polska szkoła? – pytania o ślepe uliczki, kierunki, konteksty* [w:] D. Klus-Stańska (red.), *Dokąd zmierza polska szkoła?*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2008.

Dziedziną nauki o charakterze interdyscyplinarnym zajmującą się innowacjami jest innowatyka (*innovatics*) ukształtowana w latach 60-tych XX wieku. Osoby zajmujące się nią poszukują prawidłowości związanych z powstawaniem innowacji jako produktów myślenia, które nie jest schematyczne ani stereotypowe. Opracowują także metody stymulacji aktywności skutkującej innowacjami, a także sposoby testowania innowacji oraz warunki ich wdrażania i dyfuzji³⁷. Celem innowatyki, jak to określił Z. Pietrasiński, jest „badanie działalności innowacyjnej i przyczynianie się do jej optymalizacji”³⁸.

Jak stwierdzają badacze innowacyjności, w obszarze edukacji w demokratycznym społeczeństwie sieciowym innowacyjności nie da się zadekretować. Innowacyjność powstaje tam, gdzie stworzono ku niej odpowiednie warunki. Najlepszą inwestycją w innowacyjność jest inwestycja w oświatę³⁹. To na etapie uczenia się o świecie oraz uczenia się jak się uczyć „zasiewa się” w umysłach uczniów ideę pod przyszlą świadomą innowacyjność w działaniu. Przyjęcie powyższej tezy implikuje rozpatrzenie kluczowych dla niej i podjętej problematyki pojęć.

Twórczość, kreatywność, innowacyjność są to terminy, które często pojawiają się w języku potocznym, na rynku pracy, a także w języku pedagogicznym, nauczycielskim i bywają traktowane jako synonimy. Są to pojęcia integralnie powiązane z innowacyjną działalnością na każdym polu. Analiza definicji tych pojęć pozwala dostrzec jednak istotne różnice w ich rozumieniu. Twórczość jest procesem ukierunkowanym na cel, zaś proces twórczy to „proces psychiczny, prowadzący do wytworzenia nowej i wartościowej idei”⁴⁰. Działanie twórcze decyduje o tym, że jego sprawca za każdym razem wykracza poza taki obszar umiejętności, które do tej pory opanował⁴¹. Kreatywność rozumiana jest jako potencjał, najniższy poziom twórczości, który może być ujawniany przez jednostkę, ale równie dobrze może się zdarzyć, że pozostanie „niespełnioną obietnicą”. Takie ujęcie powoduje, że kreatywność rozumiana jest jako swoisty pierwiastek niezbędny do twórczego funkcjonowania, „nie każda kreatywna osoba jest twórcza”⁴². Kreatywność to potencjalna innowacyjność i zarazem posiadany przez jednostkę potencjał innowacyjności.

Najlepsza inwestycja w innowacyjność to inwestycja w oświatę

Twórczość i kreatywność a innowacyjność

³⁷ K. Najder-Stefaniak, *Wstęp do innowatyki*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010, s. 5.

³⁸ Z. Pietrasiński, *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, PWN, Warszawa 1970, s. 78.

³⁹ P. Poszytek, J. Fazlagić, *Wstęp* [w:] J. Fazlagić, M. Schmidt (red.), *Innowacyjne zarządzanie w polskiej oświacie*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2009, s.6.

⁴⁰ E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, GWP, Gdańsk 2001, s. 35.

⁴¹ M. K. Stasiak, *Twórczy i harmonijny rozwój człowieka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2000, s.102.

⁴² M. Karwowski, *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Wydawnictwo APS, Warszawa 2009, s.18.

Innowacyjność jednostki natomiast rozumiana jest jako zestaw wewnętrznych oraz nabytych predyspozycji jednostki dotyczących kreowania i wdrażania zmian, prowadzących do podniesienia efektywności jej działalności. Do predyspozycji takich należą m.in.: umiejętność uczenia się, zdolność i chęć wprowadzania zmian, zdolność do tworzenia, implementowania i adaptacji innowacji (w tym łatwość akceptowania zmian przychodzących z otoczenia), a także podatność na wpływ czynników zewnętrznych warunkujących takie zachowania⁴³.

Autorzy przywołanych wyżej interpretacji terminów pozostają przy spersonifikowanym rozumieniu innowacyjności i podaną definicją identyfikują znaczenie tego pojęcia jako cechę jednostki, nie zaś cechę zespołu czy organizacji. Równocześnie warto zasygnalizować, że nie oznacza to, że zrezygnowano z badania innowacyjnych zespołów i struktur (innowacyjnych organizacji), czy badania związków między kreatywnością i innowacyjnością jednostki a innowacyjnością organizacji.

Interesujące refleksje związane z twórczością, która jest warunkiem innowacyjności, prezentuje Iwona Czaja-Chudyba⁴⁴. W wyniku analizy literatury przedmiotu dotyczącej myślenia krytycznego i myślenia twórczego autorka wykazuje ścisły związek tych dwóch rodzajów myślenia. Stwierdza, że stanowią one podstawę innowacyjności. Proponuje upowszechnienie terminu „kompetencje krytyczno-kreatywne”, który pozwoli objąć swym zakresem istotę procesu twórczego: wymyślanie idei (wyrażające się płynnością, giętkością, i oryginalnością) oraz ich wartościowanie (zakładające ewaluację, badanie ich społecznej adekwatności i wartości oraz zastosowań)⁴⁵. Dojrzałe zachowania innowacyjne powinny cechować się otwartością, krytycyzmem i alternatywnością, która wyraża się w wątpleniu, stawianiu pytań i poszukiwaniu odpowiedzi⁴⁶.

3.2. Pojęcie innowacji

Pojęcie innowacji jest bardzo pojemne, obejmuje zdarzenia o różnym charakterze, tj. zdarzenia techniczne i technologiczne, organizacyjne, społeczne oraz psychologiczne. Innowacje to termin, który pochodzi od łacińskiego

⁴³ R. Drozdowski, A. Zakrzewska, K. Puchalska, M. Morchat, D. Mroczkowska, *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie kreatywności jednostki*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010, s. 21.

⁴⁴ I. Czaja-Chudyba, *Kompetencje krytyczne w twórczej refleksji nauczyciela*, [w:] I. Adamek, J. Bałachowicz (red.), *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.

⁴⁵ Tamże, s. 138.

⁴⁶ Tamże, s. 135.

słowa *innovatio*, co oznacza odnowienie. Terminem „innowacja” można obejmować wszystko co nowe, tj. zmiany techniczne, technologiczne, organizacyjne, zmiany w systemach zarządzania, w komunikacji międzyludzkiej w świecie mediów, mody, a także w sposobach myślenia. Innowacje zmieniają istniejące stany rzeczy. Idee innowacyjne powstają w umysłach pojedynczych ludzi, jak i całych zespołów. Wdrażane do praktyki stają się innowacjami. Wymagają ogromnej pracy, starannego przygotowania. Wywołują skutki nie do przecenienia we wszystkich dziedzinach życia.⁴⁷

Termin „innowacja” najczęściej utożsamiany jest z terminem „zmiana”. Jednak o ile każda innowacja oznacza pewną zmianę, to nie każda zmiana może być uznana za innowację. Innowacje są to zmiany o charakterze jakościowym, przyczyniające się do rozwoju, postępu a ich wewnętrzna siła polega na tym, że są w stanie naruszyć równowagę w danej dziedzinie. Pojęciem innowacji można objąć i takie zmiany, które po pewnym czasie okazały się chybione, lecz wprowadzone były w celu udoskonalenia czegoś, z intencją przyczynienia się do postępu. Andrzej Pomykański wyjaśnia innowację jako proces obejmujący wszystkie działania związane z kreowaniem pomysłu, a następnie jego wdrażaniem, a innowacyjność oznacza zdolność organizacji do poszukiwania, wdrażania i upowszechniania innowacji⁴⁸.

Związek innowacyjności z koniecznością realizacji procesów twórczych dostrzegł Henryk Saulowicz Altszuler. Akcentował on złożoność tej umiejętności oraz odmienność w sposobie organizowania, syntezy i wyrażania wiedzy, postrzegania świata i tworzenia nowych idei, perspektyw, reakcji i produktów.⁴⁹

Innowacje można rozpatrywać jako coś nowego i oryginalnego. Eugenia Lesiak-Laska⁵⁰ rozumie nowość w dwojaki sposób: jako nowość absolutną i względną. Za „nowość absolutną” uważa rozwiązania techniczne, w ogóle dotychczas nieznanne. Zaś określenie „nowość względna” dotyczy rozwiązań już stosowanych w innym środowisku, układzie społecznym, miejscu.

Roman Schulz proponuje posłużyć się trzema głównymi znaczeniami pojęcia „innowacja”, tj.: atrybutowym, czynnościowym i rzeczowym rozumieniem innowacji. W znaczeniu atrybutowym innowacja oznacza określoną cechę zachowania lub działania, mianowicie ich twórczy i nierutynowy charak-

Definicja innowacji

Innowacja a zmiana

Innowacje jako nowość absolutna i względna

Atrybutowe znaczenie innowacji

⁴⁷ L. Białoń, *Zarządzanie działalnością innowacyjną*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 2010, s. 12.

⁴⁸ A. Wojtczuk-Turek, *Znaczenie wiedzy jako istotnego komponentu kompetencji twórczych w generowaniu innowacji* [w:] S. Popek (red.), *Psychologia Twórczości, Nowe Horyzonty*, Wydawnictwo Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009, s.194.

⁴⁹ G. S. Altszuler *Algorytm wynalazku*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1972.

⁵⁰ E. Lesiak-Laska, *Uwarunkowania i efekty innowacji pedagogicznych nauczycieli klas początkowych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1998.

Czynnościowe znaczenie innowacji

Rzeczowe znaczenie innowacji

Definiowanie innowacji w edukacji

ter. Innowacyjność jest raczej „wspólną własnością określonych zachowań i działań, takich mianowicie, które przebiegają w sposób refleksyjny, nierutynowy, plastyczny, dostosowany”⁵¹. Nie stanowi tu ona specyficznego przedmiotu (ujęcie rzeczowe innowacji) lub charakterystycznej kategorii czynności (ujęcie czynnościowe)⁵². W ujęciu atrybutowym „zachowania o charakterze innowacyjnym można przypisywać indywidualom, ale także określonym grupom społecznym, organizacjom formalnym lub większym systemom społecznym”⁵³. W tym znaczeniu można mówić o osobowości innowacyjnej, o systemie kreatywnym, o organizacji innowacyjnej. W znaczeniu czynnościowym innowacja traktowana jest jako „określony rodzaj działania, specyficzna kategoria czynności. W tak rozumianej innowacji wyróżnia się proces i program zmiany. Ten specyficzny typ praktyk, w których występuje świadoma swych celów czynność zmieniania, występuje najczęściej w dziedzinie oświaty i wychowania”⁵⁴. Interpretacja rzeczowa pojęcia „innowacja” wiąże się z określonym produktem, rezultatem i wynikiem działania, jest składnikiem kultury.

3.3. Istota innowacji pedagogicznych

Przechodząc do wyjaśnienia terminu „innowacja pedagogiczna”, sięgnąć należy do podstawowego źródła interpretacji pojęć pedagogicznych – słownika pedagogicznego. Wincenty Okoń innowację pedagogiczną definiuje jako „zmianę struktury systemu szkolnego (dydaktycznego, wychowawczego) jako całości lub struktury ważnych jego składników. Jej celem jest wprowadzenie ulepszeń dotyczących pracy nauczycieli i uczniów, programów, warunków materialnych. Innowacje wdrażane są przez jednostki, grupy bądź organizacje. W zależności od charakteru i zakresu zmian wyróżnia się nowatorstwo (działalność nauczycieli i wychowawców, mającą na celu ulepszenie wzorców pracy dydaktycznej i wychowawczej poprzez pomysły racjonalizatorskie) i twórczość pedagogiczną (proces lub wytwór działania, którego celem jest tworzenie nowych wzorców w teorii i praktyce)”⁵⁵.

Innowacje pedagogiczne są definiowane również jako „określone przekształcenia w zasobie pedagogicznego doświadczenia, które dostarczają no-

⁵¹ R. Schulz, *Procesy zmian i odnowy*, PWN, Warszawa 1980, s. 108.

⁵² B. Przyborowska, *Pedagogika innowacyjności. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013, s. 50.

⁵³ R. Schulz, *Procesy zmian...*, dz. cyt., s. 113.

⁵⁴ Tamże, s.112.

⁵⁵ W. Okoń, *Nowy Słownik Pedagogiczny*, PWN, Warszawa 1996, s.101.

wych rozwiązań dla aktualnych lub potencjalnych problemów edukacyjnych”⁵⁶. W związku z tym innowację pedagogiczną można rozumieć jako synonim twórczego działania, przedmiot będący składnikiem kultury lub operację zmieniania.

W literaturze przedmiotu termin „innowacja pedagogiczna” zastępowany jest wyrażeniem „innowacja edukacyjna”, rozumianym w sensie rzeczowym jako „nowy element, czyli wytwór aktywności twórczej, program zmiany, idee i treści nowatorskich przedsięwzięć w edukacji; natomiast w sensie czynnościowym – proces społecznej kreacji i przyswajania nowych rozwiązań, planowania i realizacji zmian, w toku którego jego uczestnicy się uczą”⁵⁷.

Podkreśla się także, że innowacje pedagogiczne opierają się na inwencji, polegają na poszukiwaniach, przekształcaniach praktyki oświatowej. Kryterium nowości i oryginalności uznaje się niekiedy za podstawowe dla wyróżnienia innowacji spośród innych zmian.⁵⁸

Innowacja, to zmiana odnosząca się do całości systemu edukacyjnego, dotycząca zarówno władz oświatowych ustroju szkolnego, jak również programów nauczania. Celem owych zmian „jest przekształcanie dotychczasowej praktyki oświatowej w myśl wspomaganie prawidłowego i wszechstronnego rozwoju dzieci, młodzieży czy osób dorosłych”⁵⁹. Potwierdza to Beata Przyborowska⁶⁰, która uważa, iż innowacje powstają w wyniku działania, twórczości pedagogicznej, postępu pedagogicznego.

Termin „innowacje pedagogiczne” znajduje swoje doprecyzowanie w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki. Według rozporządzenia innowacje są „nowatorskimi rozwiązaniami programowymi, organizacyjnymi lub metodycznymi, mającymi na celu poprawę jakości pracy szkoły”⁶¹.

W dziedzinie oświaty wypracowano dotychczas wiele innowacji. Tworzą one kompleks, któremu można byłoby dać miano dorobku kulturowego oświaty. Składają się nań wszystkie urządzenia, systemy przekonań, wzory za-

Ministerialne ujęcie innowacji w oświacie

⁵⁶ W. Okoń, *Szkoła współczesna: przemiany i tendencje rozwojowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 1979, s. 3.

⁵⁷ V. Drabik-Podgródna, *Innowacja edukacyjna w poradnictwie zawodowym: aplikacja rozwiązań praktycznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005, s. 32.

⁵⁸ E. Faure, *Uczyć się, aby być*, PWN, Warszawa 1975, s. 329.

⁵⁹ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2009, s.67.

⁶⁰ B. Przyborowska, *Pedagogika innowacyjności...*, dz. cyt., s. 49.

⁶¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_pr_1997-2006/rozp_154.php?wrapper=test (dostęp: 09.01.2014).

chowań i systemy działań, które oświata opracowała w toku dotychczasowego rozwoju⁶².

3.4. Rodzaje innowacji pedagogicznych

W literaturze przedmiotu przedstawione są różne klasyfikacje innowacji realizowanych na gruncie edukacji. Kryteriów stanowiących podstawę ich podziału jest wiele. Celem tej części rozważań jest przedstawienie różnych możliwości kategoryzowania propozycji i działań innowacyjnych.

Rozpoczynając prezentację, można wyjść od podziału innowacji ze względu na tzw. obszar zastosowań. Wyróżnia się w nim innowacje dydaktyczne, dotyczące infrastruktury szkolnej oraz dotyczące zarządzania oświatą⁶³. Innowacje mogą też być rozumiane czynnościowo i rzeczowo. Innowacje czynnościowe traktowane są jako „działalność innowacyjna, jako proces planowania i realizacji zmiany; to całościowy cykl projektowania i/lub zastosowania nowości (np. wprowadzenie do praktyki szkolnej nowych przedmiotów nauczania, opracowanie nowych treści programowych, wdrażanie nowych form kształcenia”⁶⁴. Innowacje rzeczowe to „program zmiany, wytwór aktywności twórczej jako treść zmiany, jako nowy element pedagogicznego doświadczenia (np. nowa skala ocen, nowy typ ustrojowy szkoły, nowy program edukacyjny, nowa ustawa oświatowa, nowe narzędzia pracy, zachowania)”⁶⁵.

Innowacje można odnieść również do tradycyjnie pojmowanych funkcji szkoły. Wówczas wyróżnia się innowacje:

- dydaktyczne (kształceniowe), które usprawniają proces nauczania-uczenia się i dotyczyć mogą każdego z elementów kształcenia; celów oraz treści kształcenia, zasad i metod pracy, wykorzystywanych środków, a także form organizacyjnych nauczania; (np. metoda nauczania problemowego);
- wychowawcze, których celem jest rozwiązywanie problemów wychowawczych, tworzenie sytuacji, w których uczeń aktywnie rozwija wszystkie sfery swojej osobowości, oraz budowanie klimatu sprzyjającego uczeniu się; innowacje wychowawcze dotyczyć mogą wszelkich zmian w zakresie

⁶² Tamże, s. 115.

⁶³ T. Karwat, *Podstawy innowatyki w oświacie*, CDN, Kalisz 1987, s. 11.

⁶⁴ B. Przyborowska, *Pedagogika innowacyjności...*, dz. cyt., s. 53.

⁶⁵ Tamże, s. 54.

Klasyfikacja innowacji

Innowacje ze względu na obszar zastosowań

Innowacje ze względu na funkcje szkoły

celów, treści, zasad, metod, środków oraz form oddziaływań pedagogicznych; (np. udział rodziców w lekcjach wychowawczych)⁶⁶.

W piśmiennictwie pedagogicznym można znaleźć także opisy innowacji opiekuńczych i terapeutyczno-zdrowotnych⁶⁷.

Innym kryterium podziału innowacji jest ich treść. Na podstawie tego kryterium wyróżnia się innowacje:

- programowe – dotyczą zmian treści lub struktury/układu/programów kształcenia, mogą obejmować cały ustrój szkolny, poziom, kierunek kształcenia, jeden przedmiot w skali lokalnej, regionalnej, krajowej;
- metodyczne - dotyczą doskonalenia metod nauczania - uczenia się i wychowania, technologii nauczania, związane są bezpośrednio z warsztatem pracy - nauczyciela; zakres zastosowania tych innowacji jest szeroki i może dotyczyć wszystkich przedmiotów (np. wprowadzenie pracy grupowej, nauczania problemowego), poszczególnych działów i przedmiotów (np. kształtowanie wyobraźni i intelektu w nauczaniu matematyki), poszczególnych zajęć dydaktyczno-wychowawczych (zajęcia pozalekcyjne, lekcje wychowawcze itp.) czy poszczególnych tematów w ramach jednego przedmiotu; mają charakter eksperymentalny, dlatego przed ich upowszechnieniem wymagają sprawdzenia, na ogół bywają systematycznie doskonalone;
- organizacyjne – dotyczą organizacji życia szkoły, współpracy ze środowiskiem i organizacji zarządzania oświatą, łączą się często z metodycznymi;
- ustrojowe – dotyczą modelu ustrojowego systemu oświatowo-dydaktycznego w całości, jego części lub instytucji (np. powstanie szkół niepublicznych, wprowadzenie szkoły podstawowej 6-letniej);
- systemowe – dotyczą całości systemu edukacyjnego: form ustrojowych, programu, metod i organizacji kształcenia, najczęściej są wprowadzane przez władze centralne (np. reforma ustrojowa szkoły polskiej); wymagają gruntownego przygotowania teoretycznego, eksperymentalnej weryfikacji, warunków realizacji, przygotowania opinii społecznej, zapobiegania ujemnym skutkom⁶⁸.

W literaturze pedagogicznej można się spotkać z podziałem innowacji ze względu na źródło (potrzeby samej szkoły - potrzeby całego systemu oświaty). Ze względu na to kryterium wyróżnia się innowacje:

- zewnętrzne (makrosystemowe), które tworzone są centralnie dla całego systemu oświatowego; najczęściej są one inicjowane odgórnie przez wła-

Innowacje ze względu na treść

Innowacje ze względu na źródło

⁶⁶ T. Karwat, *Podstawy innowatyki...*, dz. cyt., s. 11-18.

⁶⁷ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych...*, dz.cyt., s. 19.

⁶⁸ W. Okoń, *Szkoła współczesna...*, dz. cyt., s. 330-336.

dze oświatowe, jako odpowiedź na zauważalny kryzys w oświacie i stawiane są na skuteczność działania, korzyść całego systemu oświatowego; takie innowacje wspomagają standaryzację pracy szkół różnego szczebla; większość propozycji przeobrażania współczesnej szkoły zawartych w międzynarodowych raportach edukacyjnych ma właśnie charakter innowacji makrosystemowych;

- wewnętrzne (mikrosystemowe), które inicjowane są przez nauczycieli wewnątrz szkoły i służą rozwiązywaniu konkretnych, lokalnych problemów; innowacje mikrosystemowe tworzą indywidualne, oryginalne systemy wychowawcze, odpowiadające lokalnym potrzebom i możliwościom⁶⁹.

Dopełnieniem tej klasyfikacji są innowacje rutynowe, wymuszone, które zazwyczaj są efektem sytuacji, okazji.

Kolejnym kryterium podziału innowacji pedagogicznych jest powtarzalność (dyfuzyjność) rozwiązań innowacyjnych. Wyróżnia się wówczas innowacje:

- powtarzalne (dyfuzyjne), które ze względu na łatwość zastosowania i użyteczność przenikają do różnych dziedzin życia szkolnego, wychodzą poza obręb jednej placówki;
- częściowo powtarzalne (częściowo dyfuzyjne), których upowszechnianie uwarunkowane jest wystąpieniem korzystnej konfiguracji określonych czynników (właściwości innowacji, łatwość jej zastosowania, właściwości okręgu szkolnego oraz samej szkoły, czynniki zewnętrzne – pozaedukacyjne);
- niepowtarzalne (niedyfuzyjne), które stanowią odpowiedź na bieżące sytuacje pedagogiczne; są to z reguły rozwiązania, które cechuje wysoki stopień twórczości, niemożliwy do skopiowania⁷⁰.

Innowacje można także podzielić ze względu na: efekt innowacyjności (produktowe, procesowe, organizacyjne), przedmiot innowacyjności (technologiczne, organizacyjne, społeczne, ekologiczne), złożoność procesu (niesprzężone, sprzężone), oryginalności zmian (oryginalne, imitujące)⁷¹.

Rodzaje innowacji pedagogicznych zaproponowane przez Martę Kotarbę-Kańczugowską tworzą pewnego rodzaju skalę nowości, unowocześnienia. I tak „kreacja” to zupełnie coś nowego, „gruntownie przebudowanego”, stanowiącego wyższy poziom radykalności. Natomiast modyfikacje i moderni-

⁶⁹ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz. cyt., s. 20.

⁷⁰ M. Pichlak, *Uwarunkowania innowacyjności organizacji. Studium teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, Difin SA, Warszawa 2012.

⁷¹ Tamże.

zacje charakteryzują się niższym stopniem radykalności i mają na celu: „ulepszenie i usprawnienie systemu szkolnego”⁷². Duża różnorodność podziałów innowacji powodować może trudności w ich klasyfikowaniu na użytek formalnych wymagań związanych z ich wdrożeniem. Dlatego też odwołanie się do zapisów Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 lutego 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki opisujących podział innowacji na programowe, organizacyjne lub metodyczne wydaje się być w tym przypadku konieczne. W myśl przywołanego Rozporządzenia MEN władze oświatowe oczekują przyporządkowania zgłaszanej innowacji do wskazanej w nim kategorii. Warto w tym miejscu przywołać wyszczególnione kategorie.

1. Innowacje programowe to takie, w których zmiany dotyczą programów zajęć edukacyjnych. Mogą to być innowacje związane z poszerzeniem programów o nowe treści. Jak pisze Beata Przyborowska⁷³ mogą one obejmować cały ustrój szkolny, poziom, kierunek kształcenia, jeden poziom w skali lokalnej, regionalnej, krajowej.
2. Innowacje organizacyjne dotyczą organizacji kształcenia, wychowania lub opieki. Mowa tutaj o zmianie organizacji życia szkoły np. liczby uczniów w klasie, czasu trwania lekcji. Ten rodzaj innowacji także obejmuje współpracę ze środowiskiem i organizacją zarządzania oświatą.
3. Innowacje metodyczne, jak wyjaśnia się w rozporządzeniu, to te, w których zmiany dotyczą metod pracy dydaktycznej, wychowawczej lub opiekuńczej. Przykładem tego rodzaju innowacji jest stosowanie nowych metod nauczania-uczenia się, nowego sposobu prezentacji materiału, nowych form pracy w dziedzinie wprowadzania, a także utrwalania lub sprawdzania wiadomości i umiejętności. Beata Przyborowska⁷⁴ dodaje, iż „innowacje te mają charakter eksperymentalny, dlatego przed ich upowszechnieniem wymagają sprawdzenia, na ogół bywają systematycznie doskonalone.

Właściwe innowacje edukacyjne (dydaktyczne, wychowawcze, organizacyjne) charakteryzują się przede wszystkim:

- konkretnymi, wymiernymi i wyższymi efektami dydaktyczno-wychowawczymi w porównaniu z dotychczasowymi wynikami;
- nowością (obiektywną lub subiektywną) i oryginalnością rozwiązań programowych i innych;

⁷² M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz. cyt., s. 28-29.

⁷³ B. Przyborowska, *Pedagogika innowacyjności ...*, dz. cyt.

⁷⁴ Tamże.

Rodzaje innowacji zawarte
w rozporządzeniu

Innowacje programowe

Innowacje organizacyjne

Innowacje metodyczne

Cechy innowacji

- dość ściśle określoną strukturą działania odpowiadającą w ogólnym zarysie strukturze rozwiązywania problemów;
- bardzo precyzyjnie określonymi celami i zadaniami edukacyjnymi, innymi niż cele sformułowane w obecnych programach nauczania i wychowania;
- oparciem się na oryginalnej i wartościowej dydaktycznie koncepcji teoretycznej, wyraźnie sprecyzowanej i uargumentowanej;
- eksperymentalną, fachową weryfikacją w praktyce (szkole);
- możliwością ewaluacji osiągnięć uczniów (oraz nauczyciela);
- możliwością upowszechnienia wyników tej innowacji⁷⁵.

Stanisław Palka⁷⁶ podkreśla, że twórczość, niekonwencjonalność, innowacyjność powinna cechować działania nauczyciela, jak i ucznia, zarówno na zajęciach lekcyjnych, pozalekcyjnych, na wycieczce i w toku pracy domowej. Nie każda nowość lub inność spełnia warunek innowacyjności. Innowacja jest aktywnością: „celową – ukierunkowaną na określone efekty, jakie można dzięki niej uzyskać; planową – porządkowaną przez przemyślany harmonogram działań i czynności; zorganizowaną – przewiduje potrzebne zasoby, ludzi i środki; kontrolowaną – możemy śledzić przebieg aktywności innowacyjnej odnosząc ją do określonego sposobu ewaluacji”⁷⁷.

Innowacje pedagogiczne charakteryzują się często nowością względną. To, co dla jednej szkoły może mieć znaczenie innowacyjne, w innej może być to już znane i niechciane. Innowacje mają różny zasięg i ciężar gatunkowy. Mogą obejmować różne obszary edukacji i nie tylko. Podobnie jeśli chodzi o ich rangę - mogą mieć znaczenie dla środowiska lokalnego albo nawet i krajowego.

3.5. Cele innowacji pedagogicznych

Według Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki innowacje mają na celu poprawę jakości pracy szkoły.

Marta Kotarba-Kańczugowska⁷⁸ podkreślając, że innowacje mają na celu usprawnienie organizacji pracy, podtrzymuje stanowisko zapisane w Roz-

⁷⁵ J. P. Sawiński, *Innowacje i pseudoinnowacje*, „Edukacja i Dialog” 1994, nr 9, s. 24.

⁷⁶ S. Palka, *Aktualne tendencje w teorii i praktyce kształcenia szkolnego*, „Hejnał Oświatowy” 2001, nr 2, s. 4.

⁷⁷ K. Najder-Stefaniak, *Wstęp do innowatyki*, Wydawnictwo SSGW, Warszawa 2010, s. 12.

⁷⁸ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz.cyt.

porządzeniu. Dzięki innowacyjnej działalności nauczycieli podnosi się skuteczność procesu kształcenia, a także maksymalizuje się wydajność pracy przy zminimalizowanym wysiłku. Następuje to w wyniku kontynuacji dotychczasowych rozwiązań (bądź też powrót do wcześniejszych koncepcji) uzupełnionych nową, lepszą jakością. Dodatkowo autorka pisze o modernizacjach, rozumianych jako lepsze rozwiązania, wprowadzane w celu sprostania wymaganiom współczesnych czasów, które unowocześniają pracę nauczyciela. Najczęściej modernizacjami nazywane są wszelkie nowe technologie, pomoce dydaktyczne, które wprowadza się w procesie kształcenia.

Celem innowacji jest również nowatorstwo, które rozumie się jako autorskie opracowanie projektu modyfikacji jako odpowiedź na specyficzne potrzeby dydaktyczno-wychowawcze konkretnej placówki⁷⁹. Zmiany te muszą być twórcze, oryginalne, a przede wszystkim nowe. Ewa Jagiełło⁸⁰ podkreśla, iż nadrzędnym celem działań innowacyjnych jest dostarczenie uczącym się wielu bodźców kształtujących logiczne myślenie, wyobraźnię, aktywność własną oraz twórczą.

Najistotniejszym jednak celem, który powinien przyświecać wszelkim ideom związanym z wywoływaniem zmiany (bez względu na rodzaj innowacji) – z założenia, na lepsze – powinno być dobro ucznia, inicjowanie konstruktywnych przemian w jego myśleniu, emocjach, zachowaniu. Trzeba bowiem pamiętać, że to uczeń jest beneficjentem wszelkich pomysłów innowacyjnych ambicji nauczycieli i w nim pozostają ślady tej działalności.

3.6. Za i przeciw innowacjom pedagogicznym

Przygotowanie i wprowadzanie innowacji może wiązać się zarówno z korzyściami, jak i kosztami dla jednostki bądź grupy. Sam proces innowacyjny rozpoczyna się najczęściej od pojedynczej osoby, która dostrzega problem i, aby go rozwiązać, musi stworzyć coś nowego. Jest to już sytuacja trudna, wymagająca umiejętności poradzenia z nią, a nie rezygnacji. Długotrwała praca nad innowacją wymaga dużego wysiłku intelektualnego, fizycznego. Ponadto przy wprowadzeniu nowego pomysłu przekracza się bariery (swoje, jak i otoczenia) psychologiczne i organizacyjne. Wprowadzenie innowacji wymaga także wysiłku związanego z zawieraniem relacji społecznych, politycznych,

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ E. Jagiełło *Innowacje pedagogiczne, Innowacje dydaktyczne na zajęciach z matematyki*, [w:] *Edukacja elementarna w teorii i praktyce*, https://www.ignatianum.edu.pl/files/ipulak/Nr_22_EE_4_2011_cz3.pdf (dostęp: 12.01.2014).

Sprostanie wymaganiom współczesnych czasów

Nowatorstwo

Dobro ucznia

Koszty innowacyjności dla jednostki

które gwarantują wsparcie na etapie realizacji pomysłu⁸¹. Przy braku wsparcia dla nowego projektu i akceptacji otoczenia często skutkiem jest utrata zapału do działania.

Z drugiej zaś strony praca nad innowacjami daje satysfakcję. Niewątpliwą zaletą wprowadzania innowacji jest pobudzanie kreatywności nauczycieli, którzy dzięki swoim pomysłom unowocześniają swoją pracę. Stwarzając lepsze warunki dla rozwoju dzieci i młodzieży czynią efektywniejszym proces uczenia się. Wreszcie, zapraszając uczniów do udziału w ich pomysłach, pokazują - w naturalny sposób, w rzeczowej sytuacji - INNOWACYJNOŚĆ.

Jeśli chodzi o innowacyjność grupową to powodzenie innowacji w głównej mierze zależy od kompetencji członków grupy, w której projektowana jest lub realizowana koncepcja zmiany. Istotną rolę odgrywa tutaj aktywność każdej osoby z grupy, zaufanie wobec siebie oraz możliwości współpracy. Jeśli tego zabraknie można spotkać się niestety z porażką, co może w konsekwencji skutkować zmniejszeniem otwartości na przyszłe innowacje⁸².

Pisząc o innowacjach, nie należy zapominać o tym, iż umożliwiają one często lepsze, szybsze uczenie się. To dzięki nim człowiek jest bardziej zmotywowany do nauki, do rozwijania się. Oprócz korzyści dla ucznia, można mówić o korzyściach płynących dla całego systemu oświatowego. To właśnie dzięki innowacjom szkoła podąża z duchem czasu. Zmiany, które zachodzą w edukacji, czynią ją ciekawszą, bardziej przystępną dla współczesnego człowieka. Marta Kotarba-Kańczugowska⁸³ wskazuje, iż innowacje „przyczyniają się z jednej strony do takiego kształcenia i wychowania, które wspomaga prawidłowy, całościowy rozwój dzieci, młodzieży czy osób dorosłych, z drugiej zaś strony – do sprawniejszego funkcjonowania systemu oświatowego”. Innowacja pedagogiczna jest wprowadzona w warunkach niepewności. Powody tego tkwią w samych cechach innowacji pedagogicznej: jest urzeczywistniana przez człowieka i ludzi, dla ludzi. Często ludzkich reakcji na wprowadzane zmiany przewidzieć się nie da. Występują tu liczne zmienne kontekstowe, z czego wynika, że nie można przewidzieć skutków działania. Innowacja powinna być kontrolowana w toku jej realizacji. Ważne jest, aby systematycznie prowadzony monitoring działań pozwolił na zapobieganie nieprzewidzianym na etapie planowania działań efektom. Chodzi tu o to, aby pedagog eksperymentator nieustannie kontrolował przebieg wprowadzanej zmiany. Pozwoli to na wycofanie się w porę z przedsięwzięcia, które mogłoby uczniom szkodzić.

⁸¹ A. Wojtczuk-Turek, *Zachowania innowacyjne w pracy: wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, Difin, Warszawa 2012.

⁸² A. Wojtczuk-Turek, *Zachowania innowacyjne w pracy...*, dz. cyt.

⁸³ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz. cyt., s. 17.

Innowacja pedagogiczna powinna być podejmowana z myślą o jej kontynuacji. Jednorazowa akcja zmiany nierzadko dopiero inicjuje przemianę, a o jej zaistnienie i utrwalenie należałoby zadbać na drodze kontynuacji podjętych działań innowacyjnych, często jednak brakuje ich dalszego ciągu. Należy raz jeszcze podkreślić, że to co przyniosło pożądane efekty w miejscu pracy i działalności jednego innowatora, może okazać się mało wydajne, albo zupełnie nieskuteczne, w pracy innego nauczyciela.

W obliczu powyższych argumentów interesujące wydaje się pytanie o liczbę innowacji w rejestrach kuratoriów oświaty zgłoszonych i realizowanych w roku szkolnym 2013/2014. Analizie poddano wykazy innowacji zamieszczone na stronach kuratoriów oświaty siedmiu województw. Wybór zestawień do analizy nie był przypadkowy, dyktowany był dostępnością zamieszczonych tam informacji, jak i treścią innowacji.

Liczba innowacji w rejestrach kuratoriów oświaty w Polsce

Tabela 1. Liczba innowacji pedagogicznych zgłoszonych i realizowanych w roku szkolnym 2013/2014 w wybranych województwach

Kryteria analizy	Liczba innowacji pedagogicznych zgłoszonych i realizowanych w roku szkolnym 2013/2014											
	Razem		Szkoła podstawowa		Gimnazjum		Szkoły ponadgimnazjalne		Przedszkola		Inne (zespoły szkół, poradnie, domy kultury)	
	l	%	l	%	l	%	l	%	l	%	l	%
Województwa												
Mazowieckie	214	19,6	79	18,7	46	17,8	28	16,1	46	24,2	15	31,9
Śląskie	38	3,5	11	2,6	10	3,9	4	2,3	11	5,8	2	4,3
Podlaskie	81	7,4	36	8,5	19	7,3	8	4,6	18	9,5	0	0
Wielkopolskie	176	16,1	63	14,9	53	20,5	32	18,4	28	14,7	0	0
Warmińsko-mazurskie	111	10,2	28	6,6	23	8,9	11	6,3	31	16,3	18	38,3
Opolskie	291	26,6	133	31,5	71	27,4	24	13,8	51	26,8	12	25,5
Świętokrzyskie	181	16,6	72	17,1	37	14,3	67	38,5	5	2,6	0	0
Suma	1092	100	422	100	259	100	174	100	190	100	47	100

źródło: A. Jacewicz, *Problematyka kompetencji matematycznych w realizowanych na I etapie edukacyjnym innowacjach pedagogicznych*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Barbary Dudel na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, obroniona 3 lipca 2014.

Z analizy danych zawartych w powyższej tabeli wynika, że łączna liczba innowacji zgłoszonych do realizacji w roku szkolnym 2013/2014 w siedmiu

wybranych województwach to prawie 1100 propozycji. Największą ich liczbę obserwuje się w województwie opolskim i mazowieckim – ponad 200, zaś najmniej innowacji zarejestrowano w Kuratorium Oświaty w Katowicach (województwo śląskie), bo tylko 38. Jeśli chodzi o otrzymany wynik w województwie mazowieckim, to z pewnością nikogo on nie dziwi, ze względu chociażby na wielkość danego województwa, a co za tym idzie liczbę szkół i placówek oświatowych. Zaskakująca jest natomiast liczba innowacji w województwie opolskim. Można przypuszczać, iż wskazana liczba innowacji może świadczyć o dużej potrzebie innowacyjności, bądź też o niezwykle dużej aktywności szkół, nauczycieli do poszukiwania nowych, ciekawszych rozwiązań w edukacji. **Województwo podlaskie pod względem zgłoszonych do Kuratorium Oświaty innowacji pedagogicznych lokuje się na przedostatnim miejscu wśród podanych województw. Jest to więc bardzo ważna wskazówka dla osób i instytucji zainteresowanych poszukiwaniem sposobów podniesienia jakości kształcenia w naszym regionie.**

Jeśli chodzi o etap kształcenia, na którym odnotowuje się najwyższy wskaźnik aktywności innowacyjnej nauczycieli ze względu na liczbę zgłoszonych i realizowanych innowacji w roku szkolnym 2013/2014, bez wątpienia jest nim szkoła podstawowa. To właśnie na tym poziomie realizowanych jest prawie 1/3 wszystkich wprowadzonych innowacji, bo aż 422. Zdecydowanie mniejszą aktywność, wyrażającą się liczbą zgłoszonych nowatorskich rozwiązań widać na poziomie gimnazjum, w którym zgłoszono 259 innowacji. Jest to duża różnica w porównaniu ze szkołą podstawową, ale rozpatrując pozostałe etapy kształcenia, ich liczba jest nadal imponująca. Taki wynik może świadczyć o ciągłej potrzebie ulepszania procesu kształcenia na trzech pierwszych szczeblach edukacyjnych. Jeszcze kilka lat temu nikt nie myślał o organizowaniu zajęć w gry w szachy jako zajęć obowiązkowych. Były one jedynie zajęciami dodatkowymi, często uważanymi za nudne i nikomu niepotrzebne. A obecnie zauważa się ogromną ich rolę w kształtowaniu kompetencji matematycznych i nie tylko tych. Przykładem tego może być kilkanaście szkół w Polsce, biorących udział w Ogólnopolskim Projekcie Polskiego Związku Szachowego „Edukacja przez szachy w szkole”.⁸⁴

Analizując wskaźniki innowacyjności w kolejnych województwach należy stwierdzić, że największa liczba zgłoszonych innowacji dotyczy szkół podstawowych. Wyjątkiem jest województwo warmińsko-mazurskie, gdzie nieco więcej innowacji niż w szkołach podstawowych zgłoszono w przedszkolach. Natomiast w województwie śląskim liczba innowacji w szkołach podstawo-

⁸⁴ *Edukacja przez szachy w szkole*, <http://www.szszach.pl/szachywszkole/osrodki-pilotazu> (dostęp 12.04.2014).

wych i przedszkolach jest taka sama (po 11). Najniższy wskaźnik innowacji, biorąc pod uwagę poziom kształcenia, odnotowano w szkołach ponadgimnazjalnych. Czyżby ta grupa nauczycieli nie była zainteresowana kreowaniem zmian? Czy jest najbardziej wierna tradycyjnemu podejściu do edukacji? Są to pytania godne zainteresowania i pogłębionych badań.

3.7. Czynniki warunkujące realizację innowacji pedagogicznych

Wprowadzenie innowacji pedagogicznych nie jest prostym procesem. Nie wystarczy jedynie potrzeba wprowadzenia jakiejś zmiany, dobra wola czy też chęć. Oprócz tego jest wiele różnych czynników o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym determinujących proces realizacji innowacji, o których nie można zapomnieć. Marta Kotarba-Kańczugowska⁸⁵ opracowała rejestr takich czynników, wśród nich wyróżniła cztery grupy.

Pierwszą grupą czynników warunkujących wdrożenie innowacji pedagogicznych są właściwości innowacji. Nie wystarczy tylko samo zapotrzebowanie na innowację, ale ważna jest jej użyteczność praktyczna. Właściwość ta jest oczekiwana przez dyrektora szkoły, a przede wszystkim ucznia, beneficjenta nowatorskich rozwiązań pedagogicznych. Stopień złożoności innowacji jest często czynnikiem stanowiącym dodatkową trudność w jej realizacji. Wielowątkowość projektu wymaga gruntownego przygotowania we wszystkich obszarach pracy nauczyciela. Często wiąże się to także z dodatkowym finansowaniem, co może powodować konieczność zmiany koncepcji projektu. Planując i wprowadzając innowację w życie, należy wytyczyć sobie konkretny cel, który określi jednoznacznie kierunek działań.

Drugą grupą czynników są właściwości okręgu szkolnego. Akcentuje się tutaj dzieje wcześniejszych prób w zakresie realizacji innowacji, proces przyjmowania innowacji, poparcie i zaangażowanie kuratorium, doskonalenie nauczycieli i innych pracowników szkół, harmonogram i system przekazywania informacji, cechy charakteryzujące radę szkoły i społeczność lokalną. Jest to niezwykle ważna grupa czynników, gdyż bez pracowników szkoły, dyrektora, kuratorium nie ma mowy o innowacji w placówce oświatowej. Zmiana dyrektora, bądź innych osób biorących w niej udział może spowodować, iż proces może wydłużyć się lub nawet zostać wstrzymany. Z drugiej strony dana placówka szkolna może być nastawiona na premiowanie skuteczności w realizo-

Właściwości innowacji

Właściwości okręgu szkolnego

⁸⁵ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz. cyt.

waniu bieżących zadań szkoły, a nie na dążeniu do zmian. W wyniku czego proces ten może spotkać się z nieprzychylnością szkoły.⁸⁶

Kolejnymi determinantami procesu realizacji innowacji są właściwości szkoły, w której wprowadza się daną innowację. Mowa tutaj o cechach kierowniczych, osobowościowych i zawodowych nauczyciela, ich wzajemnych relacjach, a także cechach i potrzebach uczniów. Wrodzona nieśmiałość i wstydliwość, brak otwartości na otoczenie i jego różnorodność, brak autonomicznej motywacji poznawczej, obawa przed zachowaniami kreatywnymi, brak odwagi i zaufania do słuszności własnych obserwacji mogą zadecydować o niepowodzeniu innowacji. Istotną rolę przypisuje się także dyrektorowi. Jeśli dyrektor nie pokaże, iż zależy mu na tym, aby szkoła podążała z duchem czasów, to jak można wymagać tego od nauczycieli? Często dyrektor szkoły jest inicjatorem zmian, niestety czasami hamuje aktywność swoich nauczycieli w tym obszarze. Istotnym czynnikiem jest także umiejętność współpracy nauczycieli w zespole, wzajemne zaufanie i chęć dzielenia się swoim doświadczeniem oraz obustronne wsparcie⁸⁷.

Istotną grupę uwarunkowań stanowią czynniki zewnętrzne, a mianowicie rola agend rządowych oraz funduszy z zewnątrz⁸⁸. Rola państwa jest także niezwykle ważna w tym procesie. Powszechny wzór wychowawczy w społeczeństwie niełatwo ulega przekształceniu, dostosowaniu do nowych realiów życia człowieka. To państwo powinno stwarzać warunki oraz dawać możliwości do rozwoju, do zmian, uruchomić system wspierania osób chcących więcej i lepiej dla polskiej edukacji. Niewątpliwie wsparcie finansowe jest determinantem motywacji jednostek oświatowych do działania. Dostrzeganie osób aktywnych i ambitnych, działających na rzecz podnoszenia poziomu pracy szkoły i warunków uczenia się uczniów powinno być obowiązkiem zarówno organów prowadzących szkołę jak i nadzoru pedagogicznego. Środki finansowe nie powinny być barierą we wdrażaniu innowacyjności w placówkach, gdyż chodzi tu o kształtowanie mądrych obywateli, którzy są przyszłością narodu. Inwestycja na wstępnym etapie zmiany jest niezbędną dla jej przebiegu i końcowego efektu.

Opracowanie i złożenie propozycji zmiany nie jest gwarantem jej urzeczywistnienia. Szybkość procesu przyswajania innowacji, w ujęciu B. Przyborskiej⁸⁹, warunkują:

⁸⁶ R. Drozdowski, A. Zakrzewska, K. Puchalska, M. Morchat, D. Mroczkowska, *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie...*, dz. cyt.

⁸⁷ Tamże, s. 9.

⁸⁸ M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz. cyt., s. 30.

⁸⁹ B. Przyborska, *Pedagogika innowacyjności...*, dz. cyt., s. 59.

- stopień, w jakim innowacja wykazuje swą wyższość nad elementem, który ma wyprzeć – względna korzyść;
- stopień, w jakim innowacja jest zgodna z uznawanymi wartościami i poprzednim doświadczeniem przyswajających – współgranie;
- stopień, w jakim innowacja jest stosunkowo trudna do podjęcia i zastosowania – jej złożoność.

Efektywność działań w myśl zaproponowanych nowych rozwiązań jest też zależna od adresatów, do których jest ona skierowana. Roman Schulz⁹⁰ opisał odbiorców innowacji, wśród których wyodrębnił następujące kategorie:

- innowatorzy – jako pierwsi przyswajają innowacje, cechuje ich skłonność do podejmowania ryzyka;
- pionierzy – mają wysoką opinię w społeczeństwie, uprawomocniają stosowanie innowacji;
- wczesna większość – naśladowcy przyswajający innowację w ślad za tymi, którzy cieszą się wyższym autorytetem;
- późna większość – wymóg zmusza ich do przyjęcia innowacji;
- maruderzy – przyswajają innowację jako ostatni.

Jak pisze Beata Przyborowska: „Istnieje innowacyjność przez „małe i” oraz przez „duże I” (...). Innowacyjność przez „duże I” dotyczy wynalazków np.: Internet, czy kod kreskowy itp. Ale jest również innowacyjność przez „małe i”. To właśnie ona sprawia, że życie staje się lepsze dzięki temu, że człowiek wprowadza ciągle drobne ulepszenia, które pomagają radzić sobie z życiem, lepiej pracować, uczyć się, czy rozwijać firmę.”⁹¹ Ten fragment pokazuje, iż każdy nauczyciel może być innowatorem. Termin ten nie dotyczy jedynie wielkich wynalazców, a więc szanse na bycie innowatorem ma każdy nauczyciel. Pomyśły na polepszenie efektów, podniesienie zaangażowania uczniów wprowadzane do praktyki edukacyjnej dają szansę tworzenia innowacji.

Najważniejszym celem wszystkich innowacji pedagogicznych, jak już wspomniano, jest zmiana praktyki oświatowej tak, aby wspomagała prawidłowy i wszechstronny rozwój jednostki. Głównym założeniem jest proponowanie takich zmian, które cechuje odmiennosc od dotychczas stosowanych rozwiązań⁹². W związku z tym, podejmuje się coraz więcej prób odnowy szkoły, modyfikacji dotychczasowego modelu kształcenia. Według Jolanty Szempruch „Przemiany dokonujące się w samej szkole, w wewnętrznych warunkach jej funkcjonowania oraz w całym systemie oświaty powinny doprowadzić do postrzegania szkoły jako miejsca krytycznej analizy rzeczywistości, uczenia ży-

Kategorie odbiorców innowacji

⁹⁰ R. Schulz, *Procesy zmian i odnowy...*, dz. cyt., s. 170-172.

⁹¹ B. Przyborowska, *Pedagogika innowacyjności...*, dz. cyt., s. 51-54.

⁹² M. Kotarba-Kańczugowska, *Innowacje pedagogiczne...*, dz. cyt., s. 37.

cia, alternatywnego myślenia oraz precyzowania celów i planów własnego rozwoju.”⁹³

Świat, który zmienia się pod wpływem szybkiego rozwoju nauki i techniki, wymaga od szkoły, a zwłaszcza nauczyciela, dokonywania zmian zarówno w zakresie kształcenia, jak i samokształcenia, bycia innowacyjnym i kreującym innowacyjność innych. Współczesne realia wywierają znaczący wpływ na człowieka i prowadzą do kształtowania się osobowości nowoczesnej. Człowieka nowoczesnego cechuje przede wszystkim otwartość na inność, zmiany, potrzeba nowych doświadczeń, zdolność do wypowiedzania się, wyrażania własnych opinii, ale również tolerancję wobec odmiennego zdania innych i szanowanie ich godności. Człowiek nowoczesny skoncentrowany jest raczej na przyszłości, niż przeszłości, przekonany o możliwości sprostania wyzwaniom i problemom dnia codziennego. Edukacja i samodoskonalenie to istotne i trwałe elementy jego codziennego życia.

Zadaniem szkoły jest odpowiedź na wyzwania czasu, kształtowanie osobowości nowoczesnej, zdolnej do rozwiązywania problemów współczesnego świata. Wprowadzanie innowacji powinno sprawiać, że szkoła nie będzie oderwaną od rzeczywistości instytucją przekazującą „suchą wiedzę”, mało przydatną w życiu codziennym. Stanisław Palka dostrzega dużo szerszy horyzont znaczeń innowacji pedagogicznych i możliwości ich wykorzystania. Wskazuje, że innowacje pedagogiczne nauczycieli rozumiane jako zmiany wprowadzane do procesu kształcenia i wychowania szkolnego w celu jego ulepszenia czyli podnoszenia efektywności pracy dydaktyczno-wychowawczej, a obejmujące zakresy programu, metod i organizacji są twórczymi przejawami pracy nauczycieli, przyczyniają się do postępu pedagogicznego, do pozytywnych zmian pracy szkoły i mogą być motywem do podejmowania badań weryfikacyjnych przez pedagogów, z wykorzystaniem inicjatyw nauczycielskich. Tego rodzaju badania przynoszą efekty w formie odkrywania prawidłowości pedagogicznych.⁹⁴

⁹³ J. Szempruch, *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012, s. 9.

⁹⁴ S. Palka, *Badania pedagogiczne a zmiany w praktyce szkolnej* [w:] J. Kuźma, J. Morbitzer (red.), *Edukacja – szkoła – nauczyciele. Promowanie rozwoju dziecka*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2005, s.134.

Na zakończenie rozważań warto przytoczyć następujące słowa Bronisławy Dymary: „Innowacyjność działania w jakiegokolwiek dziedzinie nie polega tylko na odkrywaniu nowych metod, form pracy, środków, lecz raczej na wynajdywaniu nowych połączeń, nowych znaczeń w tym, co zastane i bliskie. Zmiana, np. pojęcia sytuacji dydaktycznej na nazwę okazja lub gra z zadaniem byłaby częścią formalnością, nową imitacją postępu, gdyby nie cały kontekst owej sytuacji – okazji, gdyby nie pasja, talent, odwaga, pomysłowość, twórczość pedagogiczna bez granic.” A zatem pytanie „Innowacja czy imitacja?” powinno towarzyszyć każdemu nauczycielowi, który planuje i realizuje nowy projekt edukacyjny.

4. Konteksty prawne działalności innowacyjnej nauczycieli

W rozdziale tym przedstawiono prawne aspekty działań innowacyjnych w oświacie. Dokonano analizy treści aktów prawnych dotyczących działalności innowacyjnej i eksperymentalnej w szkołach/placówkach. Zwrócono uwagę na przepisy zawarte w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. Nr 56, poz. 506, ze zm.)*. Omówiono procedurę wdrażania innowacji w szkole/placówce oraz przedstawiono zagadnienia związane z prawem autorskim w kontekście innowacyjności nauczycieli.

4.1. Akty prawne regulujące działalność innowacyjną i eksperymentalną w szkołach/placówkach

Wdrażanie innowacji pedagogicznych do szkół/placówek nie może być swobodną decyzją nauczycieli czy dyrektorów, którzy uznali dane rozwiązanie za użyteczne praktycznie. Rozpoczęcie innowacji wymaga, oprócz dobrego przygotowania merytorycznego nauczyciela/zespołu nauczycieli, znajomości i przestrzegania stosownych przepisów i aktów prawnych regulujących działalność innowacyjną w szkołach/placówkach.

Istnieje wiele aktów prawnych, w których można bezpośrednio lub pośrednio odnaleźć odniesienia do działalności innowacyjnej i eksperymentalnej w szkołach i innych placówkach oświatowych. Są to:

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 z późniejszymi zmianami).
- Rozporządzenie MENiS z dnia 19 lutego 2002 r. (zm. 29.05.2003 r.) w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły

- i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji.
- **Rozporządzenie MENiS z dnia 9 kwietnia 2002 r.** w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki.
  - **Rozporządzenie MENiS z dnia 12 lutego 2002 r.** w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych.
  - **Rozporządzenie MENiS z dnia 26 lutego 2002 r. (zm. 30.11.2006 r., zm. grudzień 2008 r.)** w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.
  - **Rozporządzenie MENiS z dnia 5 lutego 2004 r. (zm. czerwiec 2008 r.)** w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania, podręczników oraz cofania dopuszczenia.
  - **Rozporządzenie MENiS z dnia 10 września 2002 r. (zm. 2009 r.)** w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudniać nauczycieli.
  - **Rozporządzenie MENiS z dnia 30 lipca 2002 r.** w sprawie warunków tworzenia, organizacji oraz działania klas i szkół sportowych i szkół mistrzostwa sportowego.
  - **Rozporządzenie MENiS z dnia 18 kwietnia 2002 r. (zm. grudzień 2011 r.)** w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego.
  - **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2011 r.** zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki.

4.2. Procedura wdrażania innowacji w szkołach/ placówkach w świetle Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 2002 r.

Najistotniejszym dokumentem prawnym z punktu widzenia wdrażania innowacji pedagogicznych w szkołach i innych placówkach oświatowych jest **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki** (Dz.U. Nr 56, poz. 506, ze zm.). Przepisy tego rozporządzenia odnoszą się także do przedszkoli. W rozporządzeniu tym zawarto m.in. istotę i rodzaje innowacji, warunki realizacji inno-

Rozporządzenie MENiS
z 9 kwietnia 2002 r.

wacji oraz tryb ich wprowadzania. Niżej przedstawiono wybrane przepisy tego rozporządzenia wraz z komentarzem do nich, natomiast pełna treść rozporządzenia znajduje się w załączniku nr 1.

Zgodnie z § 1 p. 1 tego rozporządzenia innowacją pedagogiczną w szkołach są „nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły”. Z definicji tej wynikają zatem trzy rodzaje innowacji:

- programowe;
- organizacyjne;
- metodyczne.

Istotne w tej definicji jest także określenie „nowatorskie”. Według internetowego *Słownika Języka Polskiego* „nowatorski” to odkrywca, nietradycyjny, a nowator to człowiek wprowadzający coś nowego w jakiejś dziedzinie⁹⁵. Stąd też innowacje pedagogiczne powinny być swoistymi nowościami w edukacji, zrywającymi z rutyną, naśladownictwem, schematyzmem. A zatem przed określeniem swojego rozwiązania „innowacyjnym” trzeba zastanowić się nad następującymi kwestiami: „Czy proponowane rozwiązanie rzeczywiście wypełnia znamiona innowacyjności?”, „Czy stanowi nowość w dziedzinie edukacji?”, „Czy przyniesie wyraźne jakościowo zmiany w danym obszarze?”. Taki namysł jest szczególnie istotny w sytuacji zwiększającej się liczby zgłaszanych przez nauczycieli innowacji, których jedynie tytuły wypełniają znamiona innowacyjności. Trudno bowiem kurs pierwszej pomocy zgłoszony jako innowacja pedagogiczna dla szkół podstawowych uznać za nowatorstwo pedagogiczne⁹⁶. Podobnie rzecz się ma w przypadku stosowania w toku kształcenia i wychowania nowych technologii informacyjnych i określania tego typu działań innowacyjnymi. Teresa Giza zauważa, że „nowe technologie są rzeczywiście niezbędne dla innowacji, ale samodzielnie nie decydują o zmianach i rozwoju”⁹⁷.

Warto w tym miejscu zastanowić się jeszcze nad taką kwestią: „Czy nowatorstwo dotyczy tylko pierwszego użycia danej rzeczy, wynalazku czy rozwiązania? Czy przy kolejnych próbach stosowania tego samego rozwiązania także można mówić, że jest ono nowatorskie?”⁹⁸ Beata Przyborowska, teoretyk innowacyjności pedagogicznej, stwierdza, że przy kolejnych próbach stosowania tego samego rozwiązania, ale w innym środowisku, takie rozwiązanie jest wciąż nowatorskie. Píše ona: „Innowacja jest to również wprowadzenie no-

⁹⁵ <http://sjp.pwn.pl/szukaj/nawatorski> (dostęp: 6. 08 2014).

⁹⁶ Zob. T. Giza, *Innowacyjność jako kategoria ogólnopedagogiczna i dydaktyczna*, [w:] M. Myszkowska-Litwa (red.), *Pedagogika ogólna a teoria i praktyka dydaktyczna*, Wyd. UJ, Kraków 2011, s. 66.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ Por. <http://sjp.pwn.pl/szukaj/nawatorski> (dostęp: 6. 08 2014).

wych, ulepszonych sposobów wykonywania pracy. To wprowadzenie i zastosowanie w miejscu pracy pomysłów, procesów, produktów bądź procedur, które są nowe dla danego środowiska, zespołu lub organizacji i których celem jest udoskonalenie”⁹⁹.

Natomiast eksperymentem pedagogicznym, wedle cytowanego rozporządzenia, są „działania służące podnoszeniu skuteczności kształcenia w szkole, w ramach których są modyfikowane warunki, organizacja zajęć edukacyjnych lub zakres treści nauczania, prowadzone pod opieką jednostki naukowej”.

Innowacje lub eksperymenty mogą obejmować wszystkie lub wybrane zajęcia edukacyjne, całą szkołę, oddział lub grupę, ale – w myśl cytowanego rozporządzenia – nie mogą one prowadzić do zmiany typu szkoły.

Rozpoczęcie innowacji jest możliwe po zapewnieniu przez szkołę (przedszkole) odpowiednich warunków kadrowych i organizacyjnych niezbędnych do realizacji planowanych działań innowacyjnych. Natomiast jeśli innowacje lub eksperymenty wymagają przyznania szkole dodatkowych środków budżetowych, mogą być podjęte wówczas, kiedy organ prowadzący szkołę wyrazi pisemną zgodę na finansowanie planowanych działań. Przed rozpoczęciem realizacji innowacji trzeba pamiętać także o tym, że nie mogą one naruszać uprawnień ucznia do bezpłatnej nauki, wychowania i opieki w zakresie ustalonym w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, a także w zakresie uzyskania wiadomości i umiejętności niezbędnych do ukończenia danego typu szkoły oraz warunków i sposobu przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów, określonych w odrębnych przepisach.

W rozporządzeniu tym szczegółowo określono także procedurę wdrażania innowacji (zob. schemat 1). Zgodnie z § 4 cytowanego rozporządzenia uchwałę w sprawie wprowadzenia innowacji w szkole podejmuje rada pedagogiczna. Uchwała ta może być podjęta po spełnieniu następujących wymogów:

- 1) zgoda nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji,
- 2) opinia rady szkoły (jeśli nie powstała, to zadania zgodnie z art. 52 ust. 2 u.s.o. wykonuje rada pedagogiczna),
- 3) pisemna zgoda autora lub zespołu autorskiego innowacji na jej prowadzenie w szkole, w przypadku gdy założenia innowacji nie były wcześniej opublikowane.

Następnie uchwałę rady pedagogicznej w sprawie wprowadzenia innowacji wraz z opisem jej zasad oraz opinią rady szkoły i zgodą autora lub zespołu autorskiego innowacji dyrektor szkoły przekazuje kuratorowi oświaty i organowi prowadzącemu szkołę. Przed nowelizacją cytowanego rozporządzenia

Definicja eksperymentu pedagogicznego

Zapewnienie warunków kadrowych i organizacyjnych

Procedura wdrażania innowacji

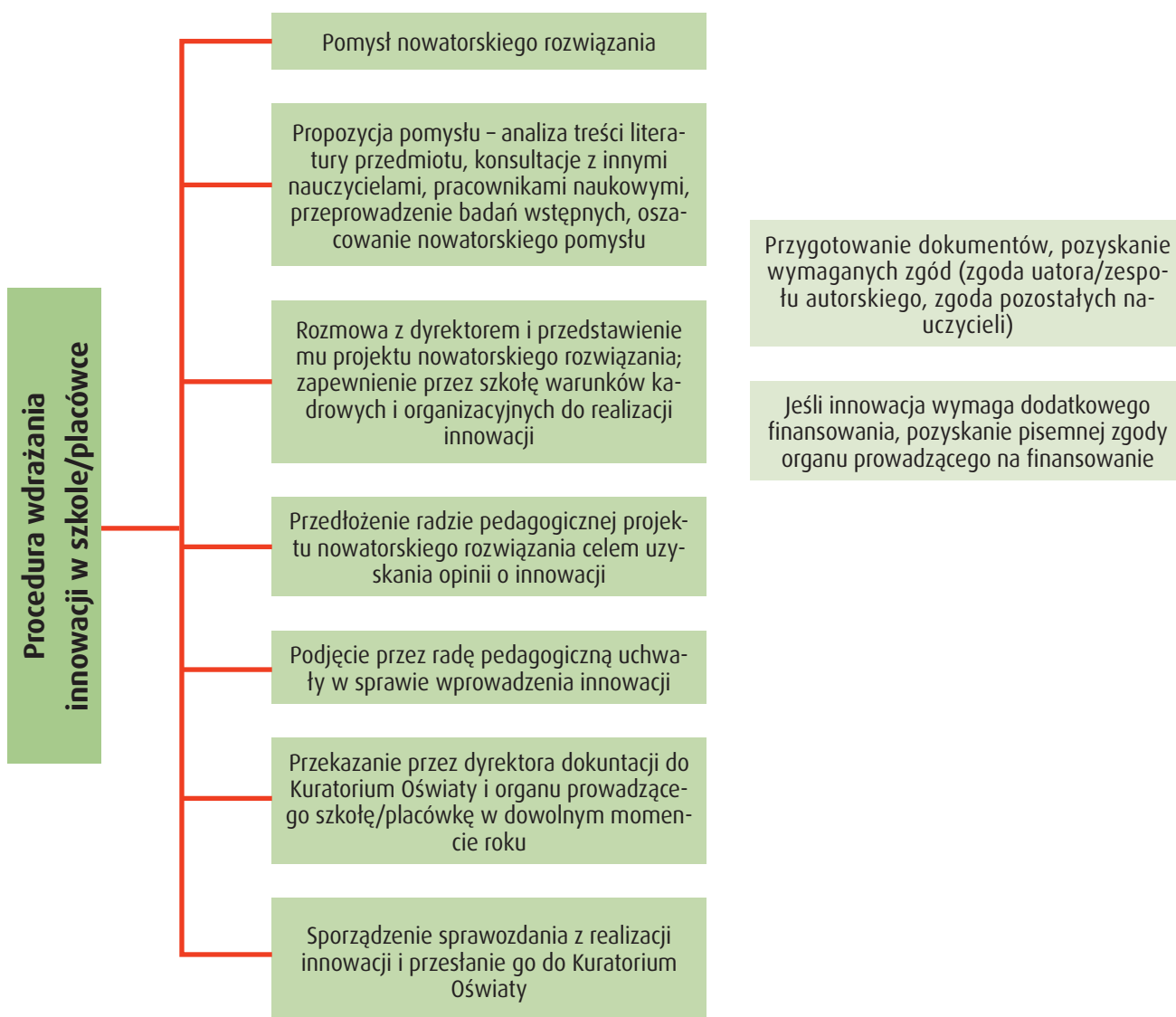
⁹⁹ B. Przyborowska, *Pedagogika innowacyjności...*, dz. cyt., s. 49.

Innowacje można wprowadzić w dowolnym momencie roku szkolnego

dyrektorzy szkół/placówek musieli przedłożyć organowi prowadzącemu i kuratorowi oświaty stosowne dokumenty w terminie do 31 marca roku poprzedzającego rok szkolny, w którym planowane było rozpoczęcie innowacji. Od roku szkolnego 2011/2012 nauczyciele, którzy zamierzają realizować innowacje mogą podjąć taką decyzję w dowolnym momencie roku. Przy czym trzeba pamiętać, że te dokumenty powinny być przekazane przez rozpoczęciem realizacji innowacji, a nie w trakcie jej trwania.

Schemat 1. Procedura wdrażania innowacji – od pomysłu do realizacji

źródło: opracowanie własne

4.3. Dokumentacja wynikająca z prawa oświatowego dotycząca działalności innowacyjnej nauczycieli

Warto w tym miejscu podkreślić rolę i znaczenie dokumentacji przekazywanej przez dyrektora szkoły do kuratora oświaty i organu prowadzącego. Wiceminister edukacji Przemysław Krzyżanowski w wywiadzie udzielonym dn. 01.04.2014 r. dla Serwisu Edukacyjnego podkreśla, że „dokumentacja stanowi źródło informacji o prowadzonej przez szkołę działalności innowacyjnej oraz jest narzędziem promującym szkołę w środowisku i jednocześnie formą motywującą inne szkoły, przedszkola i placówki do prowadzenia nowatorskich rozwiązań w ramach innowacji pedagogicznych”¹⁰⁰.

Dyrektor szkoły/placówki powinien przekazać do Kuratorium Oświaty w Białymstoku następującą dokumentację¹⁰¹:

- 1) kartę informacyjną innowacji pedagogicznej,
- 2) uchwałę rady pedagogicznej w sprawie wprowadzenia innowacji pedagogicznej,
- 3) zgodę autora/autorów na jej wprowadzenie w szkole,
- 4) zgodę nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji pedagogicznej,
- 5) opinię rady szkoły/ w przypadku jej braku – opinię rady pedagogicznej,
- 6) zgodę organu prowadzącego na finansowanie planowanych działań¹⁰².

Ważnym dokumentem w wyżej zaprezentowanym zestawie jest karta informacyjna innowacji pedagogicznej, w której powinny znaleźć się podstawowe założenia dotyczące planowanej innowacji. Wzór karty obowiązującej dla szkół w województwie podlaskim znajduje się w załączniku nr 2. Karta informacyjna obejmuje następujące elementy:

A. Tytuł innowacji. Powinien odzwierciedlać założenia innowacji, przyciągać uwagę odbiorcy. Sformułowany w sposób jasny, prosty, konkretny, zrozumiały, niezbyt długi.

B. Informacje o szkole. Nazwa szkoły, typ szkoły.

C. Informacje dotyczące innowacji:

- **rodzaj** – programowa, organizacyjna, metodyczna; określenia rodzaju innowacji powinien dokonać jej autor (autorzy), kierując się własną oceną wprowadzanych zmian, i na tej podstawie zaliczając innowację do któregoś z ww. rodzajów; w przypadku trudności z przypisaniem

¹⁰⁰. <http://serwis-edukacyjny.pl/aktualno%C5%9Bci/dyrektor/10732-men-%C5%9Brodki-na-innowacje-pedagogiczne-musi-znale%C5%BA%C4%87-organ-prowadz%C4%85cy> (dostęp: 6. 08 2014).

¹⁰¹. Zestaw dokumentów wymaganych przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku do zgłoszenia innowacji znajduje się w załączniku nr 4.

¹⁰². Jeśli innowacja pedagogiczna wymaga dodatkowego finansowania.

Zestaw dokumentów

Karta informacyjna

innowacji do jednego rodzaju można wpisać, np. programowo-metodyczna, programowo-organizacyjna;

- **adresaci** – należy precyzyjnie napisać kto zostanie objęty innowacją, np. szkoła, klasa, klasy, oddział(y), jeden uczeń, grupa uczniów (podać ilu);
- **zajęcia edukacyjne objęte innowacją** – trzeba wskazać jakie zajęcia edukacyjne obejmuje innowacja (wszystkie, grupę przedmiotów, wybrany przedmiot lub rodzaj zajęć edukacyjnych);
- **czas trwania** – trzeba określić planowany czas realizacji innowacji;
- **krótki opis innowacji pedagogicznej** – należy precyzyjnie opisać na czym polega innowacja, w czym zawiera się jej istota i główne założenia; trzeba pamiętać, że opis innowacji nie może stanowić prezentacji wiedzy o jej przedmiocie; dlatego przy opisie należy unikać niepotrzebnych detali, zwrotów „To pierwsze tego typu działanie”, „Innowacja ta to swoista nowość w szkole” itp.; Jeśli jest to np. innowacja programowa, to trzeba wskazać wyraźnie jaki program nauczania jest poddawany zmianom, jakie treści z tego programu ulegają modyfikacji, jakie zostają usunięte, jakie nowe treści zostają wprowadzone do programu¹⁰³;
- **określenie na czym polega nowatorstwo** – trzeba wyeksponować to, co nowe, odkrywcze, nieszablonowe w planowanym rozwiązaniu, to, co wyróżnia rozwiązanie w porównaniu z dotychczas stosowanymi; należy w tym punkcie unikać pisania truizmów, wskazywania nieprzystających do rzeczywistości argumentów, szukania na siłę czegoś, co potwierdzi wyjątkowość opracowanego rozwiązania (np. wyjście do kina, teatru, muzeum jako sposób poznawania historii; nauka przez zabawę; zainteresowanie uczniów higieną własnego ciała); Trzeba pamiętać, że nie wszystkie zmiany zmierzające do podnoszenia jakości pracy szkoły są innowacyjne. Wyjścia do kina czy muzeum są powszechnie stosowane w praktyce kształcenia i wychowania w szkole i nie stanowią nowatorstwa pedagogicznego. Mogą być jedynie dodatkowymi zajęciami w szkole realizowanymi przez nauczyciela czy zespół nauczycieli;
- **przewidywane efekty (korzyści wdrożenia innowacji pedagogicznej)** – należy określić co adresaci innowacji będą umieli, rozumieli i potrafili wykonać po zakończeniu realizacji innowacji. Efekty powinny być ujęte precyzyjnie, muszą być mierzalne, możliwe do zweryfikowania

¹⁰³ www.ko.rzeszow.pl/zalaczniki/dokumenty/2401200501.doc (dostęp: 6. 08. 2014).

i realnej oceny (np. trudno jest zweryfikować efekty ujęte w następujący sposób: głębsze zrozumienie przez ucznia, rozbudzanie czujności ucznia, rozbudzanie dochodzenia do prawdy). Przewidywane efekty realizacji innowacji pedagogicznych powinny odzwierciedlać nie ambicje nauczyciela czy zespołu nauczycieli, lecz realne możliwości uczniów objętych innowacją pedagogiczną. Trzeba pamiętać, że zdefiniowanie efektów (korzyści) to nie tylko ich zapisanie w karcie innowacji, ale przede wszystkim **realne zobowiązanie** nauczyciela do osiągnięcia tych efektów/korzyści;

- **finansowanie innowacji pedagogicznej** – tutaj trzeba określić czy innowacja wymaga dodatkowego finansowania. Jeśli takie dodatkowe finansowanie jest potrzebne, należy uzyskać pisemną zgodę organu prowadzącego na finansowanie planowanych działań. Kopię pisemnej zgody organu prowadzącego należy załączyć do dokumentacji przekazywanej przez dyrektora szkoły/placówki kuratorowi oświaty.

Wzór karty informacyjnej innowacji pedagogicznej oraz uchwały rady pedagogicznej został opracowany przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku (por. załączniki nr 2, 3, 4). Natomiast w załącznikach 5, 6 zamieszczono przykładowe wzory¹⁰⁴ zgody autora/autorów na wprowadzenie innowacji w szkole oraz zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji pedagogicznej.

Procedura wdrażania eksperymentu jest nieco bardziej skomplikowana. Jest to związane z tym, że cechą eksperymentu jest ingerowanie przez badacza pedagogicznego w przebieg badanych faktów, zjawisk i procesów związanych głównie z wychowaniem i kształceniem¹⁰⁵. Ponadto w toku prowadzenia badań eksperymentalnych istnieje pewne ryzyko poniesienia przez ucznia strat wychowawczych i dydaktycznych. Dlatego też założenia eksperymentu powinny być poddane szczegółowej analizie osób kompetentnych w zakresie przedmiotu eksperymentu. Trzeba bowiem mieć na uwadze, że pedagog zawsze przed korzyściami poznawczymi powinien stawiać dobro dziecka, a w sytuacji kiedy istnieje podejrzenie o naruszenie tej wartości, eksperyment nie powinien być dopuszczony do realizacji w praktyce¹⁰⁶.

Proces wdrażania eksperymentu

¹⁰⁴ Na podstawie analizy materiałów i informacji zamieszczanych na stronach internetowych instytucji edukacyjnych i nadzoru pedagogicznego, np. <http://www.kuratorium.opole.pl/index.php/jakosc-w-edukacji/innowacje> (dostęp: 6. 08. 2014); <http://www.kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=3911&m=66&ms=157> (dostęp: 6.08.2014); pppwlodawa.pl/plikownia/tworcza%20szkola/A.%20Stefaniuk.doc (dostęp: 6. 08 2014); www.zsjastkowice.pysznicz.pl/podstrony/publikacje/innowacje.doc (dostęp: 6. 08 2014).

¹⁰⁵ S. Palka, *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, GWP, Gdańsk 2006, s. 104.

¹⁰⁶ E. Zaręba, *Eksperyment i próby eksperymentalne*, [w:] S. Palka (red.), *Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*, Wyd. UJ, Kraków 1998, s. 96.

Zgodnie z § 5 cyt. rozp. prowadzenie eksperymentu w szkole wymaga zgody ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. W przypadku eksperymentu dotyczącego kształcenia w danym zawodzie minister właściwy do spraw oświaty i wychowania zasięga opinii ministra właściwego dla danego zawodu. Uchwałę w sprawie wprowadzenia eksperymentu w szkole, podobnie jak w przypadku innowacji, podejmuje rada pedagogiczna po zapoznaniu się z celem, założeniami i sposobem realizacji eksperymentu. Uchwała ta może być podjęta po uzyskaniu:

- 1) zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w eksperymencie;
- 2) opinii rady szkoły;
- 3) pisemnej zgody autora lub zespołu autorskiego eksperymentu na jego prowadzenie w szkole.

Dyrektor szkoły, na podstawie uchwały rady pedagogicznej, występuje do ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania z wnioskiem o wyrażenie zgody na prowadzenie eksperymentu w szkole. Wniosek ten składa się za pośrednictwem kuratora oświaty, który dołącza swoją opinię. We wniosku – zgodnie z rozporządzeniem – powinny znaleźć się następujące informacje:

- 1) cel, założenia i sposób realizacji eksperymentu;
- 2) opinia jednostki naukowej, dotycząca założeń eksperymentu wraz ze zgodą tej jednostki na sprawowanie opieki nad przebiegiem eksperymentu i na dokonanie jego oceny;
- 3) zgoda rady pedagogicznej oraz opinię rady szkoły;
- 4) zgoda organu prowadzącego szkołę;
- 5) w przypadku eksperymentu dotyczącego zawodu nieumieszczonego w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego - także uzasadnienie potrzeby prowadzenia kształcenia w danym zawodzie wraz z pozytywnymi opiniami:
  - a) wojewódzkiej lub powiatowej rady zatrudnienia, wydanej po uzyskaniu opinii odpowiednio wojewódzkiego lub powiatowego urzędu pracy;
  - b) samorządu gospodarczego lub innej organizacji gospodarczej właściwej dla danego zawodu;
  - c) jednostki naukowej lub stowarzyszenia zawodowego właściwego dla zawodu, w zakresie merytorycznej zawartości programu nauczania przewidzianego dla danego zawodu.

Pomimo rozbudowanej i nieco skomplikowanej procedury wdrożeniowej istnieje potrzeba podejmowania eksperymentów i prób eksperymental-

nych¹⁰⁷ przez nauczycieli i wychowawców. Jest to związane z koniecznością poszukiwania różnorodnych związków i uwarunkowań w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społeczno-pedagogicznej, przekształcaniem i ulepszaniem tej rzeczywistości. Ponadto, co zauważa S. Palka, „innowatyka pedagogiczna wspiera się na założeniach eksperymentu - wszak pod wpływem określonej innowacji (zmiennej eksperymentalnej) mają następować korzystne efekty dydaktyczno-wychowawcze (zmiennie zależne)”¹⁰⁸. Natomiast Ewa Zaręba wskazuje: „Eksperyment nie jest metodą prostą ani łatwą, ale pod warunkiem właściwego zastosowania i przebiegu oddaje niczym nie zastąpione korzyści: sprawdza poprawność naszych przypuszczeń odnośnie do związków między zjawiskami”¹⁰⁹.

4.4. Prawa autorskie a innowacyjność nauczycieli

Dokonując analizy prawnych aspektów związanych z realizowaniem innowacji pedagogicznych w szkole/placówce warto poruszyć także kwestie związane z prawami autorskimi i ochroną własności intelektualnej, korzystania z dzieła twórcy przez osoby trzecie. Nauczyciele dość często inspirują się pomysłami teoretyków pedagogicznych i/lub innych nauczycieli-innowatorów przedstawionymi w drukowanych opracowaniach metodycznych, w postaci prezentacji multimedialnych na stronach internetowych szkół/placówek, serwisach internetowych edukacyjnych czy w formie ustnej, np. podczas konferencji metodycznych. Te pomysły stanowią w myśl ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, z póź. zm.) dobra niematerialne, będące wynikiem twórczości naukowej, wynalazczej i podlegają ochronie prawnej. Naruszenie tych dóbr może mieć miejsce np. wtedy, gdy nauczyciel inspirując się pomysłem innego nauczyciela, nie wskazuje tej informacji w swoim projekcie nowatorskim, przez co w istocie przywłaszcza sobie autorstwo tego pomysłu.

Ustawodawca przewidział bardzo szczegółowe i rygorystyczne regulacje dotyczące naruszenia praw autorskich. Katalog roszczeń cywilnoprawnych, odnoszących się do naruszenia praw autorskich, znajduje się w art. 78 i art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, natomiast odpowiedzial-

Inspiracja a plagiat

Konsekwencje naruszenia
praw autorskich

¹⁰⁷ Terminem „próba eksperymentalna” S. Palka określa działania pedagogów praktyków niespełniające wszystkich wymogów procedury eksperymentalnej związanych z doбором losowym i pełną kontrolą nad zmiennym ubocznymi. Por. S. Palka, *Pedagogika w stanie tworzenia*, WUJ, Kraków 1999, s. 56.

¹⁰⁸ Tamże.

¹⁰⁹ E. Zaręba, *Eksperyment i próby eksperymentalne...*, dz. cyt., s. 96.

ność karną uregulowano w rozdziale 14 powołanej ustawy (art. 115-1221). Mając na uwadze powyższe regulacje prawne w zakresie ochrony własności intelektualnej i praw autorskich, nauczyciele, korzystający z pomysłów innych osób, powinni stosowne informacje zamieszczać w opisie swoich innowacji (np. Inspiracją do powstania tej innowacji było ...).

5. Wybrane cyfrowe technologie wspomagające proces innowacji pedagogicznej

W rozdziale tym ukazano możliwości wspomagania realizacji działań innowacyjnych nauczycieli przez portal społecznościowy Facebook oraz chmurę obliczeniową Gmail.

5.1. Uwagi wstępne

Według Wiesława Grudzińskiego i Ireny Hajduk „Proces powstania innowacji rozpoczyna się od etapu identyfikacji występującego problemu lub pojawienia się tzw. okazji i trwa do momentu wdrożenia innowacji oraz jej dalszego udoskonalenia”¹¹⁰. Nawiązując do słów tych autorów, można byłoby zapytać: „Na jakie problemy natrafiają nauczyciele w swojej pracy dydaktycznej, które można byłoby >>przekuć<< na innowację pedagogiczną?”. W polskich szkołach dydaktycy coraz chętniej korzystają z technologii informacyjno-komunikacyjnej w toku procesu kształcenia, to jednak zakres możliwości tych technologii nie jest w pełni wykorzystany. Nie chodzi wyłącznie o zaopatrzenie szkół w komputery czy Internet, ale o nowe spojrzenie na edukację, podporządkowane współczesnemu stylowi myślenia o procesach kształcenia i wychowania. Technologie informacyjno-komunikacyjne w społeczeństwie informacyjnym są niezbędne zarówno dla nauczycieli, uczniów, jak i administracji zarządzającej placówką oświatową.

Dokonując analizy wyników badań różnych autorów można stwierdzić, że zbyt mała liczba nauczycieli potrafi wykorzystać portale społecznościowe (np. Facebook, Tweeter) czy technologie chmury obliczeniowej (ang. cloud

¹¹⁰ W. Grudziński, I. Hajduk, *Zarządzanie technologiami*, Warszawa 2008, Difin, s. 32.

computing, np. G-mail, Dropbox) w procesie dydaktycznym. Tymczasem serwisy społecznościowe są nieodzowną częścią życia młodzieży szkolnej. Jeżeli w szkole ponadgimnazjalnej zapytamy na lekcji, kto nie ma konta na Facebooku, okaże się, że są to pojedyncze osoby. Za pomocą portali społecznościowych młodzi ludzie nie tylko podtrzymują więzi społeczne ze swoimi znajomymi, ale także poznają nowe osoby. Warto także podkreślić, że w Załączniku nr 4 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, zwrócono uwagę na kształcenie umiejętności uczniów w posługiwaniu się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi. W tych zaleceniach, odnoszących się do szkoły oraz nauczycieli, można odnaleźć następujące stwierdzenie: „Ważnym zadaniem szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych”¹¹¹.

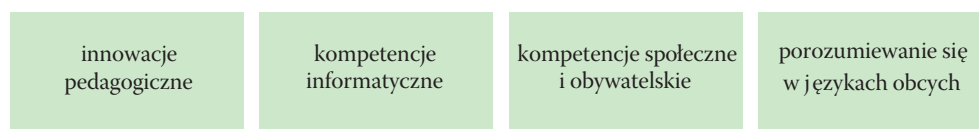
Kompetencje informatyczne należą także do ośmiu kompetencji kluczowych opisanych w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie¹¹². Zostały one zdefiniowane i opisane jako „umiejętne i krytyczne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozrywce i porozumiewaniu się. Opierają się one na podstawowych umiejętnościach w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnej (TIK): wykorzystywania komputerów do uzyskiwania oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu”¹¹³. Zatem kompetencje informatyczne powinny stanowić podstawowy zakres wiedzy każdej osoby we współczesnym świecie. Schemat 2 przedstawia niektóre z kompetencji kluczowych zalecanych przez Parlament Europejski, które mogą stanowić początek innowacji pedagogicznej.

¹¹¹ Załącznik nr 4 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. http://www.kuratorium.bialystok.pl/kuratorium2/akty_prawne/6.pdf (dostęp: 26.07.2014).

¹¹² Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Pe-Cons 3650/1/06, Bruksela, 18 grudnia 2006 r., s. 3.

¹¹³ Tamże.

Schemat 2. Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie

źródło: opracowanie własne na podstawie Pe-Cons 3650/1/06

5.2. Portal społecznościowy – Facebook

Facebook jest portalem łączącym ludzi oraz organizacje. Założony przez Marka Zuckerberga w 2004 r., szybko stał się jednym z najczęściej używanych i odwiedzanych platform osób w każdym wieku. Jak podaje Krzysztof Pielesiek, z Facebooka korzysta już 8,78 mln osób,¹¹⁴ co przekłada się na 22,83% mieszkańców Polski. W serwisie jest trochę więcej kobiet niż mężczyzn (kobiety stanowią 53% użytkowników, mężczyźni 47%). Jeśli zaś chodzi o wiek użytkowników, to najwięcej jest ludzi młodych. Osoby w wieku 18-24 stanowią 32% użytkowników polskiego Facebooka. Następnie są to osoby w wieku 13-15 (11%), 16-17 (9%), 25-34 (28%) oraz 35-44 (11%). Jak podaje serwis Statista, w 2013 r. z portalu aktywnie korzystało ponad połowę (51%) internautów na całym świecie¹¹⁵. Drugi w kolejności jest Google+, z którego korzysta 26% wszystkich internautów. Pierwszą czwórkę zamykają YouTube i Twitter.

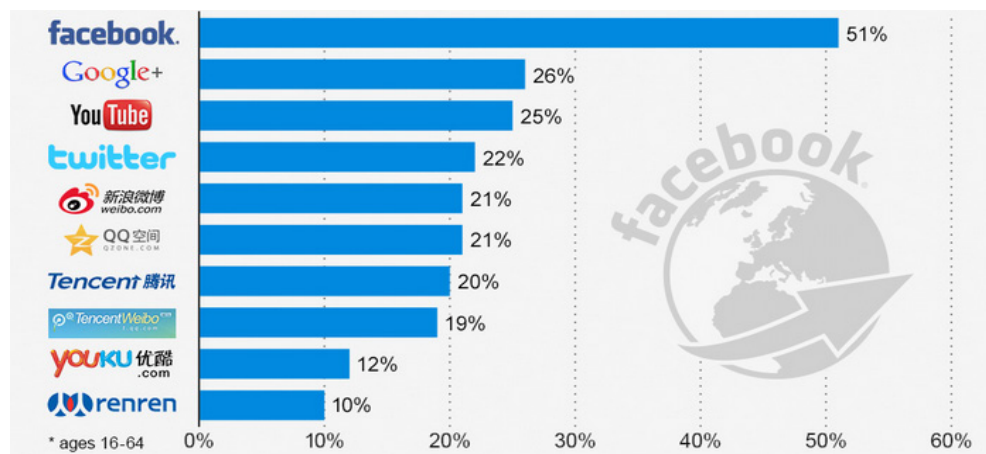
Analizując powyższe dane można stwierdzić, że na świecie Facebook jest dość często wykorzystywany w firmach, organizacjach, instytucjach państwowych, szkołach czy uczelniach. Chociaż większość uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych posiada konta na portalach społecznościowych (np. Facebook, Nasza Klasa, Twitter, Youtube, itp.), to w dużej mierze wykorzystują je do utrzymywania kontaktów towarzyskich i prowadzenia niezobowiązujących pogawędek ze znajomymi i krewnymi. Mimo, że dla wielu uczniów komunikowanie z nauczycielem za pomocą serwisu społecznościowego może wydawać się niespotykanym, to jednak warto ich i samego siebie do tego przekonać, gdyż ten sposób może ułatwiać np. konsultowanie się, doskonalenie umiejętności kształconych na lekcji/zajęciach pozalekcyjnych czy też zacieśniania więzi między tymi podmiotami.

Ilość osób korzystających z Facebooka

Młodzież a Facebook

¹¹⁴ K. Pielesiek, *Ile osób korzysta z Facebooka w Polsce?* <http://technologie.gazeta.pl/> (dostęp: 21. 07. 2014).

¹¹⁵ F. Richter, *Half of the World's Online Population Uses Facebook*, <http://www.statista.com/> (dostęp: 21.07. 2014).

Wykres 1. Liczba użytkowników korzystających z portali społecznościowych na świecie
 źródło: <http://www.statista.com> (dostęp: 21.07.2014)

Szeroki wachlarz aktywności, z których można korzystać na Facebooku, np. dzielić się informacjami zamieszczanymi w linkach do stron www, prowadzić dyskusje asynchroniczne jak i synchroniczne¹¹⁶, może być przesłanką do zastosowania tego narzędzia w procesie dydaktycznym do:

- wspierania przedmiotów nauczania w ramach programu nauczania,
- wspierania zajęć dydaktycznych realizowanych poza godzinami nauki w szkole,
- zachęcania do kształcenia nieformalnego,
- łatwej komunikacji między uczniami, nauczycielami i rodzicami,
- wspierania rozwoju cyfrowego umiejętności obywatelskich uczniów.

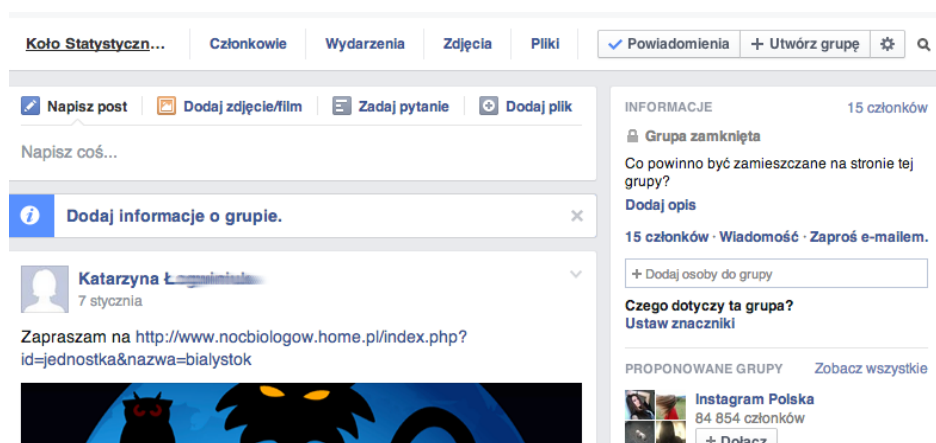
W pracy dydaktycznej nauczyciel może wykorzystać konto na Facebooku na dwa sposoby: założyć grupę społecznościową lub utworzyć fanpage. Strony fanpage budowane są jako miejsca do publicznych spotkań czy wymiany informacji, grupy zaś umożliwiają komunikację w mniejszym, zamkniętym tylko dla wybranych osób, zespole. Zarówno jedna, jak i druga funkcjonalność umożliwia szereg opcji ułatwiających diagnostykę komunikacji prowadzonych pomiędzy użytkownikami.

W ramach realizowanego przez nauczyciela przedmiotu lub dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, np. kół zainteresowań, dobrym pomysłem może być utworzenie i prowadzenie grupy społecznościowej. Już na etapie zakładania są do wyboru trzy opcje grupy: otwarta, zamknięta lub tajna. W przypadku grup przedmiotowych, lepszym rozwiązaniem wydaje się być grupa zamknięta. Można ją założyć w szybki i łatwy sposób ograniczając dostęp tylko uczniom, których

¹¹⁶ Inne aktywności Facebooka: wyszukiwanie kont osób prywatnych lub instytucji, wysyłanie wiadomości publicznych lub prywatnych, czatowanie, tworzenie własnych stron (Fanpage), udział w dyskusjach, oznaczanie (Lubię to) ulubionych zasobów.

uczmy, przesyłając zaproszenie przez e-mail. Po dodaniu uczniów warto jest zamieścić podstawowe dokumenty związane z przedmiotem, tj. rozkład tematów lekcyjnych, zasady oceniania, itp. Trzeba też się zastanowić nad udostępnieniem linków do filmów, stron www, zdjęć związanych z tematyką przedmiotu, dodawaniem plików poszerzających informacje z danego przedmiotu.

Sukcesywna aktualizacja zasobów zamieszczanych w grupie może być inspiracją/ „prowokacją” do wymiany poglądów/informacji pomiędzy nauczycielem a uczniami. Grupy, dzięki swojej społecznościowości, uczą współpracy, wspólnego rozwiązywania problemów, doskonalenia umiejętności komunikowania się, wzajemnej inspiracji czy też współdziałania oraz przestrzegania zasad. Narzędziem, które można wykorzystać do tego celu jest czat grupowy, zapewniający łatwiejszą interakcję wśród osób skupionych wokół tematyki, która ich interesuje. Nie bez znaczenia jest również fakt, że w dobie wzrostu powszechności smartfonów i urządzeń mobilnych umożliwiających dostęp do informacji w czasie rzeczywistym, uczeń ma sposobność uczestniczenia w zajęciach podczas nieobecności na lekcjach.

Fot. 5. Widok grupy społecznościowej utworzonej w ramach koła statystycznego
źródło: <https://www.facebook.com/groups> (dostęp: 21.07.2014)

Inną aktywnością, którą warto zastosować w szkolnictwie jest budowa fan page¹¹⁷. W związku z tym, że fan page może stać się jednym z najlepszych sposobów do komunikowania się w ramach współpracy uczeń/rodzic/nauczyciel/szkoła, warto wykorzystać go do działań marketingowych szkoły czy uczelni. Szczególnie jest to ważne w sytuacji niżu demograficznego, gdzie rynek edukacyjny wymusza działania w zakresie kreowania wizerunku. Z punktu widzenia **szkoły** jako instytucji fan page umożliwia:

- zaistnienie na największym serwisie społecznościowym świata,

¹¹⁷. Spotyka się również łączne pisane tej funkcjonalności - fanpage.

- zamieszczanie informacji o działalności szkoły,
- tworzenie galerii produktów jakimi są profile/kierunki nauczania,
- integrację strony internetowej z profilem na Facebooku,
- poprawę wizerunku oraz,
- zwiększanie konkurencyjności.

Coś się zaś tyczy **uczniów**, to fan page umożliwia:

- szybkie pozyskiwanie informacji,
- skuteczne komunikowanie się z nauczycielami/uczniami,
- rozwój kompetencji cyfrowych i społecznych,
- zwiększenie efektywności uczenia się,
- poczucie przynależności do grupy,
- zmniejszenie barier w komunikowaniu się i budowaniu relacji.

W ramach utworzonego fan page **nauczyciel** może zaś:

- skorzystać z następujących aktywności: kalendarza wydarzeń, udział w dyskusjach, itp.
- umieszczać bieżące wydarzenia (np. organizować konkursy, głosowania, itp.),
- przypominać o zbliżających się wydarzeniach,
- tworzyć notatki/instrukcje z lekcji,
- zamieszczać przykładowe prace,
- udostępniać zestawy materiałów wspomagających proces kształcenia (np. materiały do studiowania, tematy do dyskusji, linki, sondy, ankiety),
- ćwiczyć umiejętność komunikowania w języku obcym,
- prezentować szerszemu gronu aktywności uczniowskie, np. rodzicom,
- nawiązywanie kontaktu z ekspertami z danej dziedziny.

Oprócz wspomnianych powyżej możliwości, fan page posiada szereg dodatkowych funkcjonalności ułatwiających diagnostykę komunikacji z użytkownikami a przez to pozwala śledzić nastroje społeczne w szkole czy na uczelni.

Obecnie większość młodych ludzi poszukuje informacji przede wszystkim w Internecie. Doceniają oni możliwość współtworzenia treści, interakcji pomiędzy użytkownikami. Poczucie decyzyjności, a także szansę dotarcia do informacji w dowolnym miejscu o dowolnej porze – według Sebastian Wasiołka – zaspokaja potrzeby współczesnej młodzieży¹¹⁸. Takie nastawienie młodych ludzi można wykorzystać tworząc innowację pedagogiczną na podstawie nowych technologii teleinformatycznych. Dobrą okazją do wdrożenia portali społecznościowych mogą być projekty edukacyjne, które obligatoryjnie wpro-

¹¹⁸ S. Wasiołka, *Syndrom łatwości życia*, „Edukacja i Dialog” 2010, nr 1/2, s. 14.

wadzono do szkół gimnazjalnych w ramach realizacji treści nowej podstawy programowej¹¹⁹. Według definicji zawartej w rozporządzeniu, projekt edukacyjny jest „zespołowym, planowym działaniem uczniów, mającym na celu rozwiązanie konkretnego problemu, z zastosowaniem różnorodnych metod”¹²⁰, przy czym „Zakres tematyczny projektu edukacyjnego może dotyczyć wybranych treści nauczania określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów lub wykraczać poza te treści”¹²¹. Zatem projekty edukacyjne powinny kształcić umiejętności pracy w grupie, ułatwiać przyswajanie oraz utrwalanie wiedzy i być przyjazne uczniom. Sformułowany przez uczniów projekt powinien być działaniem zespołowym i planowym, mającym na celu rozwiązanie konkretnej kwestii. Ten ostatni aspekt jest szczególnie ważny. Uczniowie powinni rozwiązać problem zawarty w temacie projektu. Może być on zdefiniowany np. w postaci pytania problemowego (Jak...? Dlaczego...? W jaki sposób...? Co możemy zrobić, żeby...? itp.). Taka forma projektu jest trudniejsza, ale rozwija więcej umiejętności¹²².

W roku szkolnym 2013/2014 w XI Liceum Ogólnokształcącym im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Białymstoku, w ramach autorskiego programu nauczania przedmiotu Technologia Informacyjno-Komunikacyjna (TIK) na danym profilu nauczania¹²³, realizowany był projekt innowacji pedagogicznej z zastosowaniem portalu społecznościowego - Facebook. Przedmiot wprowadzony jest w pierwszej klasie na podstawie założeń projektu edukacyjnego i kładzie nacisk na nauczanie wiedzy o charakterze naukowym. Umiejętności wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym są potrzebne uczniom do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących społeczeństwa. Według wytycznych nowego programu Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN) powyższe umiejętności są jednymi z najważniejszych, które powinien uczeń osiągnąć podczas IV etapu kształcenia.

Innowacja pedagogiczna powstała zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. z 2002 r. nr 56, poz. 506). Wprowadzenie

¹¹⁹. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. – zmieniające rozporządzenie z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. nr 156, poz. 1046).

¹²⁰. Tamże.

¹²¹. Tamże.

¹²². Rozporządzenie MEN z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (DzU, nr 156, poz. 1046 (fragment dotyczący projektu edukacyjnego z komentarzami), <http://www.nowaera.pl> (dostęp: 27. 07. 2014).

¹²³. W szkole TIK realizowany jest dla profili: ekonomicznego, prawno-społecznego, psychologicznego.

Innowacja w ramach TIC

Opis innowacji

innowacji nie wymagało specjalistycznej bazy dydaktycznej, zatem posiadane przez szkołę zasoby organizacyjne oraz potencjał ludzki zaspokajał w zasadniczej części potrzeby wynikające z jej realizacji. Celem nadrzędnym innowacji było ukierunkowanie ucznia na umiejętne korzystanie z wartościowych źródeł danych, wykorzystywania multimedialnych źródeł wiedzy i narzędzi informatycznych do rozwiązywania problemów, nabywania umiejętności gromadzenia, selekcjonowania i przetwarzania informacji pochodzących z różnych źródeł, unikania zagrożeń związanych z rozwojem komputeryzacji.

Na lekcjach TIK młodzież poznała zasady tworzenia prac badawczych, sposób zbierania i gromadzenia danych (np. wywiad, ankieta, itp.), ich obróbki pod względem statystycznym oraz zasady ich interpretacji. Na początku roku szkolnego uczniowie tworzą grupy dwuosobowe i wspólnie wybierają temat pracy badawczej związany z profilem nauczania. Na następnych lekcjach uczą się stawiać pytania oraz hipotezy badawcze. Pod koniec roku szkolnego każda z grup oddaje na zaliczenie: artykuł (raport) z badań, plakat (poster) statystyczny i stronę fan page. Podczas zajęć uczniowie poznają zasadę budowy raportu, który według ogólnie przyjętych zasad powinien składać się z następujących części: wprowadzenie¹²⁴, zastosowane metody badawcze¹²⁵, wyniki¹²⁶ i podsumowanie¹²⁷. Artykuł tworzony jest przez grupę projektową sukcesywnie podczas całego roku szkolnego, a jego objętość to cztery strony formatu A4.

Z otrzymanych poprzez ankietę wyników badań, uczniowie przygotowują plakat statystyczny, który następnie prezentowany jest pod koniec roku szkolnego na sesji posterowej. Podczas wystawy uczniowie przedstawiają swoje efekty swojej pracy innym uczniom i nauczycielom w szkole, dzieląc się wiedzą i wynikami badań. Aby zachęcić grupy projektowe do większej rywalizacji, posterki biorą udział w konkursie o najlepszy plakat naukowy wśród I klas [Fot. 6]. Miejscem, w którym uczniowie sukcesywnie budują swoją wiedzę na wybrany temat badawczy to fan page zakładany na początku roku szkolnego. To tutaj systematycznie umieszczane są informacje dotyczące tematu badań w postaci linków do artykułów, zdjęć, wywiadów, filmów, itp. Z założenia fan page ma służyć uczniom jako baza do gromadzenia i poszerzania wiedzy z danego zagadnienia (tematu badań) (zob. załącznik nr 7). Znalezione ciekawe informacje o temacie pracy stają się inspiracją do dyskusji i wymiany poglądów [Fot. 7].

¹²⁴. Powinien zawierać podstawy teoretyczne i wprowadza w problematykę badawczą.

¹²⁵. Ważne jest takie przedstawienie wszystkich metod i technik badawczych zastosowanych w pracy, żeby inni uczniowie w następnym roku szkolnym mogli badanie powtórzyć.

¹²⁶. Opis uzyskanych wyników badań wraz z wykresami, tabelami.

¹²⁷. Analiza uzyskanych wyników i przedstawienie końcowych wniosków.

Fot. 6. Wystawa plakatów-posterów przygotowanych przez uczniów w ramach projektu badawczego

źródło: archiwum własne

Fot. 7. Przykład utworzonego fan page do projektu pt. „Czy młodzi ludzie akceptują homoseksualizm?”

źródło: <https://www.facebook.com/czymah> (dostęp: 21.07.2014)

Założono, że w ramach autorskiego programu nauczania projekt przyniesie następujące efekty:

- wyrówna szanse w zdobywaniu wiedzy zarówno uczniów słabych, jak i zdolnych;
- uczniowie nabędą umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystania znalezionych informacji za pomocą narzędzi multimedialnych;
- uczniowie zdobędą umiejętności wykorzystania nabytych umiejętności w życiu codziennym oraz przyszłej nauce i pracy;
- umiejętności myślenia naukowego, tj. wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- umiejętności sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;

Efekty innowacji

- umiejętności wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;
- zastosuje zdobyte umiejętności do opisu i analizy własnych badań.

Według wytycznych nowego programu MEN powyższe umiejętności to jedno z najważniejszych, które powinien uczeń osiągnąć podczas IV etapu kształcenia. Pod koniec roku szkolnego, według wskazówek znajdujących się w materiałach informacyjnych „Metody projektów w gimnazjum Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum”¹²⁸ oraz w „Metody projektów nie tylko w gimnazjum Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów szkół”¹²⁹, dokonano ewaluacji projektów edukacyjnych. W tym celu, pod koniec roku szkolnego 2013/2014, wśród uczniów trzech klas (53 osoby ankietowane) przeprowadzono ankietę, w której uwzględniono pytania dotyczące mocnych i słabych stronach realizowanego projektu. W badaniach zastosowano autorski kwestionariusz zamieszczony na profesjonalnej platformie do tworzenia badań społecznych LimeSurvey¹³⁰, udostępniony przez Fundację Edukacji i Nauki w Białymstoku. Ankieta, składająca się z 15 pytań, była anonimowa i dobrowolna. Pytania w kwestionariuszu miały charakter zamknięty - należało wskazać jedną odpowiedź oraz otwarty – wymagano wyrażenia opinii ucznia. Odpowiedzi udzielili wszyscy ankietowani, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniu. Analizę statystyczną danych wykonano z zastosowaniem programu komputerowego R-CRAN ver. 3.1.0.

XI Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku to szkoła, w której uczy się więcej dziewcząt niż chłopców, dlatego struktura uczniów biorących udział w badaniu to 41 dziewcząt i 12 chłopców w wieku 16 lat (1 klasa szkoły średniej). W badanej grupie uczniów 58,1% stanowią osoby zamieszkałe w Białymstoku, pozostałe mieszkają w okolicach Białegostoku. Wszyscy ankietowani (n=53 osób) posiadają w domu komputer z dostępem do Internetu. Tabela 2 prezentuje podstawowe informacje dotyczące badanych uczniów.

¹²⁸ A. Mikina, B. Zając, *Metoda projektów w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2011, s. 24.

¹²⁹ A. Mikina, B. Zając, *Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów szkół*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012, s. 21.

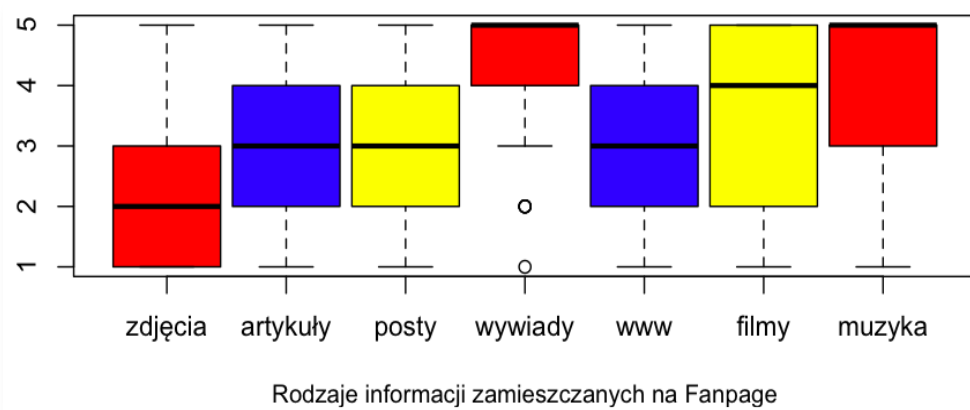
¹³⁰ LimeSurvey, to internetowym systemem ankiet typu Open Source.

Tabela 2. Charakterystyka ankietowanych uczniów

	Grupa 1 (n=23)	Grupa 2 (n=16)	Grupa 3 (n=14)
Płeć			
dziewczęta	19	16	6
chłopcy	4	0	8
Wiek (lata)	16	16	16
Czas posiadania konta na FB			
mniej niż 1 rok	0 (0%)	2 (13%)	0 (0%)
1-2 lata	0 (0%)	2 (13%)	0 (0%)
2-3 lata	6 (26%)	2 (13%)	4 (29%)
3-4 lata	14 (61%)	8 (50%)	4 (29%)
4-5 lat	3 (13%)	2 (13%)	5 (36%)
powyżej 5 lat	0 (0%)	0 (0%)	1 (7%)

źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych

Jedno z pytań ankietowych odnosiło się do źródeł informacji, z których uczniowie najczęściej korzystali podczas swojego procesu badawczego. Pytanie uwzględniało dokumenty piśmiennicze (artykuły, posty, wywiady, strony www) oraz niepiśmiennicze. Wykres 2 prezentuje odpowiedzi uczniów na pytanie: „Jakie rodzaje informacji uczniowie najczęściej umieszczali na swoim fan page?”, przy czym w kwestionariuszu ankiety istniała możliwość wskazania częstości zamieszczania informacji: zdjęcia, artykuły, posty, wywiady, strony www, filmy, muzyka. Z analizy danych przedstawionych za pomocą wykresu pudełkowego [wyk. 2] wynika, że uczniowie korzystali zarówno z piśmienniczych, jak i niepiśmienniczych rodzajów dokumentów.

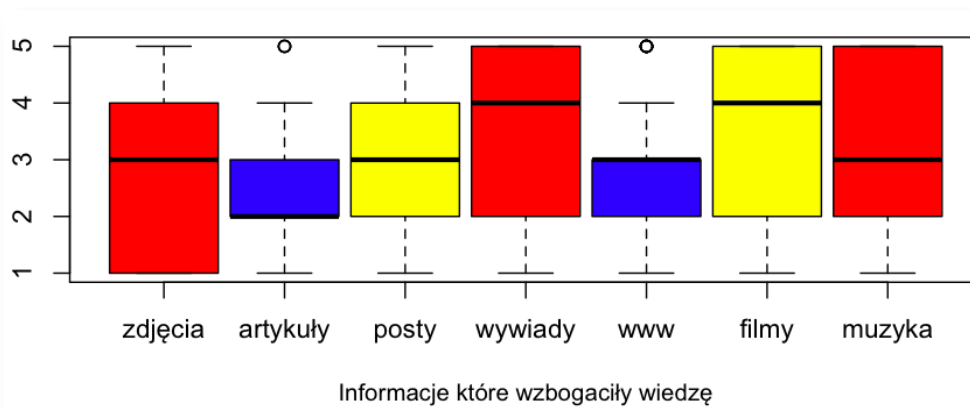

Wykres 2. Rodzaje informacji zamieszczanych przez uczniów na fan page

źródło: opracowanie własne

Legenda: siła częstotliwości korzystania z poszczególnych źródeł informacji, gdzie: 1 oznacza „bardzo często”, 2 - „często”, 3 - „rzadko”, 4 - „bardzo rzadko”, 5 - „nigdy”.

Wykres 3 przedstawia identyfikację źródeł informacji, które przyczyniły się do poszerzenia wiedzy ucznia z zakresu przygotowanego projektu badawczego. Na pytanie: „Które rodzaje źródeł informacji zamieszczanych na fan page najbardziej wzbogaciły Twoją wiedzę?” wszystkie osoby wskazały, że artykułów oraz strony internetowe były miejscami, z których mogli najwięcej dowiedzieć się o swoim temacie badań. Wśród pozostałych wykorzystywanych przez uczniów źródeł informacji (zdjęcia, wywiady, film, muzyka) widoczny jest duży rozrzut wyników odpowiedzi na skali od 2 - „wzbogaciły” do 5 - „nie wzbogaciły” wiedzy.

Wykres 3. Informacje, które wzbogaciły wiedzę uczniów

źródło: opracowanie własne

Siła częstotliwości korzystania z poszczególnych źródeł informacji, gdzie: 1 oznacza „bardzo wzbogaciły”, 2 - „wzbogaciły”, 3 - „średnio wzbogaciły”, 4 - „bardzo mało wzbogaciły”, 5 - „nie wzbogaciły”.

5.3. Chmura obliczeniowa – Gmail

Propozycją przygotowania uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym może być kształcenie hybrydowe, włączające elementy nauczania zdalnego. Realizowane jest ono najczęściej przez dystrybucję lub prezentację materiałów dydaktycznych na platformie e-learningowej oraz komunikację pomiędzy nauczycielem a uczniem (np. przez technologię wideokonferencji, e-mail, czat, forum, itp.). Poszukując nowych rozwiązań dydaktycznych, warto zwrócić uwagę na bezpłatną usługę poczty elektronicznej oferowaną przez Google - Gmail. Założenie konta Gmail pozwala nie tylko korzystać z poczty elektronicznej, ale także umożliwia pracę z wieloma narzędziami takimi, jak: kalendarz z przypomnieniami SMS, darmowy pakiet biurowy online, komunikator z wideorozmowami i rozmowami głosowymi, a przede wszystkim pozwala na interaktywną współpracę pomiędzy uczniem/studentem a wykładowcą.

W społeczeństwie informacyjnym praca człowieka coraz częściej realizowana jest w oparciu o różne grupy i zespoły pracownicze. U podstaw wszelkich organizacyjnych działań leży efektywna, prawidłowo przebiegająca komunikacja, która jest nie tylko narzędziem porozumiewania się, ale służy także uczeniu się, rozwojowi, a w konsekwencji interesom całej społeczności. Dlatego kompetencje interpersonalne, w tym zdolność komunikowania i współpracy, stają się kluczowymi kompetencjami ucznia¹³¹. Bardzo dobrym przykładem tworzenia otwartych zasobów edukacyjnych, które rozwijają kompetencje interpersonalne, jest pakiet propozycji udostępniony przez firmę Google w ramach konta webmailowego Gmail. Serwis w wersji testowej beta od 2004 do 2007 r. był proponowany użytkownikom jedynie poprzez zaproszenia, zaś od 7 lutego 2007 r. dostępny jest dla ogółu społeczeństwa¹³². W czerwcu 2012 r. miał 425 mln użytkowników na całym świecie.

Fot. 8. Rodzaje e-usług firmy Google

źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.google.com/>

¹³¹. A. Wach-Kąkolowicz, *Umiejętności komunikowania i współpracy w środowisku wirtualnym jako efekt szkoleń e-learningowych*, „Neodidagmata” 2011, nr 31/32, s. 99–108.

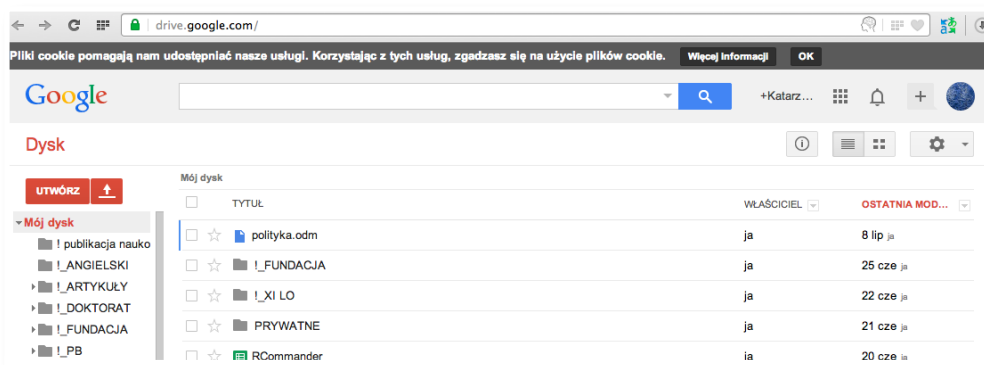
¹³². P. Wróblewski, *Aplikacje Google. Wykorzystaj potencjał darmowych narzędzi*, Helions, Warszawa 2013, s. 5.

Konto Gmail proponuje wiele darmowych aplikacji [Fot. 8], które mogą być wdrożone w procesie edukacyjnym¹³³. Przykładem mogą być tutaj bezpłatne usługi takie, jak: Gmail, Google Drive, Google Docs i Google+¹³⁴. Z poziomu każdej przeglądarki internetowej, dowolnego urządzenia czy też miejsca na świecie, można mieć dostęp do dokumentów, które można udostępniać dowolnym osobom. Ważną cechą aplikacji jest ich interaktywność, pozwalająca na bezpieczną współpracę w czasie rzeczywistym między grupami roboczymi o dowolnych rozmiarach. Konto Gmail w prosty sposób umożliwia tworzenie podręczników, wykładów wideo, kontaktowania się ze studentem/uczniem za pomocą Czatu, wideo Hangout, tworzenie forów dyskusyjnych czy też korespondencja emaliowa z nauczycielem. Użytkownik, oprócz zapoznania się z materiałami, może tworzyć osobiste notatki do poszczególnych zagadnień i dzielić się nimi z innymi. Może być także informowany o aktualizacjach poszczególnych dokumentów. Wszystkie e-usługi oparte są na protokole SAML, korzystające z funkcji jednokrotnego logowania, integrują się bezproblemowo z istniejącymi systemami zabezpieczeń i uwierzytelnienia. Aplikacje Google zapewniają wysoką wydajność przy zachowaniu bezpieczeństwa dowolnego zespołu roboczego bez konieczności używania dodatkowego sprzętu lub oprogramowania.

Google Drive [Fot. 9] (znany także jako Google Dysk) to wirtualna usługa polegająca na udostępnieniu przestrzeni dyskowej na serwerach Google. Usługa umożliwia synchronizację plików pomiędzy komputerem użytkownika a wirtualnym dyskiem. Zamieszczone pliki mogą być udostępniane publicznie na Dysku Google oraz wyszukiwane w wyszukiwarkach internetowych. Dysk Google został zintegrowany z Google Docs, dzięki czemu użytkownicy po zalogowaniu znajdą w niej wszystkie dotychczas utworzone dokumenty. W wersji bezpłatnej w ramach konta Gmail dostępne jest 15 GB przestrzeni dyskowej, dopiero jego powiększenie wymaga uiszczenia opłaty.

¹³³ A. Liveri, Y. Xanthacou, Y., M. Kaila, *The Google Sketch Up Software as a Tool to Promote Creativity in Education in Greece*, "Procedia - Social and Behavioral Sciences" 2012 (69), s. 1110–1117.

¹³⁴ A. Erkollar, B. Oberer, *Putting Google+ to the Test: Assessing Outcomes for Student Collaboration, Engagement and Success in Higher Education*, "Procedia - Social and Behavioral Sciences" 2013 (83), s. 185.

Fot. 9. Przykład zastosowania usługi Google Dysk

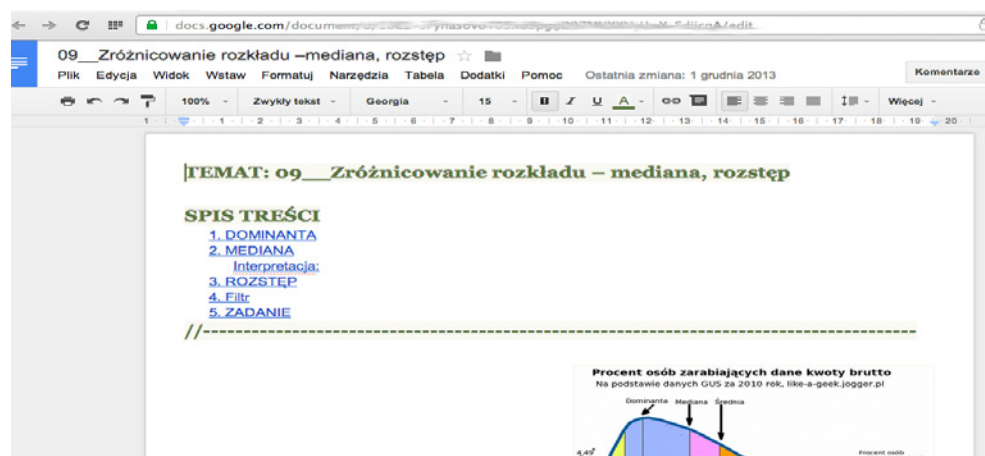
źródło: <https://drive.google.com/> (dostęp: 28.07.2014)

Następnym pakietem usług proponowanych przez firmę Google jest bezpłatna wirtualna usługa Google Docs, w której można tworzyć i edytować następujące dokumenty: typu Word (Dokument Google), Excel (Arkusze kalkulacyjne Google)¹³⁵, Power Point (Prezentacja Google), czy też Ankieta (Formularz Google). Google Docs jest jedną z najcenniejszych aplikacji Google do zastosowań edukacyjnych ze względu na podobny charakter do komercyjnego oprogramowania biurowego firmy Microsoft – MS Office. Dokument Google to edytor tekstu online pozwalający tworzyć i formatować dokumenty tekstowe oraz pracować nad nimi na bieżąco z innymi osobami.

W ramach prowadzonych zajęć, uczniowie na początku każdego roku szkolnego w Dokumentach Google mogą założyć zeszyt elektroniczny z danego przedmiotu. Spełniać on wówczas może rolę papierowego zeszytu, w którym uczniowie na bieżąco zapisują tematy lekcji, prowadzą notatki z zajęć oraz zapisują prace domowe. Na podobnej zasadzie nauczyciel może utworzyć tzw. notatki nauczyciela do każdego tematu lekcyjnego. Dokumenty na bieżąco udostępniamy wszystkim uczniom, bez możliwości ich edycji. To tutaj uczeń może się zapoznać z materiałem, który jest omawiany na lekcji [Fot. 10].

Konto Gmail w edukacji

¹³⁵ A. Z. Mansor, *Managing Student's Grades and Attendance Records using Google Forms and Google Spreadsheets*, "Procedia - Social and Behavioral Sciences" 2012 (59), s. 420.

Fot. 10. „Notatki z lekcji nauczyciela” – udostępniane uczniom podczas lekcji
 źródło: <https://drive.google.com/> (dostęp: 27.07.2014)

Ankieta czy też Formularz Google oferuje tworzenie i udostępnianie serii pytań wraz z zamkniętymi listami odpowiedzi. Może to być cenne narzędzie służące nauczycielom przy ocenie przebiegu procesu nauczania. Wyniki ankiety pozwalają identyfikować trendy zainteresowania bądź zniechęcenia do formy materiałów udostępnianych przez wykładowcę. Formularz Google, chociaż nie jest tak rozbudowany jak Moduł Quiz w Moodle, może być zastosowany do prostego kontrolowania procesu zdobywania wiedzy przez ucznia [Fot. 11].

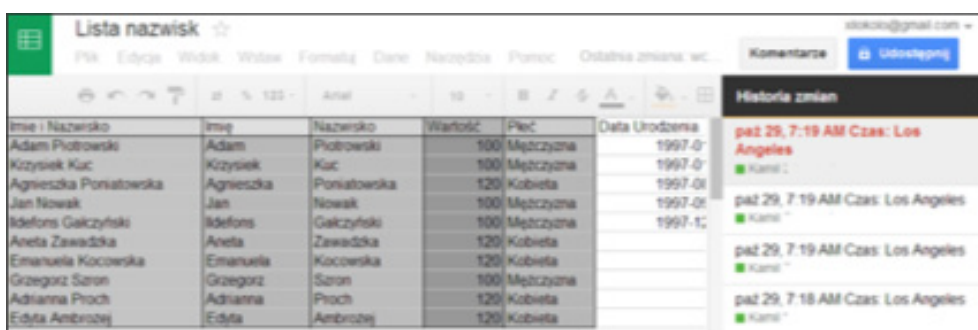
Fot. 11. Formularz Google - przykład ankiety
 źródło: <https://drive.google.com/> (dostęp: 27.07.2014)

Arkusz Google to aplikacja arkusza kalkulacyjnego online, która podobna jest w funkcjonalności do komercyjnego oprogramowania kalkulacyjnego Microsoft Excel. Tak jak w przypadku firmy Microsoft, tak i tu można wpisywać liczby, słowa, formuły, funkcje do komórek czy też tworzyć wykresy. Cechą

charakterystyczną tego arkusza jest to, że cały dokument znajduje się na stronie internetowej.

Przykładem zastosowania Arkusza Google na lekcjach informatyki jest rozwiązywanie zadań z arkusza kalkulacyjnego przewidziane w programie nauczania. Uczniowie rozwiązują zadanie w klasie, w razie nieobecności ucznia lub niedokończenia rozwiązywania zadania podczas lekcji, uczeń ma za zadanie rozwiązać dany przykład w domu. Tak rozwiązane zadanie uczeń udostępnia do oceny nauczycielowi. W ten sposób nauczyciel może monitorować postępy ucznia poprzez interaktywny proces, który umożliwia na udzielenie wskazówek przy rozwiązywaniu zadania. Dzięki historii wersji rozwiązywanego zadania, można sprawdzić czy praca była samodzielnie wykonana czy została zapożyczona od innej osoby [Fot. 12].

Arkusz Google na lekcjach informatyki

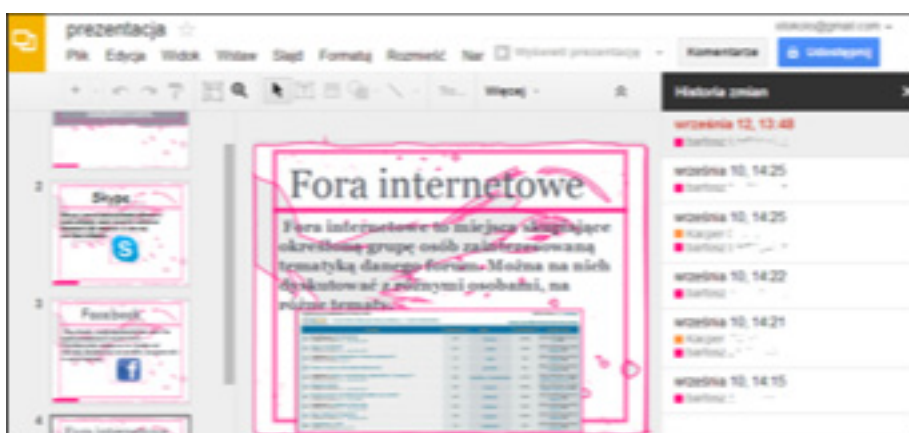
Imię i Nazwisko	Imię	Nazwisko	Wartość	Płeć	Data Urodzenia
Adam Piotrowski	Adam	Piotrowski	100	Mężczyzna	1997-0-
Krzysiek Kuc	Krzysiek	Kuc	100	Mężczyzna	1997-0-
Agnieszka Poniatowska	Agnieszka	Poniatowska	120	Kobieta	1997-0-
Jan Nowak	Jan	Nowak	100	Mężczyzna	1997-0-
Idelfons Galkczyński	Idelfons	Galkczyński	100	Mężczyzna	1997-1-
Aneta Zawadzka	Aneta	Zawadzka	120	Kobieta	
Emanuela Kocowska	Emanuela	Kocowska	120	Kobieta	
Grzegorz Szron	Grzegorz	Szron	100	Mężczyzna	
Adrianna Proch	Adrianna	Proch	120	Kobieta	
Edyta Ambrozaj	Edyta	Ambrozaj	120	Kobieta	

Fot. 12. Zadanie z arkusza kalkulacyjnego rozwiązane przez grupę uczniów

źródło: <https://drive.google.com/> (dostęp: 27.07.2014)

Prezentacja Google to edytor prezentacji online, który pozwala przedstawiać swoją pracę w sposób wizualny. Zakres funkcjonalności tego oprogramowania jest podobny do poprzednich. Niżej [Fot. 13] zaprezentowano pracę uczniów nad wspólną prezentacją.

Prezentacja Google

Fot. 13. Prezentacja przygotowana przez grupę uczniów

źródło: <https://drive.google.com/> (dostęp: 27.07.2014)

Portale społecznościowe oraz chmury obliczeniowe to obecnie najszybciej rozwijające się usługi informatyczne na świecie. Przedsiębiorstwo, decydujące się na ich zastosowanie, nie ponosi kosztów zakupów i utrzymania rozbudowanej infrastruktury informatycznej, co pozwala obniżyć koszty prowadzonej działalności gospodarczej¹³⁶. Niestety środowisko edukacyjne podchodzi jeszcze z dystansem do portali społecznościowych, akcentując raczej ich negatywny wpływ na uczniów, związany przede wszystkim z nadmiernym spędzaniem czasu przez dzieci i młodzież na serwisach społecznościowych, a co jest także z tym związane – rozproszeniem uwagi.

Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych jest coraz istotniejszym czynnikiem zmian społeczno-gospodarczych¹³⁷. Z dostępnych badań¹³⁸ wynika, że około 42% dużych polskich przedsiębiorstw deklaruje korzystanie z rozwiązań opartych na „chmurze”, a następne 9% chciałoby wprowadzić tę technologię, zaś z serwisów społecznościowych korzysta 23% mieszkańców Polski. Dane te pozwalają przypuszczać, że w przyszłości praca nad dokumentami elektronicznymi będzie oparta na chmurze, a nie na komputerze stacjonarnym. Zatem, przygotowując innowację pedagogiczną, warto skupić się na dostępnej technologii, takiej jak: media społecznościowe czy chmury obliczeniowe. Środowisko Internetu, czyli miejsce gdzie młodzież spędza dużo wolnego czasu, jest doskonałą przestrzenią do prowadzenia działań edukacyjnych. Jeśli proces edukacyjny będziemy rozumieli jako spotkanie nauczyciela z uczniem, to mądrością nauczyciela jest spotkanie z uczniem nie tylko w szkole, ale i w naturalnym środowisku dzieci i młodzieży, czyli na portalach społecznościowych. Takie działania pozwolą we właściwy sposób przygotować przyszłych pracowników potrafiących wykorzystywać nowe technologie do organizacji własnej pracy czy poszerzania swojej wiedzy.

¹³⁶ K. Łapinski, B. Wyżnikiewicz, *Cloud Computing wpływ na konkurencyjność przedsiębiorstw i gospodarkę Polski*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2011.

¹³⁷ D. Batorski (red.), *Cyfrowa gospodarka Kluczowe trendy rewolucji cyfrowej*, MGG Conferences Sp. z o.o., Warszawa 2013.

¹³⁸ Cisco, *Korzystanie w Polsce z chmury obliczeniowej - rzeczywistość i perspektywy*, <http://www.cisco.com/> (dostęp: 21.07.2014).

6. Innowacje pedagogiczne w województwie podlaskim – przykłady dobrych praktyk w różnych typach szkół

W niniejszym rozdziale zaprezentowano przykłady dobrych praktyk realizowanych w różnego typu placówkach oświatowo-wychowawczych województwa podlaskiego. Należy zaznaczyć, że dobór umieszczonych tu przykładów innowacji pedagogicznych ma charakter subiektywny. Niemniej jednak można mieć nadzieję, że przysłużą się one wszystkim refleksyjnym nauczycielom, wychowawcom, zaangażowanym w ustawiczne udoskonalanie swego warsztatu pracy. Być może zawarte tu treści będą swoistą inspiracją, pomysłami, impulsami do dalszych działań edukacyjnych.

6.1. Uwagi wstępne

W momencie wejścia w życie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki polska oświata nabrała innego oblicza. Dotąd prowadzone marginalnie, nieoficjalnie nowoczesne, niestandardowe zajęcia z dziećmi i młodzieżą przybrały na sile. Rozporządzenie ministerialne dało nauczycielom możliwość aplikowania o środki finansowe, a przede wszystkim rozbudziło/pobudziło drzemiący potencjał, podkreśliło sens pracy pedagogicznej w oparciu o nowatorskie rozwiązania metodyczne, organizacyjne, programowe mające na celu poprawę jakości pracy szkoły. Szczegółowiej rzecz ujmując zmiany te posłużyły działaniom dydaktyczno-wychowawczym, gdzie zauważono potrzebę, a może konieczność, poszukiwania nowych form pracy z uczniem w zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości.

Placówki oświatowo-wychowawcze województwa podlaskiego również bardzo dynamicznie podjęły inicjatywę wprowadzania, bądź kontynuowania, innowacji pedagogicznych. Od początku wsparcia udzielali pracownicy Kuratorium Oświaty w Białymstoku, metodycy Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, doradcy, metodycy i konsultanci miejskich i wojewódzkich ośrodków doskonalenia.

Wydaje się, że istne żniwo innowacji pedagogicznych miało miejsce w 2009 roku, który stał się rokiem Europejskiego Roku Kreatywności i Innowacji. W tym czasie odbyło się wiele konferencji, seminariów poświęconych propagowaniu innowacji pedagogicznych w przedszkolach i szkołach województwa podlaskiego. Podkreślano promowanie innowacyjnych postaw wśród nauczycieli i motywowanie ich do pracy z uczniami metodami rozwijającymi twórcze myślenie i kreatywność.

6.2. Przedszkole

Z rozporządzenia, co już było wskazywane, wynika, iż „innowacją pedagogiczną (...) są nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły”.¹³⁹ Anna Klim-Klimaszewska dodała, iż innowacje można rozpatrywać w pięciu aspektach: przedszkola, nauczyciela, dzieci, rodziców i administracji przedszkolnej¹⁴⁰. Pierwszy aspekt – przedszkolny – poprawia skuteczność działalności placówki, a także podnosi efekty wychowawczo-dydaktyczne. Drugi aspekt ma na celu rozbudzenie u nauczycieli potrzeby niekonwencjonalnej pracy, rozbudzenia aktywności pod kątem ustawicznego doskonalenia zawodowego. Trzeci aspekt odnosi się do korzyści, jakie odniosą dzieci w procesie dokonanych zmian. Czwarty aspekt ukierunkowany jest na podkreślenie roli rodziców, rozszerzenie ich kompetencji, uczynienie ich ważnymi w budowaniu społeczności przedszkolnej. Wreszcie piąty aspekt ma na celu zmianę układu zadań administracyjno-organizacyjnych tak, aby nauczyciele mieli należyte warunki do rozwoju i udoskonalania swego warsztatu pracy, dzięki czemu wypełniane funkcje i realizowane zadania będą na coraz wyższym poziomie¹⁴¹.

Pierwsza prezentowana placówka - na wskroś innowacyjna - to prywatne przedszkole w Białymstoku „Pod Kasztanem” - powstałe w 1987 roku. Niżej

¹³⁹ http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_pr_1997-2006/rozp_154.php?wrapper=test (dostęp: 07.08.2014).

¹⁴⁰ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010, Instytut Wydawniczy ERICA, s. 175.

¹⁴¹ Tamże, s. 175-176.

przedstawione zostaną główne założenia wynikające z przyjętej koncepcji pracy przedszkola oraz konkretne sposoby ich realizacji.

Od początku swego istnienia jest to placówka zapewniająca dziecku ciepłą rodzinną atmosferę. Jest to możliwe dzięki niewielkiej liczebności wychowanków i właściwie zorganizowanej przestrzeni. Jest to budynek niski, usytuowany w ogrodzie, a architektura przestrzeni edukacyjnej umożliwia podejmowanie przez dzieci różnych form aktywności w dogodnym dla nich czasie. Przedszkole składa się z sal o różnym przeznaczeniu: jadalni, pokoju zabawek, sali do tańca i ćwiczeń ruchowych (z lustrzaną ścianą), pokoju do odpoczynku. Dzieci mogą korzystać z tych pomieszczeń dowolnie będąc pod stałą opieką pań. Pozwala to na swobodny i indywidualny wybór zajęć i zabaw w wolnym czasie.

Warto wyeksponować zorganizowane w przedszkolu środowisko wychowawcze. Wydaje się, że najbezpieczniejsze, sprzyjające wszechstronnemu rozwojowi dziecka środowisko to środowisko rodzinne. I podobnie jak w rodzinie jest zorganizowane środowisko w opisywanym przedszkolu. Całe przedszkole to jedna grupa skupiająca dzieci w różnym wieku. Dzieci, poza zajęciami dydaktycznymi, przebywają razem bez podziału wiekowego, co – jak podkreśliła w początkach XX wieku prekursorka innowacji pedagogicznych Maria Montessori – powoduje ich najlepszy rozwój¹⁴². Często do tego przedszkola przychodzi rodzeństwo, unikając dzięki temu stresu rozdzielenia¹⁴³. Ponadto wszystkie przedszkolaki od pierwszego dnia wprowadzane są w świat takich wartości jak: czynienie dobra, odpowiedzialność i troska o drugiego człowieka, wzajemna pomoc, życzliwość, zrozumienie. W dużej mierze likwiduje to również problemy adaptacyjne młodszych dzieci, które przez naśladowanie starszych szybko wchodzi w atmosferę przedszkola. U starszych zaś wychowanków pojawia się w naturalny sposób instynkt opiekuńczy. Co więcej, w codzienne życie i działalność przedszkola nieustannie włączają się rodzice. Czynią to dobrowolnie, z własnej inicjatywy, co sprawia, że placówka staje się placówką na wskroś rodzinną.

Do tradycji już weszły przedstawienia z okazji różnych uroczystości, w których biorą udział dzieci, panie z przedszkola, absolwenci i rodzice. Role są pisane dla każdego „aktora”, uwzględniając jego potencjał. Tak jak w rodzinie, również przedszkolu, wszystkie dzieci są angażowane do różnych aktywności. Jeśli są wystawiane Jasełka, biorą w nich udział wszystkie dzieci bez wyjątku. Najmniejsze trzylatki otrzymują zwykle role najmniej angażujące, ale nieco starsze przedszkolaki bywa, że występują w dwóch rolach, bo np. ktoś się nie może zdecydować, czy chce być królem, czy góralem. W takich warunkach dziecko

Prywatne przedszkole „Pod Kasztanem” w Białymstoku

Środowisko wychowawcze przedszkola

Przedstawienia-role pisane dla każdego

¹⁴² M. Mendel, *Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta, R. Steinera*, Zakład Wydawnictw i Reklamy „IWANOWSKI”, Płock 1995, s. 25.

¹⁴³ Warto przypomnieć, że w typowym przedszkolu rodzeństwo trafia do różnych grup wiekowych.

rozwija się na zasadzie samomotywacji. Życie w takiej społeczności wymaga od dziecka „stałej pracy nad sobą, samokontroli, samodyscypliny, samooceny, dużego wysiłku (...). Wymaga też liczenia się z opinią rówieśników i dorosłych”¹⁴⁴.

Fot. 14. Tańce w murzyńskiej wiosce
źródło: *Archiwum Przedszkola „Pod Kasztanem”*

Uwzględnienie w procesie wychowania właściwości psychicznych dziecka i umieszczenie go w odpowiednio przygotowanym i dostosowanym do dziecka środowiska to myśl przewodnia wszelkich działań edukacyjnych przedszkola „Pod Kasztanem”. Aby w otoczeniu znalazły się impulsy pobudzające do doświadczania świata w trakcie realizacji projektów edukacyjnych na cały tydzień przedszkole zamienia się w tematyczną krainę, gdzie w charakterystycznej scenografii i strojach dzieci poznają miejsca i zwyczaje ludzi (tradycje, jedzenie, tańce, ubiór, zabawy). Tak dzieci „przeobrażają się” w Murzynów i tańczą afrykańskie płąsy w „Wiosce Murzyńskiej”, podobnie jak Eskimosy „wyruszają na połów ryb”, w „Krainie Dinozaurów” tropią skamieliny, w „Wiosce Indiańskiej” polują na bizona i zjadają „cukierkową fajkę pokoju”, z ufoludkami poznają tajemniczy wszechświat Kosmosu. W ten sposób wspierane są właściwości rozwojowe dziecka eksponowane przez M. Montessori: absorbującą psychikę, okresy szczególnej wrażliwości i polaryzacja uwagi¹⁴⁵. Ponadto właściwie opracowane i zrealizo-

¹⁴⁴ M. Mendel, *Współczesne tendencje w nauczaniu ...*, dz. cyt., s. 27.

¹⁴⁵ „Absorbująca psychika” czy „absorbujący umysł” oznacza, iż dziecko chłonie na poziomie podświadomości wszelkie informacje docierające z otoczenia. „Okres szczególnej wrażliwości” to czas, kiedy wrażliwość dziecka ukierunkowana jest na określone rodzaje bodźców. „Polaryzacja uwagi” zaś to okres głębokiego i długotrwałego zainteresowania jednym przedmiotem lub jedną czynnością, co skłania do wnikliwego poznawania i doświadczania

wane przedsięwzięcie angażuje zarówno intelekt jak i świat emocji dzieci, a przede wszystkim staje się dla nich wielką, niezapomnianą przygodą.

Fot. 15. W indiańskiej wiosce

źródło: *Archiwum Przedszkola „Pod Kasztanem”*

Każda społeczność – również przedszkolna – powinna mieć charakterystyczne tradycje tworzone i kontynuowane przez lata. To świadczy o poczuciu wspólnoty, wyjątkowości. Społeczność przedszkola „Pod Kasztanem” od lat wypracowuje swoiste zwyczaje, realizuje cykliczne imprezy. Angażują się przy tym dzieci, nauczyciele, rodzice, przyjaciele przedszkola. Poza tradycyjnymi spotkaniami przy świątecznym stole (wigilijnym, wielkanocnym), bale karnewałowym i Jasełkami jest „Wioska Adwentowa”, która uczy dzielenia się radością i słodkościami, jest wspólny bal sylwestrowy, jest przedszkolny teatr z rodzicami, urodziny dzieci, ale też urodziny przedszkola. Tradycją jest też odwiedzanie przedszkola przez ich – często już dorosłych – absolwentów. Przychodzą w zwykłe dni bawić się wspólnie z przedszkolakami lub czytać bajki swoim młodszym kolegom. Obowiązkowo są też gośćmi uroczystości przedszkolnych.

Tradycje przedszkolne

nia – Za: S. Guz, *Metoda Montessori w przedszkolu i szkole. Kształcenie i osiągnięcia dzieci*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006, s. 19-20.

Fot. 16. Jasełka

źródło: *Archiwum Przedszkola „Pod Kasztanem”*

Tak opisana szczegółowo innowacja pedagogiczna realizowana w „Przedszkolu Pod Kasztanem” jest rokrocznie modyfikowana z uwagi na zmieniające się potrzeby dzieci i ich rodziców, a także z powodów indywidualnych zainteresowań wychowanków.

6.3. Szkoła podstawowa

Ciekawą innowacją pedagogiczną dla dzieci grupy przedszkolnej i dzieci szkolnych prowadzą nauczyciele ze Szkoły Podstawowej nr 26 im. St. Staszi-
ca w Białymstoku. Innowacja „Szachy dla przedszkolaków” ma charakter metodyczny. Program obejmuje naukę gry w szachy w podstawowym zakresie i zakłada realizację cyklu zajęć rozpisanych tematycznie, realizowanych w formie różnorodnych zabaw. Ów program może zostać rozbudowany zgodnie z inwencją nauczyciela oraz potrzebami dzieci. W ramach prowadzonych zajęć dzieci rozwiązują zadania oraz rozgrywają partie szachowe.

Szachy w SP nr 26 w Białymstoku

Fot. 17. Turniej szachowy

źródło: *Archiwum Szkoły Podstawowej nr 26*

W programie innowacji wyodrębniono zarówno cele główne, jak i szczegółowe.

Cele główne innowacji to:

- stymulowanie wszechstronnego rozwoju dziecka, a w szczególności ich funkcji poznawczych, poprzez naukę gry w szachy;
- popularyzacja wśród dzieci szachów jako dyscypliny sportowej i jako sposobu spędzania wolnego czasu.

Cele szczegółowe innowacji to:

- rozbudzenie zainteresowania grą w szachy;
- opanowanie zasad gry w szachy, podstaw wiedzy szachowej oraz słownictwa szachowego;
- doskonalenie strategii gry;
- ćwiczenie logicznego myślenia, twórczego rozwiązywania problemów oraz zadań szachowych;
- kształtowanie zasad zdrowej rywalizacji i etyki szachowej;
- nabywanie umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach;
- popularyzacja szachów jako dyscypliny sportowej zwłaszcza wśród dzieci;
- rozwijanie umiejętności spędzania przez dziecko wolnego czasu.

Cele innowacji

Fot. 18. Turniej szachowy

źródło: *Archiwum Szkoły Podstawowej nr 26*

Szachy dla przedszkolaków

Zajęcia „Szachy dla przedszkolaków” miały na celu stymulowanie wszechstronnego rozwoju dziecka, a w szczególności ich funkcji poznawczych, poprzez naukę gry w szachy. Zajęcia prowadzone były w formie indywidualnej, zespołowej oraz grupowej. Zakres tematyczny obejmował podstawy gry w szachy, począwszy od budowy szachownicy, poznania figur i ich ruchów, poznania zasad szachowych, pojęć z nimi związanych, a skończywszy na rozwiązywaniu różnych łamigłówek i zagadek szachowych. Dzieci w czasie tych zajęć chętnie przenosiły się w świat „Szachowej Krainy”. Uczyły się przy tym odpowiedzialności za własne czyny, logicznego myślenia, obiektywności. Nauczyciele zauważali również, iż dzieciom poprawiała się zdolność koncentracji i skupiania uwagi nad wykonywaną czynnością. W czasie kolejnych spotkań ćwiczyły nad umiejętnością działania i podejmowania decyzji w sytuacjach dla nich stresowych jakie pojawiały się podczas gry z przeciwnikiem.

Turniej szachowy

Jako podsumowanie całorocznej, systematycznej pracy był udział dzieci w zorganizowanym Szkolnym Turnieju Szachowym w ramach projektu „Edukacja przez szachy w szkole”. Dzieci uczestniczące w tym turnieju mogły przy okazji, stosując się do praw i kodeksu szachowego, uczyć się rozwijania postawy szachisty. Oprócz tego kształtowane były zasady zdrowej rywalizacji. Przeprowadzone zajęcia w ramach innowacji zaszczepiły w dzieciach chęć gry w królewską grę jaką są szachy.

Interesującym przykładem innowacji pedagogicznej typowej dla uczniów szkoły podstawowej realizowali/realizują nauczyciele ze Szkoły Podstawowej w Dolistowie (powiat Mońki). „Ortograficzne potyczki na wsi” to program, mający na celu:

- podniesienie kompetencji ortograficznych uczniów klas III – VI poprzez wykorzystanie koncepcji inteligencji wielorakich H. Gardnera w nauczaniu ortografii;
- rozbudzenie motywacji uczniów do nauki ortografii;
- uświadomienie uczniom różnicy między gwarą a językiem ogólnym i wyrobienie szacunku do lokalnego dialektu;
- integracja środowiska lokalnego;
- promocja szkoły.

Z perspektywy ginących gwar specyficznych dla regionu podlaskiego opisywana innowacja jest bardzo cenna. Okazuje się, że łącznie ze zmianami społeczno-kulturalnymi, z odchodzeniem najstarszych mieszkańców wsi, odchodzą w przeszłość także gwary w swej dawnej, rodzimej postaci. Rzeczywistość na wsi zmienia się, zatem wychodzą z użycia słowa, które ją oznaczały. Gwara jest bowiem, co zauważył i podkreślił znany badacz gwar polskich, Marian Kucała, „ściśle związana z ginącym folklorem, ze zwyczajami i wierzeniami, z drewnianym budownictwem, z dawniejszą wiejską gospodarką, z rzemiosłami, z narzędziami, ubiorami, które przeszły do muzeów. Jest związana z tradycyjną kulturą ludową – duchową i materialną – i z nią musi dzielić swój los”¹⁴⁶.

Zadania wyeksponowane w opisie innowacji sprowadzały się do:

- przygotowania uczniów kl. III-VI do Szkolnego Konkursu „O Pióro Dyrektora Szkoły”;
- przygotowania inscenizacji pt. „Skubaczki” z okazji obchodów Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego;
- organizacji obchodów Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego i Gminnego Dyktanda dla Dorosłych „O Pióro Wójta Gminy”;
- nawiązania współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Jaświłach i z lokalną poetką;
- opracowania tekstu dyktanda dla dzieci i dorosłych.

Przygotowanie uczniów do Szkolnego Konkursu Ortograficznego „O Pióro Dyrektora Szkoły ” rozpoczęło się od września 2013r. na zajęciach pozalekcyjnych realizowanych w ramach zajęć nauczycieli, o których mowa

¹⁴⁶ M. Kucała, *Gwary i regionalne odmiany polszczyzny w XX wieku*, [w:] S. Dubisz, i S. Gajda (red.), *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2001, Dom Wydawniczy Elipsa, s. 198.

w art. 42 ust.2 pkt 2 KN, zajęć bibliotecznych oraz podczas opieki świetlicowej. W nauczaniu ortografii wykorzystywano koncepcję inteligencji wielorakich oraz gry i zabawy dydaktyczne, dzięki którym nauka ortografii oparta była równocześnie na wszystkich rodzajach pamięci: wzrokowej, słuchowej, kinestetycznej i uczuciowej. Uczniowie mogli intensywniej, wciąż na nowo przeżywać określone problemy ortograficzne, wielokrotnie obcować z obrazem graficznym wyrazów i z powodzeniem utrwaląc ich pisownię. Dzięki takim formom i metodom pracy uczniowie skutecznie wdrażali się do samokontroli i samooceny.

Fot. 19. Uczniowie podczas przygotowań do przedstawienia

źródło: *Archiwum Szkoły Podstawowej w Dolistowie*

Uczniowie klas IV-VI pod kierunkiem nauczycielki języka polskiego opracowali scenariusz przedstawienia. Przeprowadzili wywiady wśród najstarszych mieszkańców Dolistowa i Zabiela, zbierając materiał gwarowy oraz opisy dawnych zwyczajów. Dokonali przydziału ról oraz przygotowali oprawę muzyczną przedstawienia. Wspólnie z nauczycielką plastyki przygotowali dekoracje, zebrali rekwizyty. Do pomocy zaangażowali się rodzice. Do szkoły przywiezione zostały stare meble i sprzęty takie jak łóżka – szlabany, skrzynie, kołowrotki itp. Instruktor fakultetów tanecznych przygotował uczniów do zaprezentowania polki. Nauczycielki odpowiedzialne za przeprowadzenie konkursów ortograficznych dla dzieci i dorosłych opracowały teksty dyktand.

Punktem kulminacyjnym wszystkich działań były obchody Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego, podczas których odbyły się: Szkolny Konkurs Ortograficzny „O Pióro Dyrektora Szkoły” oraz Dyktando dla Dorosłych

„O Pióro Wójta Gminy Jaświły”. Jak podkreśla Pani Dyrektor Szkoły Podstawowej w Dolistowie *realizowana innowacja miała na celu przekazanie młodzieży i dzieciom spuściznę poprzednich pokoleń, doświadczenia naszych przodków, ich osiągnięcia i system wartości, które zapisane są właśnie w języku. To założenie wzmacniają słynne słowa Ezopa: „Nie ma nic lepszego niż język, który jest łącznikiem życia społecznego, kluczem do wiedzy, organem prawdy i rozsądku oraz modlitwy”.*

Fot. 20. Dyktando dla Dorosłych „O Pióro Wójta Gminy Jaświły”

źródło: *Archiwum Szkoły Podstawowej w Dolistowie*

Realizowana innowacja pedagogiczna „zbiegła się” z obchodami Dnia Języka Ojczystego, które odbywały się pod hasłem „Lokalne języki dla globalnego obywatelstwa: nauka w centrum uwagi”. Uroczystości te miały podkreślić znaczenie języków ojczystych i lokalnych dialektów dla rozwoju edukacji globalnej, kształtującej umiejętności aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i rozwiązywania problemów – zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym, dlatego organizatorzy za motto uroczystości przyjęli zdanie, nawiązujące do lokalnej gwary: *Dyktando o pióro Wójta Gminy, że „spodobaŁOsie” - robimy.*

Ponieważ założeniem innowacji było zapoznanie dzieci z miejscowym dialektem i posługiwanie się nim, uczniowie wystąpili w inscenizacji p.t.: „Skubaczki”. Dzięki temu – oprócz ukazania specyfiki zanikającego języka – w zabawny sposób został przedstawiony dawny zwyczaj darcia pierza.

SpodobaŁOsie

Fot. 21. Inscenizacja pt. „Skubaczki”

źródło: *Archiwum Szkoły Podstawowej w Dolistowie*

Najprzyjemniejszą częścią ich występu była polka, którą zatańczyli z uczestnikami dyktanda.

Fot. 22. „Polka”

źródło: *Archiwum Szkoły Podstawowej w Dolistowie*

W opinii komisji konkursowej, pod przewodnictwem pani dyrektor GOK w Jaświłach, znajomość zasad ortografii wśród piszących, zarówno dzieci, jak i dorosłych, okazała się na wysokim i wyrównanym poziomie.

Przed wręczeniem nagród zwycięzcom głos zabrał Wójt Gminy Jaświły, który podkreślił, że język ojczysty jest najcenniejszym dziedzictwem narodo-

wym, świadczącym o naszej tożsamości, dlatego ważne są uroczystości takie jak ta. Wyraził również nadzieję, że wpisze się ona na stałe do terminarza uroczystości szkolnych z udziałem lokalnego środowiska.

Dzięki realizacji opisanych wyżej zadań uczniowie utrwaliли znajomość zasad ortograficznych i stosowanie ich w praktyce, wyrobili nawyk samokontroli i samooceny, nauczyli się współpracować, uświadomili sobie różnice między gwarą a językiem ogólnym, a także zrozumieli, że lokalne dialekty są źródłem historii i tradycji oraz należy je szanować.

Szkoła Podstawowa w Dolistowie, choć mała wiejska placówka, wśród lokalnej społeczności cieszy się opinią instytucji promującej wartość edukacji dbającej o zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez język i dawne zwyczaje.

6.4. Gimnazjum

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom współczesnej młodzieży w Gimnazjum im. Jana Pawła II w Jaświłach (powiat Mońki) wdrożono innowację metodyczną zatytułowaną „Lokalna Akademia CISCO”. Do programu przystąpili zainteresowani uczniowie klas II i III. Innowacja oparta jest na programie międzynarodowego kursu komputerowego IT Essentials stworzonego przez światowego potentata informatycznego CISCO Systems.

We współczesnym świecie sieć komputerowa jest instrumentem powodzenia i sukcesów każdej organizacji. Dla wielu instytucji i firm konkurencyjność mierzona jest innowacyjnością technologii i umiejętnością znalezienia się w ogólnoswiatowym systemie nowej, internetowej ekonomii.

Zważywszy na duże zainteresowanie pracodawców specjalistami w dziedzinie informatyki, w tym również sieci komputerowych, Akademia Cisco wychodzą naprzeciw tej tendencji poprzez szkolenie swoich słuchaczy w zakresie projektowania, rozwoju i utrzymywania takich sieci.

Program Cisco Networking Academy oferuje możliwość uzyskania wiedzy teoretycznej i praktycznej w tej dziedzinie. Wiedza ta już dziś stanowi podstawę sukcesu w nowoczesnym środowisku gospodarki internetowej i otwiera możliwość znalezienia satysfakcjonującej pracy, będąc jednocześnie solidną podstawą przyszłej kariery zawodowej – również w firmach poza granicami kraju.

Wychodząc naprzeciw temu zapotrzebowaniu, w 1997 roku Cisco uruchomiło program **Cisco Networking Academy** (CNA). Program ten rozwija się dynamicznie na całym świecie. Jego celem jest wyrównanie globalnego nie-

doboru specjalistów przygotowanych do obsługi nowoczesnych sieci teleinformatycznych i telekomunikacyjnych.

Wśród celów szczegółowych autorzy innowacji wskazali:

- rozwijanie zainteresowań uczniów;
- umożliwienie zdobycia certyfikatu IT Essentials.

Do realizacji innowacji niezbędne były następujące środki dydaktyczne:

- specjalistyczna platforma e-learningowa;
- programy i symulatory do badania funkcjonowania sieci komputerowych;
- demonstracyjne zestawy komputerowe ilustrujące budowę komputera.

Podczas projektowania i opracowywania innowacji założono, iż uczniowie będą pracować z użyciem ogólnoswiatowej, wielojęzycznej platformy edukacyjnej. Będą mieli dostęp do unikalnych narzędzi diagnostycznych używanych w firmach IT, normalnie nieosiągalnych w zwykłym procesie edukacji i szkolenia. Odnosząc się do realiów polskiej oświaty bez wątpienia można stwierdzić, iż program okazał się niezwykle nowatorski.

Po realizacji programu przewidziano wymierne efekty, które sprowadzały się do zdobycia przez uczniów certyfikatu ukończenia kursu IT Essentials i przygotowanie ich do zdawania egzaminu międzynarodowego CompTIA.

Efekty i osiągnięcia konkretnych uczniów wiązały się z poprawą jakości pracy szkoły. Stało się to dzięki upowszechnieniu nowoczesnych narzędzi nauczania. Dzięki realizacji innowacji poprawiła się efektywność kształcenia – za sprawą wprowadzenia atrakcyjnych form nauczania i ciekawych materiałów dydaktycznych – oraz wzbogaciło ofertę zajęć pozalekcyjnych.

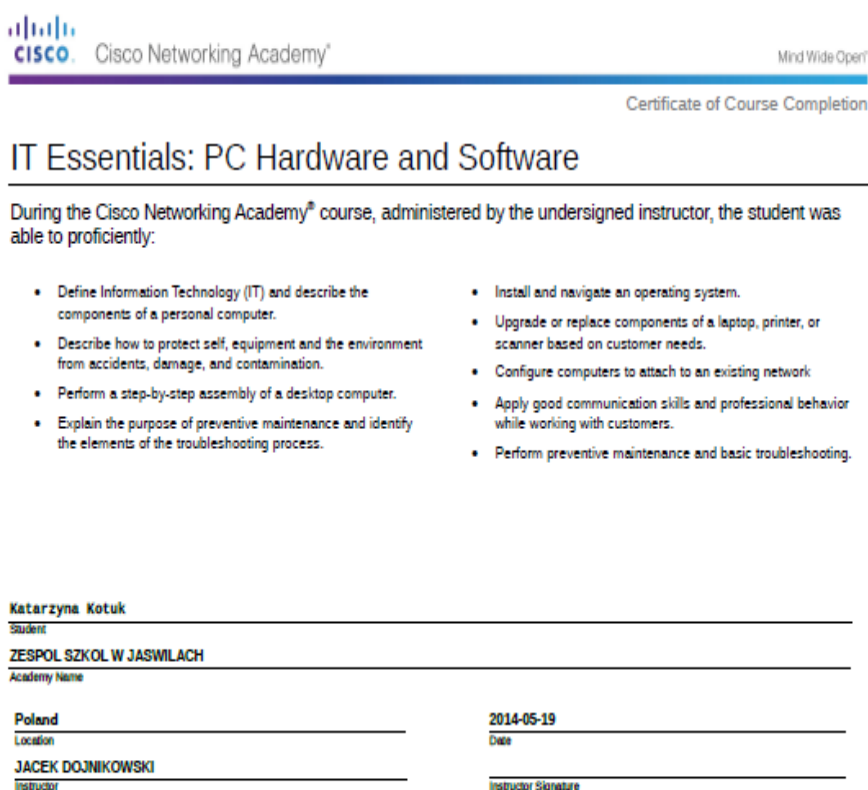
Wprowadzenie omawianej innowacji oświatowej przyniosło korzyści wszystkim uczestnikom procesu edukacyjnego. Nauczyciele uzyskali dostęp do opracowanych na potrzeby realizacji projektu materiałów edukacyjnych znajdujących się na internetowej platformie e-learningowej. Zostali przez to wyposażeni w wartościowe i atrakcyjne treści kształcenia rozwijające kompetencje w zakresie stosowania nowoczesnych ICT w pracy z uczniami. Dzięki realizacji programu - wprowadzeniu interaktywnych narzędzi edukacyjnych - zajęcia z uczniami stały się bardzo atrakcyjne. Bez wątpienia spowodowało to rozwój kompetencji zawodowych poszczególnych nauczycieli.

Najwięcej korzyści realizowana innowacja przyniosła najbardziej zainteresowanym – uczniom. Gimnazjaliści podwyższyli poziom umiejętności z zakresu budowy i obsługi komputera. Udział w projekcie spowodował też rozwój umiejętności językowych, w szczególności elementów języka technicz-

nego. Niezwykle wartościowym efektem było uzyskanie kwalifikacji uznawanych na świecie, co automatycznie poprawiło zawodowe perspektywy na przyszłość. Wreszcie – uczniom została stworzona możliwość rozwoju zainteresowań, które współcześnie bardzo często oscylują wokół świata techniki/informatyki.

Bezpośrednio po zakończeniu kursu innowację poddano ewaluacji, która polegała na analizie wyników egzaminów cząstkowych oraz egzaminu końcowego Final Exam. Do ewaluacji wykorzystywano narzędzia dostępne w platformie e-learningowej CISCO Systems. Bezpośredni nadzór nad przebiegiem kursu prowadził zdalnie zespół pracowników firmy CISCO Systems.

Innowacja, oparta na programie międzynarodowego kursu komputerowego IT Essentials stworzonego przez światowego potentata informatycznego CISCO Systems, okazała się bardzo nowatorskim i użytecznym przedsięwzięciem z perspektywy oświatowej. Wszystkie założone cele i przewidywane efekty zrealizowano w 100%. Wszyscy rozpoczynający kurs uczniowie zdali egzamin Final Exam i tym samym ukończyli go. Uczniom zostały wystawione i uroczyście wręczone certyfikaty CISCO IT Essentials.

Fot. 23. Dyplom jednej z uczennic CISCO IT Essentials

źródło: *Archiwum Gimnazjum im. Jana Pawła II w Jaświłach*

Pan Jacek Dojnikowski – nauczyciel Gimnazjum im. Jana Pawła II w Jaświłach, autor innowacji, pytany o osobiste refleksje konstatuje: „Co do kompetencji zawodowych to oczywiście trudno powiedzieć, czy poprawi to przyszły start zawodowy uczniów, do tego jeszcze wiele czasu... Każdy z nich deklaruje dalszy rozwój w aspekcie omawianych i ćwiczonych zagadnień. Moje wieloletnie doświadczenie podpowiada mi jednak, że większość z nich zostanie informatykami”.

6.5. Szkoła ponadgimnazjalna

Polskiej szkole zarzuca się, że nauka w niej jest „przeteoretyzowana”, że wprawdzie uczniowie posiadają wiedzę, ale nie potrafią z niej korzystać oraz to, że teoria nabywana w trakcie kształcenia jest nieadekwatna do realiów życia społecznego/zawodowego.

Zespół Szkół Mechanicznych CKP nr 2 im. Św. Józefa w Białymstoku w trosce o przyszłość swoich absolwentów, myśląc o połączeniu teorii z najnowocześniejszymi rozwiązaniami praktycznymi, realizuje transfer innowacji w ramach współpracy z firmą Inter Cars SA. „Młode Kadry” to program stworzony przez Inter Cars SA, polegający na współpracy ze szkołami m.in. poprzez wyposażenie placówek w nowoczesny sprzęt do naprawy i diagnostyki usterek w samochodach oraz globalne dostarczenie wiedzy uczniom i nauczycielom. Udział w programie umożliwi uczenie się na nowoczesnym sprzęcie, co ułatwia start zawodowy młodym ludziom poprzez zbliżenie dwóch światów: przedsiębiorców i edukacji. Dostarcza także wiedzę niezbędną do kształcenia przyszłej kadry; jest również „zawodową trampoliną”, która młodym ludziom ma ułatwić startu w życiu zawodowym. Odpowiednio wyszkolony nowy pracownik to wszakże skarb dla pracodawcy, ponieważ może podjąć pracę od razu bez generowania dodatkowych kosztów. Program wspiera olimpiady wiedzy w branży mechanicznej oraz praktyki i staże dla najlepszych uczniów. Pięć wiodących szkół w branży samochodowej na terenie Polski zostało zaproszonych do udziału w programie. Uczestnictwo Zespołu Szkół Mechanicznych CKP Nr 2 im. Św. Józefa w Białymstoku w opisywanej innowacji to ogromna szansa dla uczniów województwa podlaskiego w zaistnieniu na ogólnopolskim rynku pracy.

Zgodnie z umową o współpracy firma InterCars przekazała szkole sprzęt renomowanych firm do pracowni diagnostyki m.in. urządzenia do obsługi klimatyzacji, diagnostyk samochodowy marki Bosch, zestaw do sprawdzenia szczelności cylindrów, urządzenie do wymiany płynu hamulcowego,

„Młode Kadry” w ZSM CKP w Białymstoku

Współpraca z InterCars

zestaw do pomiaru ciśnienia paliwa, zestaw do testowania wtrysków, elektroniczny tester płynu hamulcowego oraz specjalistyczny sprzęt pomiarowy o łącznej wartości 120 tys. zł. Przekazano również szkole narzędzia serwisowe marki Continental Contitech do obsługi układów rozrządu o wartości 60000 złotych. Przekazane zestawy narzędzi unowocześniają bazę dydaktyczną pracowni samochodowych, są wykorzystywane podczas zajęć praktycznych do kształcenia młodzieży w zawodach mechanik samochodowy, elektromechanik pojazdów samochodowych, technik pojazdów samochodowych, a także na kwalifikacyjnych kursach zawodowych.

Firma InterCars, poza przekazaniem nowoczesnego sprzętu, prowadzi cykliczne, specjalistyczne szkolenia dla uczniów i kadry nauczycielskiej. Szczególnie dużo uwagi poświęca zagadnieniom związanym z nowymi technologiami produkcyjnymi i nowymi rozwiązaniami koncepcyjnymi.

Fot. 24. Szkolenie uczniów podczas projektu „Młode Kadry”

źródło: Archiwum Zespołu Szkół Mechanicznych CKP Nr 2 im. Św. Józefa w Białymstoku

Dzięki wdrażanej innowacji nauczyciele mogą uczestniczyć w Targach Motorshow części zamiennych, narzędzi i wyposażenia warsztatów, które są największą i najlepszą imprezą branżową tego typu nie tylko w Polsce, ale również w całej Europie Środkowo-Wschodniej, a która - jak stwierdzili uczestnicy Motorshow - „dostarcza bezcennej wiedzy przekazywanej następnie uczniom i niezapomnianych wrażeń”.

Targi Motorshow

Uczniowie, dzięki specjalistycznym szkoleniom i dobrze wyposażonym warsztatom, w sposób kompleksowy i profesjonalny przygotowują się do Olimpiady Techniki Samochodowej.

Niemalą sensacją wśród uczniów (a nawet wśród okolicznych mieszkańców) wzbudził samochód szkoleniowo-prezentacyjny SHOW CAR – potężny ciągnik siodłowy Freightliner Coronado ze specjalną naczepą. Hydraulicznie rozsuwane boki naczepy sprawiają, że powierzchnia wewnątrz naczepy powiększa się, tworząc komfortową salę szkoleniowo-prezentacyjną z klimatyzacją i ogrzewaniem. Wnętrze samochodu składa się z 3 pomieszczeń: głównego, VIP room i technicznego. Sala szkoleniowa mieści 40 wygodnych krzeseł szkoleniowych, 60-calowy ekran prezentacyjny wyposażony w technologię 3D, system nagłośnieniowy Soundbar oraz zestaw 6 bezprzewodowych głośników zainstalowanych w suficie. Na ścianach wewnętrznych zainstalowano 14 prezentatorów z oświetleniem LED oraz ekspozycją narzędzi i mniejszych urządzeń wykorzystywanych do codziennych prac w warsztatach motoryzacyjnych. Pojazd był miejscem profesjonalnych szkoleń technicznych, prowadzonych przez szkoleniowców z centrum szkoleniowego BOSCH. Uczestniczyli w nich właściciele i pracownicy warsztatów samochodowych, nauczyciele wydziału samochodowego oraz półfinałiści zbliżającej się Olimpiady Techniki Samochodowej.

Fot. 25. Samochód szkoleniowo-prezentacyjny SHOW CAR

źródło: Archiwum Zespołu Szkół Mechanicznych CKP Nr 2 im. Św. Józefa w Białymstoku

Fot. 26. Wnętrze samochodu szkoleniowo-prezentacyjnego SHOW CAR
źródło: Archiwum Zespołu Szkół Mechanicznych CKP nr 2 im. Św. Józefa w Białymstoku

Zapytana o korzyści realizowanej innowacji Pani mgr inż. Małgorzata Kiebała - dyrektor Zespołu Szkół Mechanicznych Centrum Kształcenia Praktycznego Nr 2 im. Św. Józefa w Białymstoku - stwierdza: „Program potrwa jeszcze dwa lata, ale już teraz można wnioskować, że korzyści płynące z tej współpracy są ogromne i znacznie ułatwią absolwentom Zespołu Szkół Mechanicznych CKP Nr 2 wejście na rynek pracy. Dzięki właściwej edukacji rosną szanse i możliwości młodego pokolenia na start w życie zawodowe”.

Już z danych gromadzonych przez Kuratorium Oświaty wynika, że podlaski nauczyciel nieustająco poszukuje nowych form i metod pracy z uczniem. Nie wszystkie innowacje są zgłaszane do Kuratorium. Analiza raportów ewaluacji prowadzonych w placówkach województwa podlaskiego wskazuje jednak, iż właściwie w każdej ewaluowanej szkole, przedszkolu realizowane są nowatorskie rozwiązania o charakterze metodycznym, organizacyjnym czy programowym¹⁴⁷.

¹⁴⁷ <http://www.npseo.pl/action/raports> (dostęp: 7.08.2014).

Bibliografia

- Altszuler G.S., *Algorytm wynalazku*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1972.
- Araszkiewicz E., *Idealy wychowawcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
- b.a., *Do Pamiętnika Zbiór wierszy*, nakładem Heleny Poturalskiej, Kraków 1920.
- Bachnik K., *Innowacyjność jako jeden z kluczowych elementów polityki Unii Europejskiej*, [w:] M. Strużycki (red.), *Innowacyjność w teorii i praktyce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006.
- Batorski D. (red.), *Cyfrowa gospodarka Kluczowe trendy rewolucji cyfrowej*, MGG Conferences Sp. z o.o, Warszawa 2012.
- Bendyk E., Filiciak M., Płoszaj A., *Cyfrowa gospodarka: Kluczowe trendy rewolucji cyfrowej. Diagnoza, prognozy, strategie reakcji*, MGG Conferences Sp. z o.o. Warszawa 2012.
- Białoń L., *Zarządzanie działalnością innowacyjną*, Wydawnictwo Placet, Warszawa 2010.
- Chmaj L., *Kierunki i prądy w pedagogice XX w.*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1964.
- Ciborowski R.W., *Wpływ zmian w polityce ekonomicznej i globalizacji na postęp techniczny i konkurencyjność gospodarki Wielkiej Brytanii*, Wyd. UwB, Białystok 2004.
- Czaja-Chudyba I., *Kompetencje krytyczne w twórczej refleksji nauczyciela* [w:] I. Adamek, J. Bałachowicz (red.), *Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
- Dobrowolski S., Nowacki T., *Szkoły eksperymentalne w Polsce 1900-1964*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1966.
- Drabik-Podgródna V., *Innowacja edukacyjna w poradnictwie zawodowym: aplikacja rozwiązań praktycznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005.

- Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska D., *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie kreatywności jednostki*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.
- Dudel B., *Badanie w działaniu – działanie z badaniem. o nieodzowności teoretycznego przygotowania do badania w działaniu*, [w:] M. Kowalczyk-Wałędziak, A. Korzeniecka-Bondar, K. Bocheńska-Włostowska (red.), *Twórcze wiązanie teorii i praktyki pedagogicznej-możliwości, wyzwania, inspiracje*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.
- Dymara B., *Działania imitacyjne i rzeczywiste w procesie szkolnej edukacji* [w:] H. Kwiatkowska, Z. Kwieciński (red.), *Demokracja a oświata, kształcenie i wychowanie. Materiały z II Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*, Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, Toruń 1996.
- Erkollar A., Oberer B., *Putting Google+ to the Test: Assessing Outcomes for Student Collaboration, Engagement and Success in Higher Education*, "Procedia - Social and Behavioral Sciences" 2013 (83).
- Faure E., *Uczyć się, aby być*, PWN, Warszawa 1975.
- Giza T., *Innowacyjność jako kategoria ogólnopedagogiczna i dydaktyczna*, [w:] M. Myszkowska-Litwa (red.), *Pedagogika ogólna a teoria i praktyka dydaktyczna*, Wyd. UJ, Kraków 2011.
- Gloger Z., *Zabawy, gry, zagadki, żarty i przypowieści*, Druk J. Jeżyńskiego, Warszawa 1900.
- Grudziński W., Hajduk I., *Zarządzanie technologiami*, Difin, Warszawa 2008.
- Gry i zabawy dla młodzieży z opisem kar odbywanych za fanty*, Nakładem Ferdynanda Hosicke'a, Warszawa 1889.
- Guz S., *Metoda Montessori w przedszkolu i szkole. Kształcenie i osiągnięcia dzieci*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006.
- Handerson Ch. H., *Nowe Wychowanie*, nakł. Gebethnera i Wolfa, Warszawa 1925.
- Jacewicz A., *Problematyka kompetencji matematycznych w realizowanych na I etapie edukacyjnym innowacjach pedagogicznych*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Barbary Dudel na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, obroniona 3 lipca 2014.
- Jakubiak K., *Dążenia do wzmocnienia funkcji wychowawczej szkoły w pedagogice II Rzeczypospolitej*, [w:] K. Jakubiak, T. Maliszewski (red.), *W kręgu dorobku edukacyjnego II Rzeczypospolitej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Karwat T., *Podstawy innowatyki w oświacie*, CDN, Kalisz 1987.
- Karwowski M., *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Wydawnictwo APS, Warszawa 2009.

- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010, Instytut Wydawniczy ERICA
- Klus-Stańska D. (red.), *Dokąd zmierza polska szkoła?*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2008.
- Kotarba-Kańczugowska M., *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2009.
- Kowalczyk-Walędziak M., *Poczucie sprawstwa społecznego pedagoga: studium teoretyczno-empiryczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- Krysiak J., *Różne oblicza innowacyjności. Czego potrzebujemy bardziej: kreatywnych rozwiązań czy kreatywnych pytań?* [w:] L. Kowalczyk i F. Mroczo (red.), *Inżynieria innowacji. Zarządzanie operacyjne w teorii i praktyce organizacji biznesowych, publicznych i pozarządowych*, Prace naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości 2013, nr 5.
- Kucała M., *Gwary i regionalne odmiany polszczyzny w XX wieku*, [w:] S. Dubisz, i S. Gajda (red.), *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2001, Dom Wydawniczy Elipsa.
- Lesiak-Laska E., *Uwarunkowania i efekty innowacji pedagogicznych nauczycieli klas początkowych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1998.
- Liveri A., Xanthacou Y., Kaila M., *The Google Sketch Up Software as a Tool to Promote Creativity in Education in Greece*, “Procedia - Social and Behavioral Sciences” 2012 (69).
- Łapinski K., Wyżnikiewicz B., *Cloud Computing wpływ na konkurencyjność przedsiębiorstw i gospodarkę Polski*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2011.
- Mansor A. Z., *Managing Student's Grades and Attendance Records using Google Forms and Google Spreadsheets*, “Procedia - Social and Behavioral Sciences” 2012 (59).
- Maślankiewicz B., *Ozdoby na choinkę*, Wydawnictwo Przemysłu Lekkiego i Spożywczego, Warszawa 1953.
- Mendel M., *Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta, R. Steinera*, Zakład Wydawnictw i Reklamy „IWA-NOWSKI”, Płock 1995.
- Mikina A., Zajac B., *Metoda projektów w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2011.
- Mikina A., Zajac B., *Metoda projektów nie tylko w gimnazjum Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów szkół*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
- Najder-Stefaniak K., *Wstęp do innowatyki*, Wydawnictwo SSGW, Warszawa 2010.

- Nęcka E., *Psychologia twórczości*, GWP, Gdańsk 2001.
- Okoń W., *Nowy Słownik Pedagogiczny*, PWN, Warszawa 1996.
- Okoń W., *Szkoła współczesna: przemiany i tendencje rozwojowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 1979.
- Okoń W., *Szkoły eksperymentalne w świecie 1900-1975*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1978.
- Okoń-Horodyńska E., *Co z polityką innowacyjną w Polsce?* [w:] A. Zachorowska-Mazurkiewicz, E. Okoń-Horodyńska (red.), *Innowacje w rozwoju gospodarki i przedsiębiorstw: siły motoryczne i bariery*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2007.
- Palka S., *Pedagogika w stanie tworzenia*, UJ, Kraków 1999.
- Palka S., *Aktualne tendencje w teorii i praktyce kształcenia szkolnego*, „Hejnał Oświatowy” 2001, nr 2.
- Palka S., *Badania pedagogiczne a zmiany w praktyce szkolnej* [w:] J. Kuźma, J. Morbitzer (red.), *Edukacja – szkoła – nauczyciele. Promowanie rozwoju dziecka*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2005.
- Palka S., *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*, GWP, Gdańsk 2006.
- Parteka T., Kasprzak P. (red.), *Innowacje – co jest co?*, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2006.
- Pichlak M., *Uwarunkowania innowacyjności organizacji. Studium teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, Difin SA, Warszawa 2012.
- Pietrasiniński Z., *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, PWN, Warszawa 1970.
- Policht H., Leńczyk G., *Podręcznik do nauczania rysunków w szkołach powszechnych*, Nakładem Autorów i Ski, Kraków 1932.
- Poszytek P., Fazlagić J., *Wstęp* [w:] J. Fazlagić, M. Schmidt (red.), *Innowacyjne zarządzanie w polskiej oświacie*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2009.
- Przyborowska B., *Pedagogika innowacyjności. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.
- Sawiński J. P., *Innowacje i pseudo-innowacje*, „Edukacja i dialog”, 1994, nr 9
- Schulz R., *Procesy zmian i odnowy*, PWN, Warszawa 1980.
- Sobczak J., *„Nowe Wychowanie” w polskiej pedagogice okresu Drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1998.
- Stasiak M. K., *Twórczy i harmonijny rozwój człowieka*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2000.
- Swaldek K., Sadowski A., Szmeling K., *Rola Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej we wspieraniu innowacyjności polskich przedsiębiorstw*, [w:] A. Sta-

- bryła (red.), *Innowacyjność we współczesnych organizacjach*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2005.
- Sośnicki K., *Rozwój pedagogiki zachodniej na przełomie XIX i XX wieku*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1967.
- Szorc K., *W pewnym przedszkolu....*”, czyli o praktyce edukacyjnej inspirowanej założeniami teoretycznymi twórców i kontynuatorów nowego wychowania [w:] M. Kowalczuk-Wałędziak, A. Korzeniecka-Bondar, K. Bocheńska-Włostowska (red.), *Twórcze wiązanie teorii i praktyki pedagogicznej-możliwości, wyzwania, inspiracje*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014.
- Wach-Kąkolewicz A., *Umiejętności komunikowania i współpracy w środowisku wirtualnym jako efekt szkoleń e-learningowych*, „Neodidagmata” 2011, nr 31/32.
- Wasiołka P., *Syndrom łatwości życia*, „Edukacja i Dialog” 2010, nr 1/2.
- Wiesław W., *Stare polskie zadania z matematyki*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2000.
- Wojtczuk-Turek A., *Zachowania innowacyjne w pracy: wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, Difin, Warszawa 2012.
- Wojtczuk-Turek A., *Znaczenie wiedzy jako istotnego komponentu kompetencji twórczych w generowaniu innowacji*, [w:] S. Popek (red.), *Psychologia Twórczości*, Nowe Horyzonty, Wydawnictwo Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.
- Wróblewska U., *Przemiany uroczystości i świąt szkolnych jako efekt zmian społecznych*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2012, nr 3 (18).
- Wróblewska U., *Tydzień Dziecka? – inspiracje korczakowskie dzisiaj*, [w:] A. Korzeniecka-Bondar, B. Tołwińska, U. Wróblewska, (red.), *Światy życia codziennego uczestników interakcji wychowawczych Eksploracje – Analizy – Interpretacje*, Trans Humana, Białystok 2012.
- Wróblewska U., *„Tydzień Dziecka” – idea korczakowska w międzywojennym Białymstoku*, [w:] E. J. Kryńska, A. Suplicka, U. Wróblewska (red.), *Dziecko w historii – wątek korczakowski*, Trans Humana, Białystok 2013.
- Wróblewski P., *Aplikacje Google. Wykorzystaj potencjał darmowych narzędzi*, Helion, Warszawa 2013.
- Zaręba E., *Eksperyment i próby eksperymentalne*, [w:] S. Palka (red.), *Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*, WUJ, Kraków 1998.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki. (Dz.U. Nr 56, poz. 506, ze zm.).

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, z póź. zm.)

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425)

Netografia

<http://www.szszech.pl/szachywszkole/osrodki-pilotazu> (dostęp: 12.04.2014)

<http://sjp.pwn.pl/szukaj/nowatorski> (dostęp: 6.08. 2014)

<http://serwis-edukacyjny.pl/aktualno%C5%9Bci/dyrektor/10732-menn-%C5%9Brodki-na-innowacje-pedagogiczne-musi-znale%C5%BA%C4%87-organ-prowadz%C4%85cy> (dostęp: 6.08.2014)

<http://www.kuratorium.bialystok.pl/kuratorium2/DesktopDefault.aspx?tabindex=3&tabid=1561> (dostęp: 6.08. 2014)

<http://www.kuratorium.opole.pl/index.php/jakosc-w-edukacji/innowacje> (dostęp: 6.08. 2014)

<http://www.kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=3911&m=66&ms=157> (dostęp: 6.08. 2014)

pppwlodawa.pl/plikownia/tworcza%20szkola/A.%20Stefaniuk.doc (dostęp: 6.08. 2014)

www.zsjastkowice.pysznicz.pl/podstrony/publikacje/innowacje.doc (dostęp: 6.08. 2014)

http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_pr_1997-2006/rozp_154.php?wrapper=test (dostęp: 6.08. 2014)

http://technologie.gazeta.pl/internet/1,113840,12240200,Ile_osob_korzysta_z_Facebooka_w_Polsce_.html (dostęp: 21.07.2014)

<http://www.statista.com/chart/1103/top-10-social-networks-in-q1-2013/> (dostęp: 21.07.2014)

https://www.ignatianum.edu.pl/files/ipulak/Nr_22___EE_4_2011___cz3.pdf (dostęp: 12.01.2014)

<http://sliwerski-pedagog.blogspot.com/> (dostęp: 6.06.2014)

<http://www.esc.eu.int> (dostęp: 14.05. 2014)

<http://www.npseo.pl/action/raports> (dostęp: 7.08.2014)

<http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/zasoby/zestawienia/zest231.pdf> (dostęp: 21.08.2014)

https://womgorz.edu.pl/files/File/Biblioteka/innowacje_bibliografia.pdf (dostęp: 21.08.2014)

Wybrane i polecane opracowania naukowo-metodyczne z zakresu innowatyki pedagogicznej¹⁴⁸

- Arciszewska E., *Bariery rozpoznawania innowacji pedagogicznych*, „Nowa Szkoła”, 2008, nr 10.
- Augustyn A., Bodanko A., Niestolik N. (red.), *Dylematy współczesnego wychowania i kształcenia*, Łódź 2011.
- Bartodziej D., *Innowacja – droga do podwyższania jakości pracy przedszkola*, „Dyrektor Szkoły”, 2005, nr 9.
- Borawska I., *Innowacje w edukacji wczesnoszkolnej*, „Życie Szkoły”, 2001, nr 3.
- Borek D., *Działalność innowacyjna przedszkola nr 14 w Tychach*, „Dyrektor Szkoły”, 2002, nr 3.
- Dąbrowska A., *Ekologiczne innowacje pedagogiczne w regionie skierniewickim w latach 1994-2002*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa”, 2003, nr 2.
- Dobrołowicz J., *Kreatywność uczniów a ich osiągnięcia szkolne*, Kielce 2002.
- Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska D., *Wspieranie postaw proinnowacyjnych przez wzmacnianie kreatywności jednostki*, Warszawa 2010.
- Drucker P. F., *Innowacje i przedsiębiorczość – Praktyka i zasady*, Warszawa 1992.
- Dumowska B., *Edukacja autorska w szkołach publicznych w Polsce*, Kraków 2003.
- Ekiert-Grabowska D., *Kierowanie zmianą. Moduł III. Suplement*, Radom 1997.
- Giza T., *Innowatyka pedagogiczna - zmiany w teorii i praktyce*, „Nauczanie Początkowe”, 2003/2004, nr 2.
- Giza T., *Zmiany edukacyjne a innowacje nauczycielskie* [w:] E. Malewska, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*, Kraków, 2002.
- Giza T., *Innowatyka pedagogiczna – zmiany w teorii i praktyce*, „Nauczanie Początkowe”, 2003/2004, nr 2.
- Giza T., *Konteksty rozważań nad twórczością w pedagogice*, „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne”, 2000, t. 13.
- Giza T., *Zmiany edukacyjne a innowacje nauczycielskie*, [w:] E. Malewska, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic*

¹⁴⁸ Opracowano m.in. na podstawie: T. Podemska, *Innowacje pedagogiczne. Zestawienie bibliograficzne w wyborze*; <http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/zasoby/zestawienia/zest231.pdf> (dostęp: 21.08.2014); *Innowacje pedagogiczne. Bibliografia w wyborze za lata 1990-2008*; https://womgorz.edu.pl/files/File/Biblioteka/innowacje_bibliografia.pdf (dostęp: 21.08.2014).

- w jednoczącej się Europie: materiały z IV Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego, Kraków 2002.
- Goźlińska E., *Nie lekcje lecz zajęcia edukacyjne*, Warszawa 2004.
- Gribble D., *Edukacja w wolności: w poszukiwaniu idealnego systemu kształcenia*, Kraków 2005.
- Ionescu M., Bocos M., *Innowacje w edukacji – pilna potrzeba*, [w:] K. Polak, B. Urban (red.), *Edukacyjne wyzwania w krajach postkomunistycznych*, Kraków 2003.
- Jabłonowska M. (red.), *Środowisko edukacyjne uczniów zdolnych*, Warszawa 2013.
- Jabłonowska M. (red.), *Uczeń zdolny i jego edukacja. Koncepcje. Badania. Praktyka*, Warszawa 2013.
- Kalinista M., *Innowacja pedagogiczna w zakresie środków dydaktycznych – autorski pomysł na usprawnienie pracy szkoły*, „Gazeta Szkolna”, 2004, nr 22.
- Kataryńczuk-Mania L. (red.), *Innowacje pedagogiczne w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*, Zielona Góra 2000.
- Kiluk A., *Pedagogiczna idea innowacyjności w praktyce szkolnej*, [w:] M. Myszkowska-Litwa (red.), *Pedagogika ogólna a teoria i praktyka dydaktyczna*, Kraków 2011.
- Klimaszewska A., *Zestawienie bibliograficzne obejmujące wybrane pozycje dotyczące innowacji pedagogicznych we współczesnej szkole*, „Nauczanie Początkowe”, 2003/2004 nr 2.
- Klim-Klimaszewska A., *Innowacje pedagogiczne*, „Podlaskie Zeszyty Pedagogiczne”, 2000 nr 2.
- Knapik A.M., *Studenci o innowacjach pedagogicznych – raport z badań* [w:] J. Kuźma, J. Morbitzer (red.), *Edukacja – szkoła – nauczyciele: promowanie rozwoju dziecka*, Kraków 2005.
- Konarzewski K., *Perspektywy indywidualizacji kształcenia. Raport o stanie badań*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2011.
- Kościelniak A., Szwajkajzer M., *Jak zapewnić dzieciom sukces?*, „Edukacja i Dialog”, 2004, nr 7.
- Kotarba-Kańczugowska, M., *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych*, Warszawa 2009.
- Kowalczyk M., *Pedagogiczna diagnoza i profilaktyka zaburzeń odżywiania się u młodzieży szkolnej*, Kraków 2008.
- Krzysztosek Z., *Innowacje jako wartość edukacyjna*, „Myśl Socjaldemokratyczna”, 2004, nr 1-2.
- Kubik A., *Innowacje pedagogiczne w edukacji wczesnoszkolnej – teoria a rzeczywistość*, [w:] J. Szempruch (red.), *Edukacja wobec wyzwań i zadań współczesności i przyszłości: teoria i praktyka pedagogiczna*, Rzeszów 2006.

- Kuras L., *Kształcenie nastawione na podmiotowość uczącego się*, [w:] A. Augustyn, (red.) *Dylematy współczesnego wychowania i kształcenia*, Łódź 2011.
- Kutnowski Sz., *Twórczość czy konformizm?*, „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne”, 2000, t. 13.
- Lepa A., *Etyka innowacyjnych koncepcji w edukacji*, „Pedagogia Christiana”, 2006, t.2.
- Łukaszewicz R., *Studia nad alternatywami w edukacji*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2002.
- Maciejewska J., Durda M., *Szkolne procedury jakości : szkoły innowacyjne same się doskonałą*, „Dyrektor Szkoły”, 2003, nr 9.
- Magda-Adamowicz M. (red.), *Modernizowanie edukacji wczesnoszkolnej: wybrane próby*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2004.
- Malinowski J.A., *Ewaluacja i innowacje w pracy nauczyciela*, „Wychowanie Na Co Dzień”, 2008, nr 6.
- Mchitarjan I., *Szkoły alternatywne w Niemczech wschodnich: bilans dekady i perspektywy*, „Edukacja”, 2001, nr 2.
- Mielczarek E., *Po pierwsze nie szkodzić*, „Edukacja i Dialog”, 2004, nr 2.
- Młynarczuk-Sokołowska A., Potoniec K., Szostak-Król K., (red.), *Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej*, Białystok 2011.
- Młynarczuk-Sokołowska A., Szostak-Król K., (red.), *Różnorodność. Twórcza Aktywność. Inkluzja w Edukacji*, Białystok 2014.
- Musioł A., Gmoch R., *Innowacje pedagogiczne nauczycieli jako wskaźnik ich kompetencji zawodowych* [w:] R. Gmoch, A. Krasnodębska (red.), *Kompetencje zawodowe nauczycieli i jakość kształcenia w dobie przemian edukacyjnych*, Opole 2005.
- Pająk J., *Problematyka kreatywności w zawodzie nauczycielskim* [w:] S. Korczyński (red.), *Nauczyciel epoki przemian*, Opole 2004.
- Palka S., *Innowacje dydaktyczne*, „Hejnał Oświatowy”, 2002, nr 3.
- Petlák E., Porubská E., *Dydaktyka ogólna a innowacyjne podejście w dydaktyce w aspekcie przygotowania przyszłych nauczycieli*, „Chowanna”, 2003, t. 2.
- Petlák E., *Rola nauczyciela we współczesnej szkole*, Warszawa 2008.
- Piekarski J., Śliwerski B., (red.), *Edukacja alternatywna, nowe teorie, modele badań i reformy*, Kraków 2000.
- Podłowska J., *Innowacje - nowe wyzwania w doskonaleniu nauczycieli*, „Nowa Edukacja Zawodowa”, 2005, nr 1.
- Polak K., *Między ideą a schematem: (program „Kreator” jako przykład urzeczywistniania nauczycielskiej wolności)* [w:] J. Danilewska (red.), *Granice wolności i przymusu w edukacji szkolnej*, Kraków 2001.

- Przyborowska B., *Struktury innowacyjne w edukacji w kontekście polskich doświadczeń* [w:] A. Karpińska (red.), *Teoria i praktyka kształcenia w dialogu i perspektywie*, Białystok 2003.
- Przyborowska B., *Innowacyjność instytucji edukacyjnych - synteza badań*, „Przeгляд Badań Edukacyjnych”, 2005, nr 1.
- Przyborowska B., *Struktury innowacyjne w edukacji, teoria, praktyka, rozwój*, Toruń 2003.
- Radziewicz J., *Warunki podejmowania pedagogicznych decyzji innowacyjnych* [w:] E. Dombrowska, A. Niedźwiedzka (oprac.) *Twórczość: wyzwanie XXI wieku*, Kraków, 2003.
- Rechnio-Kołodziej B., *Co warto wiedzieć o innowacji pedagogicznej?*, „*Wszystko dla Szkoły*”, 2011, nr 1.
- Rękawek A., *Innowacje w szkole*, „*Dyrektor Szkoły*”, 2006, nr 4.
- Rękawek A., *Innowacyjność nauczyciela w kontekście nowoczesnych technologii*, „*Dyrektor Szkoły*”, 2007, nr 1.
- Sitarska B. (red.), *Doskonalenie kompetencji edukacyjnych*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2004.
- Smela K., *Dostosowanie oferty kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy*, „*Pedagogika Pracy*”, 2006, t. 48.
- Sosnowska-Rutka B., Łoszczyk B., *Innowacja pedagogiczna w klasie VI - technika z informatyką*. Cz. 1, „*Wychowanie Techniczne w Szkole*”, 2004, nr 1.
- Sowiński A. J., *Pedagogiczny sens innowacji w wychowaniu* [w:] J. Piekarski, B. Śliwerski (red.), *Edukacja alternatywna : nowe teorie, modele badań i reformy*, Kraków 2000.
- Stachura A., *Innowacje dydaktyczne we współczesnym systemie kształcenia* [w:] J. Świrko-Pilipczuk (red.), *Dydaktyka ogólna i nauki z nią współdziałające : studia dedykowane Profesorowi Franciszkowi Bereźnickiemu z okazji 70-lecia urodzin i 52-lecia pracy naukowej i dydaktycznej*, Szczecin 2007.
- Stańczak I., *TRIZ – pedagogika w procesie aktywizacji poznawczej uczniów klas początkowych*, „*Studia Pedagogiczne*”, 2011, t. 20.
- Szefler E., Sobieszczyk M., *Z działalności innowacyjnej nauczycieli klas młodszych*, Bydgoszcz 2000.
- Szempruch J., *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Kraków, 2012.
- Szlufik W., *Istota metody innowacji w zintegrowanej edukacji XXI wieku* [w:] W. Szlufik, T. Banaszekiewicz, A. Pękala (red.), *Współczesne wyzwania wobec edukacji elementarnej*, Częstochowa 2004.
- Szmeja M., *Innowacja w zakresie pobudzania i rozwijania zainteresowań literackich uczniów*, „*Podlaski Zeszyt Pedagogiczny*”, 2002, nr 5-6.

- Szumilas K., *Kategoria twórczości pedagogicznej w perspektywie twórczości uniwersalnej*, „Studia Pedagogica Universitatis Stetinensi”, 2001, nr 2.
- Śliwerski B., *Szkoła na wirażu zmian politycznych. Bez cenzury*, Kraków 2012.
- West M., *Rozwijanie kreatywności wewnątrz organizacji*, Warszawa 2000.
- Wilk A., *Innowacja wspomagana komputerem*, „Nowe w Szkole”, 2002, nr 3.
- Winkowska-Nowak, Skiba R. (red.), *GeoGebra: wprowadzanie innowacji edukacyjnej*, Toruń 2011.
- Wojtczuk – Turek A., *Zachowania innowacyjne w pracy*, Warszawa 2012.
- Wollman-Mazurkiewicz L., *Nauczyciel innowator w reformowanej szkole*, [w:] S. Korczyński (red.), *Nauczyciel epoki przemian*, Opole 2004.
- Wollman-Mazurkiewicz L., *Zreformowana edukacja wczesnoszkolna - czynnik sprzyjający czy hamujący innowacyjne działania nauczycieli?* [w:] W. Puślecki (red.), *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna w teorii i praktyce*, Opole 2004.
- Wosiński C., *Nauczyciel XXI wieku - twórca innowacyjnej kultury dydaktyczno-pedagogicznej*, [w:] Szempruch J. (red.), *Edukacja wobec wyzwań i zadań współczesności i przyszłości: teoria i praktyka pedagogiczna*, Rzeszów 2006.
- Wróbel J., *Kłębek wełny Ariadny a glottodydaktyka - w leksykalnym labiryncie metod innowacyjno-alternatywnych*, „Języki Obce w Szkole”, 2006, nr 1.
- Wróżyńska H., *Innowacyjność w procesie kontroli i oceny szansą dla edukacji jutra*, „Edukacja Humanistyczna”, 2000, nr 2-3.
- Zadura-Lichota P., *Innowacyjność 2010*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.
- Zakorczmenna E., *Innowacyjny program dziennikarski w klasach V i VI szkoły podstawowej*, „Kwartalnik Edukacyjny”, 2001, nr 3.
- Zaufal K., *Szwajcarskie innowacje w edukacji historycznej*, „Hejnał Oświatowy”, 2002, nr 3.

Nota o Fundacji

Informacje podstawowe. Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych została ustanowiona 11 lipca 2013 roku aktem notarialnym repertorium A numer 9703/2013 (wpis do KRS 03.09.2013), a pomysłodawcą tego przedsięwzięcia była dr Marta Kowalczyk-Wałędziak. Fundacja działa przy Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku i stanowi przestrzeń interakcyjną dla teorii i praktyki społeczno-pedagogicznej, kreowania, rozwijania i wdrażania innowacji społeczno-pedagogicznych. Fundacja jest ogniwem łączącym twórców i odbiorców wiedzy z dziedziny nauk społecznych (w szczególności zaś nauk pedagogicznych), miejscem rzeczywistego dialogu między teoretykami i praktykami. Trzeba bowiem mieć na uwadze, że teoria jest istotnym czynnikiem rozwoju praktyki, i odwrotnie – praktyka warunkuje (jest impulsem) rozwoju teorii.

Cele statutowe. Fundacja, korzystając z dorobku organizacyjnego i naukowego Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, realizuje następujące cele:

1. Podejmowanie działań i wpieranie inicjatyw służących:
  - a. zacieśnianiu związków między teorią tworzoną głównie w murach uczelni a społeczną praktyką edukacyjną,
  - b. upowszechnianiu osiągnięć naukowych z dziedziny pedagogiki, pracy socjalnej, polityki społecznej,
  - c. zwiększaniu świadomości znaczenia dorobku nauk społecznych (zwłaszcza nauk pedagogicznych, pracy społecznej, polityki społecznej) wśród społeczności naukowej, studentów, jak i szerszego otoczenia społeczno-kulturowego.
2. Rozwijanie i umacnianie postaw nastawionych na aktywne współdziałanie badawcze teoretyków i praktyków–pedagogów, nauczycieli, pracowników służb społecznych.
3. Poszukiwanie i promowanie rozwiązań w zakresie efektywniejszego wdrażania osiągnięć z dziedziny nauk społecznych (głównie pedagogiki,

- pracy społecznej, polityki społecznej) do praktyki, sprawniejszego przepływu wiedzy i doświadczeń między teoretykami i praktykami.
4. Inicjowanie i pomoc w tworzeniu i rozwijaniu innowacyjnych rozwiązań – nowych sposobów działalności społeczno-pedagogicznej.
  5. Wspieranie, promowanie i finansowanie rozwoju osobistego, zawodowego, naukowo-badawczego podmiotów zajmujących się edukacją i pomocą społeczną.
  6. Pozyskiwanie informacji o priorytetach w szeroko pojmowanej edukacji, w obszarze badań pedagogicznych i społecznych, o potrzebach edukacyjnych w środowisku lokalnym.
  7. Stworzenie portalu – bazy wiedzy o charakterze naukowo-informacyjnym, w ramach którego będą gromadzone i udostępniane zasoby wiedzy z zakresu nauk pedagogicznych, pracy socjalnej, polityki społecznej i dziedzin pokrewnych oraz informacje o wybitnych studentach-absolwentach Wydziału, a także szkołach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, animacyjnych, ośrodkach pomocy społecznej – potencjalnych pracodawcach studentów Wydziału.
  8. Wspieranie działalności naukowo-badawczej i praktycznej studentów i doktorantów Wydziału.
  9. Promowanie idei uniwersytetu społecznie odpowiedzialnego, wspieranie szeroko rozumianej idei przedsiębiorczości społecznej w wymiarze studenckim, zawodowym i terytorialnym.

Sposób realizacji celów. Fundacja realizuje swoje cele przez:

- a. działalność badawczą – tworzenie zespołów badawczych w zakresie diagnozowania, wyjaśniania zarówno faktów, zjawisk i procesów o znaczeniu ogólnospołecznym, jak i ściśle związanych z konkretną placówką (np. szkołą czy instytucją opieki społecznej) oraz projektowania działań praktycznych,
- b. uczestnictwo w projektach krajowych i międzynarodowych, w tym finansowanych z funduszy strukturalnych i innych zewnętrznych źródeł finansowania,
- c. współorganizację projektów badawczych, edukacyjnych, kulturalnych i artystycznych realizowanych przez jednostki organizacyjne Uniwersytetu w Białymstoku,
- d. wspieranie i inicjowanie współpracy zagranicznej,
- e. pośrednictwo w pozyskiwaniu środków finansowych dla realizacji przedsięwzięć badawczych ważnych dla rozwoju nauki i praktyki społeczno-pedagogicznej,

- f. organizowanie konferencji, seminariów, sympozjów naukowych, prelekcji, wykładów,
- g. organizowanie form doskonalenia zawodowego, szczególnie kursów, szkoleń, warsztatów dla praktyków,
- h. prowadzenie działalności doradczej i eksperckiej,
- i. organizowanie imprez kulturalnych, artystycznych i edukacyjnych - koncertów, festiwali, przeglądów, pokazów, konkursów (np. na najlepsze prace licencjackie i magisterskie), wystaw, spektakli itp.,
- j. udzielanie dotacji dla organizacji społecznych i przedsięwzięć o celach podobnych do celów Fundacji,
- k. przyznawanie stypendiów, nagród i staży oraz organizowanie innych form pomocy materialnej dla uczniów, studentów, nauczycieli, doktorantów, naukowców i twórców,
- l. działalność promocyjną, informacyjną i wydawniczą,
- m. współpracę z władzami samorządowymi, rządowymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie wymienionym w celach działania Fundacji.

Potencjał kadrowy. Potencjał kadrowy Fundacji stanowią członkowie Zarządu oraz Rady Fundacji. W skład Zarządu Fundacji wchodzi 5 osób – dr Marta Kowalczyk-Wałędziak (prezes), dr Katarzyna Szorc (wiceprezes), mgr Katarzyna Łogwiniuk (wiceprezes), dr Joanna Szymanowska (członek) i dr Urszula Wróblewska (członek). Organem kontrolnym i opiniującym Fundacji jest Rada Fundacji. Jej członkowie to przedstawiciele środowiska teoretyków i praktyków pedagogicznych: dr hab. Mirosław Sobiecki, prof. UwB, dr hab. Janina Uszyńska-Jarmoc, prof. UwB, dr Alicja Korzeniecka-Bondar, dr Barbara Dudel, mgr Barbara Kardasiewicz, a działalności Rady przewodniczy dr hab. Wioleta Danilewicz, prof. UwB.

Współpraca ze środowiskiem. Warto podkreślić, że inicjatywę powstania Fundacji poparli Podlaski Kurator Oświaty, Dyrektor Muzeum w Białymstoku, Dyrektor Białostockiego Parku Naukowo-Technologicznego, Dyrektor Centrum Edukacji Nauczycieli, pracownicy Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, Fundacji Edukacji i Nauki oraz dyrektorowie wybranych szkół i placówek z województwa podlaskiego. Fundacja zawarła także porozumienia o współpracy z Wydziałem Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uczelnią Warszawską im. M. Skłodowskiej-Curie oraz Otwartą Akademią Umiejętności w Warszawie.

Potencjał organizacyjny. Fundacja zorganizowała już dwa seminaria naukowo-szkoleniowe: „Tutoring akademicki – szansa zagrożenie czy utopia we współczesnym szkolnictwie wyższym” (udział wzięli przedstawiciele róż-

nych uczelni z Polski) oraz „Tutoring: jak rozwijać potencjał uczniów i motywować ich do samodzielnej pracy?” (udział wzięło ok. 50 nauczycieli z województwa podlaskiego, natomiast chęć uczestnictwa zgłosiło 112 osób). Seminaria zostały wysoko ocenione przez uczestników w ankietach ewaluacyjnych. Fundacja zorganizowała w partnerstwie z Centrum Edukacji Artystycznej Muzyłek Moni z Krakowa „Maraton Artystyczny” adresowanych do nauczycieli przedszkoli, nauczycieli klas I-III szkół podstawowych, wychowawców, animatorów kultury, studentów.

Fundacja otrzymała także dotację od Zarządu Województwa Podlaskiego w otwartym konkursie ofert na realizację zadań z zakresu kultury w 2014 roku /tytuł zadania: „Poznaj kulturę regionu czyli bajanie z Żubrozwiezem” – warsztaty artystyczno-edukacyjne dla dzieci”/.

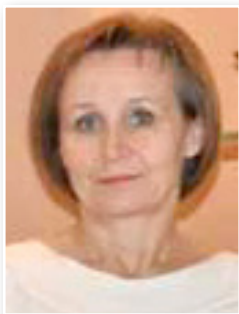
Ponadto Fundacja organizuje także liczne przedsięwzięcia w porozumieniu z pracownikami Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Warto tu wspomnieć także o warsztatach etnograficznych czy konferencji z cyklu „Dziecko–Rodzice–Nauczyciel”. Ważną i użytecznie praktyczną inicjatywą były także półkolonie dla dzieci pod hasłem „Uniwersytet Przygody”.

Fundacja ma zróżnicowaną organizacyjnie strukturę wewnętrzną obejmującą 4 sekcje:

- badawczą, zajmującą się przede wszystkim planowaniem, prowadzeniem i opracowywaniem wyników badań, w tym badań rozwojowych,
- szkoleniową, zajmującą się identyfikacją potrzeb praktyków w dziedzinie doskonalenia zawodowego oraz organizacją szkoleń, warsztatów zgodnie ze zgłaszanym zapotrzebowaniem, a także zapotrzebowania rodziców na oferowane działania,
- wdrożeniową, zajmującą się głównie upowszechnianiem wyników badań, promowaniem tworzonych innowacji pedagogicznych, opracowywaniem zaleceń służących wdrażaniu osiągnięć naukowych, prezentowaniem rezultatów badań i nowych sposobów działania pedagogicznego w toku seminariów, konferencji i spotkań naukowych,
- informatyczną, odpowiedzialną za prowadzenie platformy internetowej.

Serdecznie zapraszamy nauczycieli, pedagogów, animatorów kultury, pracowników służb społecznych do współpracy w realizowaniu celów statutowych naszej Fundacji.

Noty o autorach

Barbara Dudel – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Przed-
szkolnej i Wczesnoszkolnej Wydziału Pedagogiki i Psy-
chologii Uniwersytetu w Białymstoku. Członek Rady
Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Spo-
łeczno-Pedagogicznych. Zainteresowana naukowe zwią-
zane są z edukacją uczniów klas 1-3, ich kompetencjami.

Autorka 70 publikacji o charakterze badawczym i metodycznym. Prowadzi
działalność naukowo-badawczą, innowacyjną i upowszechniającą na rzecz
kształcenia i doskonalenia nauczycieli.

Marta Kowalczyk-Wałędziak – doktor nauk humani-
stycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Zakładzie
Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań Pedagogicz-
nych Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu
w Białymstoku. Prezes Zarządu Fundacji Centrum Trans-
feru Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych. Za-
interesowania naukowo-badawcze koncentrują się wokół

problematyki transferu wiedzy w oświacie, sprawstwa i poczucia sprawstwa
społecznego pedagogów oraz zaburzeń odżywiania u dzieci i młodzieży. Au-
torka kilkudziesięciu publikacji na ten temat, w tym dwóch książek autorskich:
Pedagogiczna diagnoza zaburzeń odżywiania się u młodzieży szkolnej (2008)
oraz *Poczucie sprawstwa społecznego pedagogów: studium teoretyczno-empi-
ryczne* (2012). Współtwórca i partner merytoryczny Polish National Centre of
Eating Disorders. Autorka programu profilaktycznego „Powstrzymać anorek-
sję i bulimię”, rekomendowanego przez liczne instytucje oświatowe i realizo-
wanego w kilkunastu szkołach różnych szczebli na terenie całej Polski. Certy-
fikowany tutor akademicki pierwszego stopnia.

Katarzyna Maria Łogwiniuk – nauczyciel informatyki
z 20-letnim doświadczeniem pracy w szkole średniej, dok-
torantka Wydziału Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu
w Białymstoku. Wiceprezes Zarządu Fundacji Centrum
Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicz-
nych. Od 2012 r. krajowy koordynator Międzynarodowe-

go Konkursu Umiejętności Statystycznych (islp.edu.pl). W 2007 r. realizowała innowację pedagogiczną pt. „Moodle w naszej szkole”. Autorka licznych publikacji dotyczących zastosowań technologii informacyjno-komunikacyjnych w pracy nauczyciela oraz współautorka prac badawczych dotyczących uzależnień młodzieży i studentów od różnych używek (papierosy, alkohol, komputery). Pomysłodawca oraz fundator Fundacji Edukacji i Nauki w Białymstoku.

Katarzyna Szorc – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań Pedagogicznych Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Wiceprezes Zarządu Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych. Zainteresowania naukowe mieszczą się w obszarze pedagogiki ogólnej i pedeutologii (kształcenie nauczycieli, rozwój – osobisty i zawodowy, doskonalenie, kompetencje), a szczegółowiej w aspekcie świata emocji. Autorka monografii nt. *Inteligencja emocjonalna nauczycieli gimnazjów* (2013) oraz wielu tekstów w monografiach zbiorowych, czasopismach naukowych. Realizuje misję popularyzowania nauki. Przejawem poszukiwania dialogicznych relacji w układzie teoria – praktyka pedagogiczna jest prowadzenie warsztatów na Podlaskim Festiwalu Nauki, prowadzenie Dnia Dziecka dla dzieci szkół i przedszkoli, prowadzenie zajęć z Wykorzystaniem Metody Ruchu Rozwijającego wg Weroniki Sherborne czy Kuferka Tajemnic.

Urszula Wróblewska – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Katedrze Historii Wychowania Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Członek Zarządu Fundacji Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych. Prowadzi badania nad oświatą mniejszości w Drugiej Rzeczypospolitej oraz przemianami uroczystości i świąt szkolnych. W pracy teoretycznej poszukuje praktycznych rozwiązań w działaniach edukacyjnych. Współpracuje z muzeami z którymi przygotowuje i realizuje założenia edukacji muzealnej. Jest autorką ponad czterdziestu artykułów w monografiach i czasopismach naukowych oraz współredaktorką sześciu monografii wieloautorskich i autorką monografii nt. *Oświata Tatarów w II Rzeczypospolitej* (2012).

AKTY PRAWNE

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu

z dnia 9 kwietnia 2002 r.

w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki.

Na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 i Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 28, poz. 153 i Nr 141, poz. 943, z 1998 r. Nr 117, poz. 759 i Nr 162, poz. 1126, z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 19, poz. 239, Nr 48, poz. 550, Nr 104, poz. 1104, Nr 120, poz. 1268 i Nr 122, poz. 1320, z 2001 r. Nr 111, poz. 1194 i Nr 144, poz. 1615 oraz z 2002 r. Nr 41, poz. 362) zarządza się, co następuje:

§ 1.

1. Innowacją pedagogiczną, zwaną dalej „innowacją”, prowadzoną w publicznych szkołach i placówkach, zwanych dalej „szkołami”, są nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły.
2. Eksperymentem pedagogicznym, zwanym dalej „eksperymentem”, są działania służące podnoszeniu skuteczności kształcenia w szkole, w ramach których są modyfikowane warunki, organizacja zajęć edukacyjnych lub zakres treści nauczania, prowadzone pod opieką jednostki naukowej.
3. Innowacje i eksperymenty nie mogą prowadzić do zmiany typu szkoły.

§ 2.

1. Innowacja lub eksperyment może obejmować wszystkie lub wybrane zajęcia edukacyjne, całą szkołę, oddział lub grupę.
2. Rozpoczęcie innowacji lub eksperymentu jest możliwe po zapewnieniu przez szkołę odpowiednich warunków kadrowych i organizacyjnych, niezbędnych do realizacji planowanych działań innowacyjnych i eksperymentalnych.
3. Innowacje lub eksperymenty, wymagające przyznania szkole dodatkowych środków budżetowych, mogą być podjęte po wyrażeniu przez organ prowadzący szkołę pisemnej zgody na finansowanie planowanych działań.
4. Rekrutacja do szkół lub oddziałów, w których jest prowadzona innowacja lub eksperyment, odbywa się na zasadzie powszechnej dostępności.
5. Udział nauczycieli w innowacji lub eksperymentach jest dobrowolny.

§ 3.

Innowacje i eksperymenty nie mogą naruszać uprawnień ucznia do bezpłatnej nauki, wychowania i opieki w zakresie ustalonym w ustawie z dnia

7 września 1991 r. o systemie oświaty, a także w zakresie uzyskania wiadomości i umiejętności niezbędnych do ukończenia danego typu szkoły oraz warunków i sposobu przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów, określonych w odrębnych przepisach.

§ 4.

1. Uchwałę w sprawie wprowadzenia innowacji w szkole podejmuje rada pedagogiczna.
2. Uchwała w sprawie wprowadzenia innowacji może być podjęta po uzyskaniu:
  - 1) zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji,
  - 2) opinii rady szkoły,
  - 3) pisemnej zgody autora lub zespołu autorskiego innowacji na jej prowadzenie w szkole, w przypadku gdy założenia innowacji nie były wcześniej opublikowane.
3. Uchwałę rady pedagogicznej w sprawie wprowadzenia innowacji wraz z opisem jej zasad oraz opinią rady szkoły i zgodą autora lub zespołu autorskiego innowacji, o której mowa w ust. 2 pkt 3, dyrektor szkoły przekazuje kuratorowi oświaty i organowi prowadzącemu szkołę w terminie do dnia 31 marca roku poprzedzającego rok szkolny, w którym jest planowane rozpoczęcie innowacji.

§ 5.

1. Uchwałę w sprawie wprowadzenia eksperymentu w szkole podejmuje rada pedagogiczna po zapoznaniu się z celem, założeniami i sposobem realizacji eksperymentu.
2. Uchwała w sprawie wprowadzenia eksperymentu może być podjęta po uzyskaniu:
  - 1) zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w eksperymencie,
  - 2) opinii rady szkoły,
  - 3) pisemnej zgody autora lub zespołu autorskiego eksperymentu na jego prowadzenie w szkole.

§ 6.

Prowadzenie eksperymentu w szkole wymaga zgody ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. W przypadku eksperymentu dotyczącego kształcenia w danym zawodzie minister właściwy do spraw oświaty i wychowania zasięga opinii ministra właściwego dla danego zawodu.

§ 7.

1. Dyrektor szkoły, na podstawie uchwały rady pedagogicznej, występuje do ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania z wnioskiem o wyrażenie zgody na prowadzenie eksperymentu w szkole, w terminie do dnia 31 marca roku poprzedzającego rok szkolny, w którym jest planowane rozpoczęcie eksperymentu.
2. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, składa się za pośrednictwem kuratora oświaty, który dołącza swoją opinię.

3. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, powinien zawierać:

- 1) cel, założenia i sposób realizacji eksperymentu,
- 2) opinię jednostki naukowej, dotyczącą założeń eksperymentu wraz ze zgodą tej jednostki na sprawowanie opieki nad przebiegiem eksperymentu i na dokonanie jego oceny,
- 3) zgodę rady pedagogicznej oraz opinię rady szkoły,
- 4) zgodę organu prowadzącego szkołę, o której mowa w § 2 ust. 3,
- 5) w przypadku eksperymentu dotyczącego zawodu nieumieszczonego w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego - także uzasadnienie potrzeby prowadzenia kształcenia w danym zawodzie wraz z pozytywnymi opiniami:
  - a) wojewódzkiej lub powiatowej rady zatrudnienia, wydanej po uzyskaniu opinii odpowiednio wojewódzkiego lub powiatowego urzędu pracy,
  - b) samorządu gospodarczego lub innej organizacji gospodarczej właściwej dla danego zawodu,
  - c) jednostki naukowej lub stowarzyszenia zawodowego właściwego dla zawodu, w zakresie merytorycznej zawartości programu nauczania przewidzianego dla danego zawodu.

§ 8.

1. Dyrektor szkoły prowadzącej eksperyment przekazuje bezpośrednio po jego zakończeniu ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania ocenę eksperymentu dokonaną przez jednostkę naukową, która sprawuje opiekę nad przebiegiem eksperymentu, a także informuje o niej organ prowadzący szkołę i organ sprawujący nadzór pedagogiczny.
2. Ocenę, o której mowa w ust. 1, składa się za pośrednictwem kuratora oświaty, który dołącza swoją ocenę.

§ 9.

Innowacje i eksperymenty prowadzone w dniu wejścia w życie rozporządzenia należy dostosować do wymogów określonych w rozporządzeniu do dnia 30 września 2002 r.

§ 10.

Traci moc zarządzenie nr 18 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1993 r. w sprawie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły i placówki publiczne (Dz. Urz. MEN Nr 6, poz. 20).

§ 11.

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu: *K. Łybacka*

Załącznik nr 2

**WZÓR KARTY INFORMACYJNEJ
INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ DO WYPEŁNIENIA
W WERSJI ELEKTRONICZNEJ
(obowiązuje w Kuratorium Oświaty w Białymstoku)**

Tytuł innowacji pedagogicznej:

--

Informacje o szkole:

Typ szkoły:
Nazwa szkoły:

Informacje dotyczące innowacji

Rodzaj innowacji pedagogicznej: <small>* właściwe podkreślić</small>
1.   programowa
2.   organizacyjna
3.   metodyczna
Adresaci innowacji: <small>*kto zostanie nią objęty (szkoła, klasa, klasy, grupa.)</small>
Czas trwania innowacji: <small>* podać od.....do</small>
Zajęcia edukacyjne objęte innowacją:
Krótki opis innowacji pedagogicznej (na czym polega?):
Określić na czym polega nowatorstwo:
Przewidywane efekty (korzyści wdrożenia innowacji pedagogicznej):
Finansowanie innowacji pedagogicznej: 1. nie wymaga dodatkowego finansowania 2. wymaga dodatkowego finansowania (określić skąd pozyskano środki): <small>* właściwe podkreślić; ad pkt 2 uzupełnić</small>

**UCHWAŁA W SPRAWIE WPROWADZENIA
INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ W SZKOLE
(obowiązuje w Kuratorium Oświaty w Białymstoku)**

Uchwała nr ....

Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej/Gimnazjum/ ..... w .....
z dnia .....

**w sprawie wprowadzenia innowacji pedagogicznej w szkole w roku szkol-
nym 20...../20.....**

Na podstawie art. 41 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r., nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1

Wprowadza się w Szkole z dniem 1 września 200 ... roku, po zapoznaniu się z celem, założeniami i sposobem realizacji, innowację pedagogiczną o nazwie .....

§ 2

Uchwałę podejmuje się po uzyskaniu:

- 1.Zgody nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji
- 2.Opinii w tej sprawie Rady Szkoły/ Rady Pedagogicznej
- 3.Pisemnej zgody autora innowacji na jej wprowadzenie w Szkole, ponieważ założenia innowacji nie były wcześniej opublikowane.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Dyrektorowi Szkoły.

Przewodniczący Rady Pedagogicznej

Załącznik nr 4

**DOKUMENTACJA WYNIKAJĄCA Z PRAWA OŚWIATOWEGO
DOTYCZĄCA DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ
(NALEŻY PRZESŁAĆ DO KURATORIUM OŚWIATY W BIAŁYMSTOKU W
WERSJI PAPIEROWEJ)**

Dokumentacja wynikająca z prawa oświatowego dotycząca działalności innowacyjnej,

którą należy przesłać do Kuratorium Oświaty w Białymstoku w wersji papierowej:

1. uchwała rady pedagogicznej w sprawie wprowadzenia innowacji pedagogicznej
2. zgoda autora/autorów na jej wprowadzenie w szkole
3. zgoda nauczycieli, którzy będą uczestniczyć w innowacji pedagogicznej
4. opinia rady szkoły/ w przypadku jej braku, opinia rady pedagogicznej
5. zgoda organu prowadzącego na finansowanie planowanych działań

* właściwe podkreślić

6. Informacje o autorze/autorach innowacji:

Imię i nazwisko:

Kwalifikacje zawodowe:

Zajmowane stanowisko:

Stopień awansu zawodowego:

Doświadczenie w zakresie prowadzenia działalności innowacyjnej:

TAK

NIE

Liczba innowacji wprowadzonych dotychczas -

Pieczątka i podpis dyrektora szkoły/placówki

Załącznik nr 5

**WZÓR ZGODY NAUCZYCIELA/ NAUCZYCIELI, KTÓRZY BĘDĄ
UCZESTNICZYĆ W REALIZACJI INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ**

.....
(miejsowość i data)

.....
imię i nazwisko nauczyciela/nauczycieli

.....
(nazwa szkoły/placówki)

**ZGODA NAUCZYCIELA/ NAUCZYCIELI,
KTÓRZY BĘDĄ UCZESTNICZYĆ
W REALIZACJI INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ**

Wyrażam zgodę na uczestnictwo w realizacji na terenie
..... (podać nazwę szkoły, numer, adres) w okresie
..... (podać okres realizacji) innowacji pedago-
gicznej pod nazwą ..... (podać nazwę innowacji).

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002r.
w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez
publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2002 r. Nr 56, poz. 506).

.....
(podpis/podpisy)

Załącznik nr 6

WZÓR ZGODY AUTORA/ZESPOŁU AUTORSKIEGO NA WPROWA-
DZENIE W SZKOLE/PLACÓWCE INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ

.....
(miejsowość i data)

.....
imię i nazwisko nauczyciela/nauczycieli

.....
(nazwa szkoły/placówki)

ZGODA AUTORA/ ZESPOŁU AUTORSKIEGO

Wyrażam zgodę na prowadzenie na terenie ..... (po-
dać nazwę szkoły, numer, adres) w okresie .....
(podać okres realizacji) innowacji pedagogicznej pod nazwą
..... (podać nazwę innowacji).

Podstawa prawna:

Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r.
w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez
publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2002 r. Nr 56, poz. 506).

.....
(podpis/podpisy)

Adres e-mail lub numer telefonu

Hasło

Zaloguj się

 Nie wylogowuj mnie

Nie pamiętasz hasła?

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ? jest już na Facebooku.

Aby połączyć się z użytkownikiem Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?, zarejestruj się na Facebooku jeszcze dziś.

Rejestracja

Zaloguj się

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?

152 osoby lubią to · 2 osoby o tym mówią

Społeczność

Temat został wybrany na lekcję TIK'u, także prosimy o wyrozumiałość. Spróbujemy rozstrzygnąć problem dzisiejszych uczniów.

Informacje

Zdjęcia

Osoby, które to lu...

152

Wyróżnione

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
Wczoraj

LGBT (z ang. Lesbians, Gays, Bisexuals, Transgenders) – skrótowiec odnoszący się do lesbijek, gejów, osób biseksualnych oraz osób transgenderycznych jako do całości. Do grupy osób transgenderycznych wlicza się również osoby transseksualne. W ogólnej definicji terminem tym określa się ogół osób, które tworzą mniejszości o odmiennej od heteroseksualnej orientacji seksualnej oraz osób o tożsamości płciowej niezgodnej z płcią biologiczną (osoby transgenderyczne i transseksualne).

Termin powstał w latach 60. XX w. w USA. Do powszechnego użycia wszedł w latach 90.

źródło: www.wikipedia.pl

Lubię to! · Dodaj komentarz

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
30 maja

Ostatnie posty innych użytkowników

Pokaż wszystkie

GAY GUYS Roulette<https://www.facebook.com/GAYGUYSROULETTE>
1 · 4 czerwca o 08:32**Haski Hehe**nie, nie zaakceptuje :p
7 maja o 09:57**Paweł Kondraciuk**Młodzieży akceptacja homoseksualizmu jest wciskan...
1 · 30 listopada 2013 o 11:44**Katarzyna Łogwiniuk**<https://www.facebook.com/Akceptacja>
14 listopada 2013 o 12:27

Więcej postów

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
30 maja

HOMOSEKSUALIZM – jako choroba czy zaburzenie które można leczyć! Homoseksualizm – czy na pewno nieodwracalny?

Władze Elbląga poleciły zamknąć wystawę ślubnych zdjęć pary kobiet..

<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Wladze-Elblaga-polecily-zamknac-wystawe-slubnych-zdjec-pary-kobiet,wid,16625282,wiadomosc.html>

Kontrowersyjna wystawa zdjęć. Interweniował prezydent
wiadomosci.wp.pl

Na polecenie władz Elbląga miejska galeria sztuki zamknęła wystawę zdjęć artystek będących ze sobą w homoseksualnym związku. Magistrat uznał, że fotografie przedstawiające sesje ślubne obu kobiet kolidują z prezentowaną w tym samym...

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
7 maja

A mieliśmy taką ładną kładkę w centrum miasta, najwyraźniej komuś przeszkadzał wizerunek tęczy.. A Wy co o tym sądzicie? Powinna być u nas taka tęcza, czy raczej nie?:)

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

2

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
2 maja

Warszawa. Tęcza obrzucona jajkami. Protetst na Placu Zbawiciela (wideo)

Cień sugestii, że homoseksualizm powinno się leczyć, skazuje dziś na kpiny i szyderstwa. A taka właśnie jest główna teza wydanej ostatnio książki „Walka o normalność” holenderskiego psychologa dr. Gerarda J.M. van der Aardwega. Dotychczas na rynku były obecne głównie publikacje, które zac... [Zobacz więcej](#)

Lubię to! · Dodaj komentarz

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
26 maja

"W naszym środowisku panuje w kraju opinia, że w stolicy województwa podlaskiego najłatwiej jest znaleźć sobie partnera."

<http://www.wspolczesna.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=%2F20120620%2FREG00%2F120629969>

Białystok: Białystok gejoską stolicą Polski. Tutaj najłatwiej znaleźć kochanka
www.wspolczesna.pl

"W naszym środowisku panuje w kraju opinia, że w stolicy województwa podlaskiego najłatwiej jest znaleźć sobie partnera."

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

2 udostępnień

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
2 maja · Edytowany

Białystok, a nad Białką kładka w kolorach tęczy !

<http://www.poranny.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=%2F20140502%2FKRAJSWIAT%2F140509978>

Warszawa. Tęcza obrzucona jajkami. Protetst na Placu Zbawiciela (video)
www.poranny.pl

Około 100 osób protestowało przed odbudowaną tęczą na placu Zbawiciela. Pomimo wcześniejszych zapewnień obecnego na miejscu lidera Ruchu Narodowego, że organizacja jest...

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
18 kwietnia

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

1

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
30 marca

prosimy o uzupełnienie !

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
2 maja

Maciej Chołodowski wraz z grupą przyjaciół przemalował mostek w pobliżu Teatru Dramatycznego w Białymstoku. Kładka wkrótce zostanie rozebrana.
<http://www.poranny.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=%2F20140502%2FBIALYSTOK%2F140509985>

Białystok: Kładna nad rzeką Białą pomalowana w tęczę (zdjęcia, wideo) - Tęcza na kładce nad...
www.poranny.pl

Maciej Chołodowski wraz z grupą przyjaciół przemalował mostek w pobliżu Teatru Dramatycznego w Białymstoku. Kładka wkrótce zostanie rozebrana. - W czwartek, o godz. 19.30, grupa...

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
30 marca

Zaledwie jeden dzień obowiązywało w Michigan prawo zezwalające na małżeństwa homoseksualistów. W sobotę przed urzędami stanu cywilnego ustawiały się kolejki!

Tylko w 4 hrabstwach stanu Michigan urzędnicy zalegalizowali 323 związki gejów cz... [Zobacz więcej](#)

Detroit. Jednodniowe prawo
www.se.pl

Zaledwie jeden dzień obowiązywało w Michigan prawo zezwalające na małżeństwa homoseksualistów. W sobotę przed urzędami stanu cywilnego ustawiały się kolejki!

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
19 marca

Główny bohater, Ned Weeks jest aktywistą, usiłującym

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów?
docs.google.com

Witamy, nasza ankieta dotyczy Waszego zdania na temat homoseksualistów. Ankieta jest anonimowa. Z góry dziękujemy za jej wypełnienie ! :)

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
19 marca

Transseksualne kobiety w Paryżu lat 50. i 60.
<http://www.homoseksualizm.org.pl/transseksualne-kobiety-paryzu-50-60/>

Lubię to! · Dodaj komentarz

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępni(a) link.
3 lutego

Co grozi dzieciom wychowywanym przez homoseksualistów ?
<http://wpolityce.pl/wydarzenia/36178-co-grozi-dzieciom-wychowanym-przez-homoseksualistow-miazdzacy-raport-amerykanskiego-socjologa>

<http://wpolityce.pl/wydarzenia/36178-co-grozi-dzieciom-wychowanym-przez-homoseksualistow-miazdzacy-raport-amerykanskiego-socjologa>

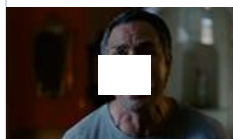
Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
14 listopada 2013

<http://wpolityce.pl/artykuly/66980-rosyjscy-homoseksualisci-atakują-dzieci-maja-prawo-wiedziec-homoseksualizm-jest-naturalny-i-normalny>

zwiększyć świadomość społeczeństwa na temat wirusa HIV. Jego obywatelska działalność prowadzi do konfliktu ze współpracownikami i kochankiem, którzy są zwolennikami mniej otwartej taktyki... [Zobacz więcej](#)

The Normal Heart: Tease (HBO Films)

Subscribe to the HBO YouTube:
<http://itsh.bo/10qlqsj> The HBO original film, The Normal Heart, premieres Sunday, May 25th at 8PM/8C only on HBO. Connect

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
28 stycznia

Ten raport wywołał panikę lobby homoseksualnego. Zobacz przełomowe badania !! :))
<http://niezalezna.pl/51171-ten-raport-wywolal-panike-lobby-homoseksualnego-zobacz-przelomowe-badania>

Lubię to! · Dodaj komentarz

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
17 grudnia 2013

;)

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
14 listopada 2013

http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,14936568,Radosny_demonstrant_z_polska_flaga_w_tle_plonaca.html

Radosny demonstrant z polską flagą, w tle płonąca tęczą. Niezwykłe zdjęcie przestały już na...
wiadomosci.gazeta.pl

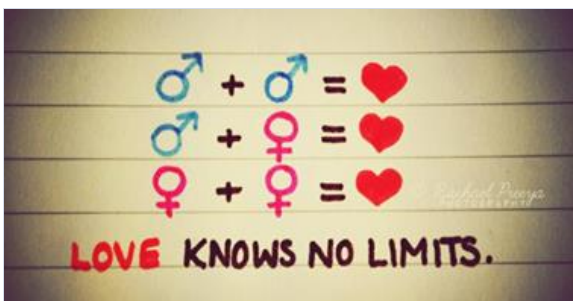
Ponad 1000 osób opublikowało to zdjęcie na Facebooku. Zarówno ci oburzeni spaleniem tęczy na pl. Zbawiciela, jak i fani profilu 'Płoń tęczą płoń'. Jedni z oburzeniem komentują zniszczenie...

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
18 października 2013

:)

BESTY.PL - 2661890
besty.pl

najlepsze rzeczy z Internetu :]

Płeć osób bliskich

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
udostępnił(a) link.
31 października 2013

Prosimy o wypełnienie ankiety. ;)

<https://docs.google.com/forms/d/1nmsLL26W1hzhwtjpbktgzLBOVygsaVQDqnZ-bb9v6ls/viewform>

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów?
docs.google.com

Witamy, nasza ankieta dotyczy Waszego zdania na temat homoseksualistów. Ankieta jest anonimowa. Zależy nam na...

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
zmienił(a) zdjęcie w tle.
8 października 2013

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

1

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

1

Czy młodzież akceptuje homoseksualistów ?
zmienił(a) zdjęcie w tle.
7 października 2013

Lubię to! · Dodaj komentarz · Udostępnij

2013

Dołączenie do Facebooka

7 października 2013

Facebook Mobile
maty
moc

Szukaj znajomych
O Facebooku

Wizytówki
Utwórz reklamę

Osoby
Utwórz stronę

Strony
Twórcy aplikacji

Aplikacje
Praca

Gry
Prywatność

Muzyka
Pliki cookie

Lokalizacje
Regulamin

Facebook © 2014 · Polski

Przedstawiane zagadnienia, traktowane łącznie, pokazują dużą liczbę poruszanych problemów wynikających z założonego przez autorki zakresu przedmiotowego badania. Próbuje one objąć znaczny zakres analizowanych zagadnień, począwszy od kwestii metodologicznych, związanych z istotą badanego zjawiska, uwarunkowań tworzenia innowacji, kwestii prawnych, powiązania z technologiami cyfrowymi i na analizie praktycznej skończywszy. Takie ujęcie z punktu widzenia czytelnika jest o tyle korzystne, że znajdzie w tym opracowaniu wiele wątków, które mogą być nie tylko poznawcze, ale i stanowić inspirację do dalszych poszukiwań. Jest także niewątpliwym wyrazem znajomości tematu autorek i czyni niektóre elementy pracy bardzo ciekawymi samymi w sobie, nawet w oderwaniu od kontekstu całej pracy. Zakres wykorzystanej wiedzy i zakres pracy jaki włożono w opracowanie stanowią o jego dobrej ocenie. Ponadto warto zwrócić uwagę na odpowiednią strukturę książki, odzwierciedlającą przy czynowo-skutkową formułę analizowanych kwestii. Poszczególne tematy i zagadnienia układają się w ciąg zdarzeń tworzących całościowe podejście.

Z recenzji dr. hab. Roberta Ciborowskiego, prof. UwB

Niniejsza książka (pomimo zachowania formy naukowego opracowania) stanowi cenne narzędzie edukacyjne do pracy dydaktycznej w szkolnictwie powszechnym na różnych etapach kształcenia. Jest bogatym źródłem informacji na temat wartości innowacji pedagogicznych w praktyce oświatowej. Stanowi impuls do wprowadzania zmian przez nauczycieli i pedagogów zainteresowanych doskonaleniem jakości edukacji dzieci i młodzieży tak, aby wspomagała prawidłowy i wszechstronny rozwój jednostki. [...] pomoże nauczycielowi nie tylko być innowacyjnym, ale też kreować innowacyjność dzieci i młodzieży. Byłoby dobrze, aby prezentowane w książce treści i rozwiązania mogły być wprowadzone na stałe do podlaskiej szkoły [...].

Z recenzji dr Katarzyny Szostak-Król

